

ANTON LÉSAR

PERPETUA

Perpetua

ali

afrikanski mučenci.

Pogled v tretje stoletje po Kristovem rojstvu,
posnet po pravih mučeniških zapiskih.

Poslovenil

Anton Lésar.

Tretji natis.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

1910.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

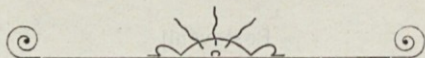
53422 a

Perpetua

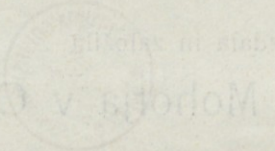
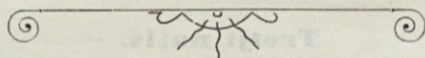
afrikanski mučenci

Pogled v kratke stolice po Kristovem rojstvu

Pravni po pravni mučeniški vojski

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

Država sv. Mohorja v Celovcu

M. P. 030031535

1910.

Krška škofija Država sv. Mohorja v Celovcu

Na sumu.

Preselimo se v duhu na severno, afrikansko primorje v grad, nekoliko rimskih milj oddaljen od mesta Kartago.¹ Ravnokar zajde solnce v morju; toda še dolgo potem se vidi, kako se morska voda in nebo nad njo krvavordeče žarita tam, kjer je trudna šla v zaton velika luč božja. Gole pečine so naravni jez silnemu morju, mogočni valovi silno pljuskaajo ob trdo kamenje ter je votlé. Kako se vzdigujejo in penijo ter šumeče padajo nazaj v neizmerno morje, za seboj na suhem pustivši le kako lupinarico. — Ladje tukaj ne smejo blizu bregu; kakor steklena kupica bi se razbile ob skalah. Na enem mestu je pa morje v teku stoletij vendar prebilo pečino ter si med visokimi stenami predrlo pot do mesta Kartaga, pred katerim je naredilo prostoren zaliv, ladjam varno zavetje.

Pristanišče vidi se še dandanes, toda le malo je vredno, zakaj mnogo peska je morje vanj nanesclo. Mesto Kartaga, ki je nekdanj tekmovalo z Rimom, pa še stoji nekoliko razvalin za pričo minljivosti vsega zemeljskega veličanstva.

Naša zgodba se vrši leta 203. po Kristusovem rojstvu. Mesto Kartago je bilo takrat že globoko propadlo; Rimljani so je bili premagali in se ga polastili, ker jim je bilo trn v peti. Tačas so v njem zapovedovali namestniki rimskega cesarja.

Zapustimo mesto in krenimo jo po holmih, ki se vedno znižujejo in segajo do luke. Pot vodi skozi senč-

¹ Kartago je bilo v starih časih jako imenitno mesto, in to zaradi svoje razširjene kupčije in brodovske moči na morju. Stalo je na polotoku ob morskem zalivu, blizu današnjega Tunis-a. Z Grki in Rimljani je bilo v vednih vojskah, dokler ga niso Rimljani popolnoma razdejali in Punce spravili pod svojo oblast v tretji (puniški) vojski 146. l. pred Kr. Rimski cesar Avgust je dal zopet sezidati mesto. In ta Kartago imejmo pred očmi v tej povesti.

nate palmove gozde. Trte se ovijajo okoli sočnatega drevja, s katerega vise črni grozdi, sladko krepčalo žejnim popotnikom. Hladna sapica nam z morja pihlja naproti. Narava je mirna in tiha. Kar nič ne čutimo bližnje velike puščave, ne dozdeva se nam, da nam je tako blizu njena nevarna in morilna sapa. Tudi ne slutimo, da ne daleč od tod rjové levi, preže krviželjne hijene in lazijo strupene kače.

Po tem prijetnem potu pridemo do lavorjevega grmovja, katero zakriva prodnata tla; ozka steza se vije sredi skozi to grmičje in nas vodi tja do skalne jame, pred katero teče studenček čist kot srebro iz razpoklin v mramorno umivalnico. Neptun¹ s svojim trizobom stoji za čuvaja nad studencem. Ob stenah so mramorni sedeži in pred njimi stoji krasna miza iz belega mramorja.

Čujte, v jami nekdo govori. Ženski glas je. Zdi se mi resnoben, mil, da, skoro žalosten in otožen. Upognimo lavorjevi grmič, ki prikriva vhod, nekoliko na stran in poglejmo v jamo. Nikdo nas ne zapazi.

Častitljiva gospa je tam. Kak plemenit rimski obraz! Gotovo ni rodu Kamovega. Ta gospa mora biti Rimljanka. Tančica jej zagrinja glavo, preprosta obleka prikriva vitko rast njenega života; kako lepo jej pristoja. Če jej tudi krona z dragimi kameni ne kinča glave, vendar se mi skoro zdi, da je kraljevega rodu.

Pred njo leži dete povito v tanke plenice — to mora biti njen sinek; sladko se jej smehlja v obraz. Glejte, kako željno steguje svoje ročice proti materi! Ona pa si iz oči otira vroče, vroče solze ter sklenivši roke nad njim moli, rekoč: »Oh, ubogo dete! Malo mesecev še šteješ, in vendar morda kmalu izgubiš njo, ki te najbolj ljubi in varuje na svetu. Sam Bog ve, kaka usoda te čaka, komu prideš v roke, ko mene več ne bo, ko jaz več ne bom čula na tvoji strani. Vsa se tresem, če pomislim, da ti, moje dete, postaneš otrok pekla in služabnik malikov. O ljubi moj Bog« — tako vzdihne obrnivši se v nebo — »ljubi moj Bog, kaj ne, da ne pripustiš, da bi se pogubilo moje dete, ako jaz, njegova mati, zate prelijem svojo kri; saj je mučeniška kri seme novim mučencem.«

Izrekši te besede, pritisne dete na svoje srce, kakor da bi bil peklenski sovražnik že tu in bi jej je hotel siloma

¹ Neptun je bil rimskim poganom bog vodá in morja, trizob pa znamenje njegove moči do morja.

iz naročja iztrgati. »Ne, ne«, zavpije na glas, »nikakor ti ga ne dam. Tja, kamor grem jaz, mora priti tudi moj sin; prej ne neham prositi pred sedežem božjim!«

Zdaj potegne iz nedrij zlat križec, položi ga detetu na čelo ter je ž njim pokriža; potem moli dolgo, v molitvi potolažena se pa solznih oči nasmehlja detetu. »Toda tiho, nekdo gre. Skrij križec! Bržkone se bližajo pogani, katerim velja križ za nespamet.«

In Perpetua — tako je bilo ime mladi gospej — skrije svoj križec kar najhitreje more, obriše si solzne oči in skoro strahoma pričakuje prihajajočega sovražnika, zakaj njeno srce se je balo, da se jej bliža izkušnjavec. Toda ni bil izkušnjavec, bil je njen oče. Zgodovina nam ni ohranila njegovega imena. Mi ga hočemo imenovati Valerij. Snežnobeli lasje mu pokrivajo častitljivo glavo; dolgo oblačilo — toga — mu zagrinja život; osuplost se mu zazna na obrazu, ko ugleda svojo hčer tako razburjeno. Bržkone je bil ujel njene zadnje skrivnostne besede in njegovo bistro oko je na hčerinem obrazu zapazilo srčno bolečino, katero mu je prikrivala.

»Ali si že zopet sama, draga moja hči?« tako jo nagovori Valerij. »Zakaj si vendar nekaj časa sem vedno iščeš oddaljenih in samotnih krajev? Zakaj tolikrat vzdihuješ? Zakaj se ogiblješ vesele človeške družbe? Zakaj si tako temnega obraza, med tem ko drugi ljudje pijo, plešejo in se s šalami kratkočasijo? Zakaj zahajaš v kraje, kjer domujejo žalni bogovi? Zakaj več ne obiskuješ templa velikega boga in očeta Jupitra¹ in templa prekrasne Venere.² Milo bi se nate ozrla in ti razvedrila temnega duha, ki ti teži srce. Učila bi te ljubiti. In zakaj nikdar več ne daruješ Baku,³ vinskemu bogu? Zakaj se tvoji ustnici več ne dotakneta njegove kupice, kadar ti jo z žarnim vincem naliva in smehljuje se ponuja? Blagi dar tega boga prežene vso tugo, razgreje kri in utopi vse skrbi. — Zdi se mi, da ti bogovi pošiljajo to tužnost zato, ker zanemarjaš njihove temple, njihovo službo. Da, kar nič več se ne zmeniš še celo za častitljive domače bogove-varihe⁴ ne, katere so naši

¹ Jupiter je bil Rimljanom najvišji bog.

² Boginje pohotne ljubezni.

³ Bogu vina in pijanosti.

⁴ Vrh občnih bogov imela je vsaka rodovina tudi še svoje lastne bogove, katerim so rekli domači ali hišni bogovi in variji.

pradedi molili od vekov in katerim je naša hiša hvalo dolžna za ves blagor. Zapuščeni stoje na ognjišču.¹ Ako jih ne bi še jaz častil, kdaj že bi bil požgal Jupiter našo hišo in naše vinograde s svojo streljo; kdaj že bi nam bil Eol, bog vetrov in sapic, v morje odnesel vse datlovo in oljično drevje; kdaj že bi se bila bleda smrt uselila v našo rodovino in pokosila mene in tebe in tvojega milega otročiča in vse naše ljube in drage in vse sužnje in domače stvari!«

»Saj nekdaj nisi bila taka. Bila si nabožna hči. Komaj si se vzbudila, že si hitela k domačim bogovom ter netila sveti ogenj; tvoja roka jim je trosila lepodišeče kadilo. Darujoč jim jutranjo daritev molila si, rekoč: »Vi bogovi mojih očetov, vi prijatelji in čuvaji naše hiše, čuvajte me, varujte me, vodite me; pripravljajte mi prijetno pot skozi življenje in skrbite mi za mnogo mnogo let, veselo starost in srečno vožnjo v podzemeljski svet.«² Mimo njih gredoč si poklekovala in noben večer nisi mogla iti spat, preden se ni vzdignil kadilni duh iz tvojih rok. Zdaj, draga Perpetua, si pa nekako vsa drugačna. Hudoben duh te je objel. Kako si vendar nehvaležna našim bogovom! Ali ti niso dali vsega, česar si more človek le poželeti? Dali so ti mene za očeta, ki te srčno ljubim, dali so ti dobro mater, dva ljuba brata, moža, kateremu si draga kakor punčica njegovega očesa, moža, čigar solnce si; dali so ti pristrčno, veselo in ljubeznivo dete, kakoršnega še ni povila nobena mati na zemlji, dete, katero bi poljubovali sami bogovi; v mestu imaš krasno poslopje z dragimi zakladi, tukaj pa prostorno in prijetno posestvo, kjer se, če hočeš, vedno izprehajaš med cveticami in sadnim drevjem. Pri Herkulu!³ bogovi ne morejo imeti lepšega stanovališča! Perpetua, bodi mi odkritosrčna in povej mi, česa še pogrešaš? Zakaj si tako mrzla do mene, svojega očeta, zakaj se me ogiblješ? Zakaj pred menoj skrivaš svoje misli in želje? Povej mi vendar danes, kaj je vzrok tvoji žalosti, tvoji otožnosti? Gotovo ti nekaj srce teži? Perpetua, povej mi, ali sem ti kdaj bil oster oče? Povej mi, kdaj te nisem ljubil?«

Perpetui seza in reže to očitiranje globoko v srce. Saj je očitanje prišlo iz srca in iz ust očeta, katerega je v

¹ Na katerih so jim netili ogenj in kadilo zažigali v čast.

² To je bila poganov navadna jutranja molitev do hišnih bogov-varihov.

³ Tako so se navadno rotili. Herkul pa jim je bil bog moči.

resnici ljubila; srce se jej trga, ko ga vidi žalostnega, tembolj, ker je dobro vedela, da je prav ona vzrok njegovi srčni bolesi. In vendar ni mogla in ni smela premeniti svojega obnašanja, da, še povedati ni smela vzroka svoje izpremembe; zakaj oče je bil goreč pogan, ona pa se je pripravljala na sv. krst. Zdaj še ni bil ugoden čas, da bi očetu razodela svoje srce — tako je rekel Optat, kartaški škof. Prezgodnje odkritje te skrivnosti odvrnilo bi bilo marsikatero izpreobrnjenje, morda celo njen krst.

»Oče!« — tako izpregovori Perpetua — »krivico mi delaš, če meniš, da te več ne ljubim, kakor sem te ljubila. Da bi videl v moje srce, bi se ti jasno pokazala v vsaki njegovi gubi moja otročja ljubezen. V Kartagu malo hčer tako ljubi svoje stariše, kakor jaz. To smem trditi brez vse hlimbe. Tudi se jako motiš, ako meniš, da sem nesrečna. Jaz srčno ljubim svojega moža, svojega sinka in vse svoje; da, nikdar jih še nisem ljubila tako, kakor je ljubim ravno zdaj. Znano mi je, da me tudi oni ljubijo. Žavest, da ljubim in da sem ljubljena, mi dela tak mir, tako veselje, da ti ga ne morem popisati. Notranje veselje in mir pa najbolje čutim kadar sem sama; v samoti mi solze sreče teko raz lic. Solze, katere semtertja vidiš v mojih očeh, to ti niso solze bolečin, ne, to so solze, ki jih rodi radost mojega srca. Prečudno, moj oče, je to, da mi to veselje, ta radost izgine iz srca, kadar pridem med šumečo družbo. V templih naših bogov pred njihovimi podobami, tu, tu je zame še le prava puščoba. Zdi se mi, kakor da mi roke in noge postanejo težke kot svinec, kakor da mi težak kamen leže na srce ter mu ne da biti; um se mi temni in v glavi se mi vrti. In če se ozrem v bogove, dozdeva se mi, da so prav hudobni duhovi, ter jim iz oči, nosnic in ust šviga ogenj, ki me hoče zažgati in požreti. Zato, oče, nikar se ne čudi, da se ogibljem templov teh bogov. Srce me boli, ako mislim na bogove.«

»O bogovi!« — vzklikne oče Valerij — »zakaj ste mojega otroka udarili s tako slepoto? — Perpetua, tvoj dušni stan mi trga srce. Naj te bog Merkurij¹ ozdravi! Ali te je mar očaral kdo onih, katerim pravimo kristjani? To ti je pravi gadjji rod. Bogove sovražijo in se po noči klatijo po skalnatih duplinah in grobnih jamah. Tudi v našem mestu se jih je menda že naselilo mnogo. Pripoveduje se,

¹ Bog zvijač, trgovcev in tatov, poslanec bogov.

da koljejo ljudi, žro njih meso in pijejo njihovo kri. Bog vedi, ali niso zavdali tudi tebi. V hudih in žalostnih časih živimo. Morda si prezgodaj opustila nositi zlato taščico,¹ ki sem ti jo na vrat obesil o tvojem rojstvu? Ta bi te bila gotovo obvarovala očaranja. Za drag denar sem jo bil kupil od duhovnov Jupitra Amona² v puščavi. Od kod neki to, da je zdaj na svetu toliko hudobnih ljudi! In ti kristjani so najhudobnejši. Naši božji³ cesarji so jih sicer preganjali z ognjem in mečem, in vendar še ni zatrto to strupeno zelišče, — po vseh krajih in deželah rimskega cesarstva zopet iznova klije na dan.«

»Toda kaj vidim? Kaj tiči v gubi tvojega oblačila? kaj se tako sveti?« — Ob teh besedah stegne Valerij svojo roko in prime križec, ki se je Perpetui izdajalno lesketal izpod oblačila. Celó neznana reč se mu zdi, kajti nikdar še ni videl krščanskega razpela. V roki ga obrača sem ter tja ter premišljuje njegov pomen, toda ne more si ga razjasniti. Perpetua stoji kakor na žerjavici, vsa kri jej šine v lice. — »Kaj bo neverni oče neki počel z znamenjem odrešenja, ali je bode onečastil?« Tako misli Perpetua sama pri sebi. Tega pač ne bi bilo moglo nikakor prenesti njeno krščansko srce. Ustavila bi se bila takemu početju.

»Kakova čudna podoba je to,« vpraša Valerij; »skoro bi mislil, da ima ta stvar toliko moč do tebe. Kaj neki ima ta križanec opraviti s teboj? To škodljivo in vražje znamenje hočem vreči v vodo, da te rešim očaranja. Je-li moja hči, to naj storim?«

Pri tej priči zavihti roko, da bi vrgel v vodo križec — to škodljivo in sramotno znamenje. Toda Perpetua plane kvišku, ter očetu, ki se tega ni nadejal, v hipu razpelo izvije iz rok, rekoč: »Ne, ne, oče, tega nikakor ne pripustim! Ta podoba je meni jako ljuba in draga; od nje se ne morem nikakor ločiti, ona je moja taščica, moje veselje, moja slava!« Boječ se, da ne bi oče segel po križcu, vtakne ga naglo in previdno v žep.

Tega vedenja svoje hčere nikakor ne ume Valerij, v glavo mu šine misel, da se je Perpetui zmešala pamet, zato govor napelje na druge reči, rekoč:

¹ Vražarsko znamenje zoper očaranje.

² Jupiter je imel več priimkov in izmed teh eden je bil tudi Amon.

³ Ta naslov so Rimljani dajali svojim cesarjem in jih tako žive stavili med bogove.

»Perpetua, idi z menoj, vrniva se domov, mrak je svoje peroti že jel razpenjati nad naravo, kmalu nastopi črna temna noč. Večerni mrak je hladen in mrzel veter piše z evropskih brežin. Tvoji lici žarita vročine, kaj lahko bi mi zbolela. Vrh tega je noč tisti čas, o katerem Neptun — bog morja — vse svoje zlobne morske bogove oklepa in na morske bregove pošilja ljudi loviti. Saj si že sama slišala njihovo polnočno vzdihovanje in rjojenje. Koliko neprevidnih mornarjev so že potegnili s seboj v morje! Pa saj so ti znane pravljice o naših bogovih!«

»Moj oče«, reče Perpetua — »temne moči morskih brezden sicer nimajo nobene moči in oblasti do mene, moja taščica premaga in prežene vse; vendar vrniva se!«

Perpetua vzame svoje dete v naročje ter molče in v misli vtopljená počasi stopa za očetom po potu med senčnim grmovjem in gostolistnatim drevjem.

Hiša očetova stoji na prijetnem holmu. Med zelenimi nasadi lepo dišečih rož in rožmarinov vije se pot izpod vznožja do nje. Orjaški kakti razvijajo svoja trnjeva, svetla peresa ter odpirajo na tisoče svojih rdečih baržunastih cvetov. Neskončno umetna roka božja se očitvidno razodeva v njih. Tudi pomarančno drevje zagrinja z drobnim peskom posute pote; zlatorumena, okrogla, sočnata jabolka vise ž njega; to drevje stoji v vsej moči svoje rasti, kajti afrikanska vročina mu je prava domovina.

Že se je bilo zmračilo, ko sta Valerij in Perpetua stopala na griček. Zvezde so se že lesketale na modrem nebeškem oboku, ter so se kaj prijazno smehljale z mučeniško krvjo napojenim morskim brežinam.

Neverni Valerij seveda ni gledal v lepo zvezdno nebo, oči je obračal le v zemljo; neverniki nimajo zgoraj svojih nebes, ampak iščejo jih spodaj — pod zemljo. Perpetua pa je v zvezde obračala poglede. Da bi bil oče to zapazil, videl bi bil, kako se je veselja in hrepenenja svetilo njeno obličje, zakaj tu zgoraj nad zvezdami — biva Oče svetlobe, vsemogočno bitje, začetnik vseh ljudi. O, kako je kvišku hrepenelo njeno srce! Niti očeta, niti očetove hiše, niti zvezd ni videla več, tudi ni več slišala niti šumenja morskih valov, niti svojih stopinj v drobnem pesku, le molila je — njen duh je bil pri Bogu.

Še le, ko prideta pred hišna vrata in ko oče z železnim kladivom nekolikokrat močno udari na ploščo, od zunaj pri vratih na vrv obešeno, in tako skliče sužnje, da

so jima odpri, še le takrat se Perpetua vzdrami iz svojih misli ter pokliče na zemljo nazaj svojega duha in zapazi, da je doma. Črni sužnji pridejo, odpro vrata, pokleknejo pred svojo gospo, spoštljivo poljubijo njeno oblačilo ter jej s svetilnicami svetijo po mramornatih stopnicah. Valerij gre pred hčerjo nerazumljive besede mrmrajoč. Bržkone je bila to njegova večerna molitev do hišnih bogov. Sužnji so se mu nekako plaho umikali, za gospo pa so ljubeznivo pogledovali, zakaj take gospe ni bilo nobene niti v Kartagu, niti v celi Afriki ne. Ona je bila ž njimi tako dobra, tako prijazna, tako mila, da si še bogov niso mislili takih. Ona je ž njimi govorila, kakor bi bili iz njene rodovine; bičati jih nikdar ni privolila, če so tudi zaslužili, nikdar jih ni pustila stradati, ona je celo pestovala njihove otroke; ona je bolnike obiskovala v njihovih ubornih stanicah ter jim donášala krepčalne hrane, zdravilnih želišč, da, celo tolažit jih je hodila. Ne, ne, njihova boginja se jim ni zdela tako dobra; zato so svojo gospo hoteli moliti, toda ona jim tega nikdar ni pripustila, še celo pokregala jih je zaradi tega.

V svoji sobi izroči Perpetua dete črni sužnji, katero je posebno ljubila, ter gre iskat svojega moža.

Valerij nemiren in otožen hodi gor in dol po notranjem dvoru. V glavi mu roji misel, ali prav za prav sum, da bi bila utegnila biti Perpetua celo kristjana. »To pa vendar ne, to ni mogoče! Moja hči pri tej sramotni družbi! O, to nikakor ni mogoče. Tako sramoto meni v starih dneh storiti, tega ona nikakor ne more in noče! — Kristijana ni. — In vendar!... Odkod njeno čudno vedenje, da se ogiblje naših bogov, — da se skriva pred menoj, da je toliko noči ni doma, — da je tako zamišljena, — da je tako molčeča, — da je mrzla do mene, če govorim o bogovih; — vse to kaže, da je kristjana, prav tako čudni ljudje so kristjani. In ono sumljivo znamenje, križ in križanec, kaj to pomenja? — Bogovi, varujte me te nesreče! — Jaz hočem imeti pojasnilo v tej reči in sicer kmalu, kmalu!«

S temi besedami konča samogovor ter gre vprašat svojih bogov.

Katehumeni.¹

Perpetua stopi v sobo svojega soproga, brž za njo pa je bila tudi sužnja z otrokom v rokah. Imena Perpetuinega soproga nam zgodovina ni ohranila, menda zato ne, ker strahopetni in trdosrčni neverniki ni vreden te časti. Ker bo pa večkrat govorjenje o njem, zato mu damo ime Lepid.

Lepid nekako nemarno sloni na stolu, ko Perpetua stopi v sobo; ročni vrč je stal na mizi in dve zlati čaši; tudi raztresene kocke za igranje so ležale na njej; ni dolgo, kar se je nehala igra, kajti od Lepida je bil ravnokar odšel prijatelj, s katerim se je popivaje in igraje kratil čas. Lepidu je bilo rado dolgčas na kmetih in je rajši bival v mestu, kjer so bile gledališčne in borivne igre. Veselje mu je bilo gledati, kako na borišču izurjeni borivci prebadajo močne oroslane, še veliko slajše veselje pa mu je gledati ljute zveri, ko so trgale in mesarile borivce. Kako veselje, ko je nesrečne borivce slišal tuliti in gledal viti se in umirati v strašnih bolečinah! Do vrha pa mu je prikipela radost, kadar so se bliskali bridki in svetli meči, kadar se je boril človek s človekom. Gledati, kako teče kri, veliko krvi, prav to je bilo srčno veselje plemenitim Rimljanom. Tak je bil tudi Lepid. Največja zabava mu je bila pričujočemu biti pri teh grozovitih moritvah, katere so imenovali igre. Pri teh igrah je s svojimi prijatelji delal visoke stave na zmago zdaj tega, zdaj onega borivca. Perpetua še kot poganka ni bila nikdar prijateljica tem igram, nikoli ni bila v »amfiteatru«, za nobeno ceno ne bi mogla gledati ljutega klanja; kot kristjani pa so se jej še bolj gnusile te nečloveške igre. — Kaj, ko bi bila še slutila usodo, katera je čakala tudi njo? — Zato je svojega soproga prav lepo prosila, naj bi jo peljal iz mesta na dom njenega očeta. Le iz strahu do svojega tasta jej je privolil, zato jo je prav nerad spremljal sem, kajti njega je bolj mikalo mesto.

Kako je pa vendar to, da se je Perpetua vdala možu, kakoršen je bil Lepid, in v zakon stopila z njim, čigar nagnjenje je bilo njenemu popolnoma nasprotno? To se je zgodilo prav po rimski šegi, vsled katere je oče hčeri odločil usodo; hči ni imela besede zaradi zakona, morala se je

¹ Tako so se v grškem jeziku imenovali tisti, ki so se pripravljali na sv. krst.

vdati njemu, komur jo je oče dal. Tako žalosten je bil položaj hčere pri poganih. Pa tudi v zakonu niso imele nič boljše usode. Žena ni imela enakih pravic s soprogom; bila mu je le prava sužnja in se je od drugih sužnjev ločila le v tem, da ni morala opravljati težkih del, da je imela nadzorništvo nad drugimi posli in sužnji in tudi pravico zapovedovati jim. Možu nasproti pa je bila bitje brez vseh pravic. Iz neomejene očetove oblasti je prišla soprogu v neomejeno oblast. Tako nizko ceno je imela žena v poganstvu. Še le krščanstvo je ženi zopet dalo njene pravice in njeno čast; krščanska vera je zopet uvedla red, ki je bil ustanovljen v raju: »Žena bodi možu pomočnica, ne pa sužnja. Mož naj jo ljubi in čisla, kakor svoje telo.« Lepid je bil pogan, nedostopen za višja in blažja čutila, bil je pohotnosti in nezmernosti vdan. Valerij, njegov tast, ga je v tem podpiral s svojim premoženjem, ker je bil bogat; zato se ga je Lepid nekoliko bal ter svoji ženi pripustil več prostosti, nego so imele druge poganske žene.

»Ali še le zdaj prideš, Perpetua«, — tako jo je Lepid nagovoril. — »Gotovo si po svoji navadi pri morju zopet po nebesih zdihovala v svojih neumnih domišljijah? Tvoj duh se večinoma ziblje, sam ne vem, kje. In vendar živimo na zemlji, na lepi zemlji. To imamo gotovo. Drugo življenje je negotovo, gosta in nepredorna tema nam je zakriva. Življenje na svetu je pa kratko, uživajva je, dokler sva mlada. Kmalu se nama približa starost s svojimi gubami, sivimi lasmi in vsemi težavami. Uživajva veselje, dokler se nama ponuja. Glej name, draga Perpetua, jaz umem, kako se živi; danes sem zopet imel krasno popoldne. Bil je pri meni moj prijatelj Dur. Mnogo sva se pogovarjala in izpraznila sva ta vrček. Bil je napolnjen z zagorelo-rdečim grozdnim sokom, katerega je skuhala vročina vedno gorečega Vesuva.¹ Sladak in močen je bil ta sok, da mi še zdaj vre v želodcu in roji po glavi, bolj ko nekdam Minerva, preden je Jupitru skočila iz glave.² Potem sva igrala s kockami. Glej no, glej, kako srečno sem je bil vrgel! Najvišje številke so se mi prikazale. Ali nisem srečen? Vso srečo pa preseže ta, da mi je boginja sreče tebe dala za ženo. Da bi le ti, draga Perpetua, bila nekoliko bolj ve-

¹ Vesuv je ognjenik blizu Neapolja na Laškem.

² Tako so pogani mislili, da se je rodila Minerva, boginja modrosti, ved in umetnosti.

sela; tvoja klavernost in zamišljenost me velikokrat od tebe žene k vinu in prijateljem.«

»V eni zadevi si mi pa vendar popolnoma všeč, in sicer v tej, da se nič ne zmeniš za naše puste bogove. Jaz sem se že naveličal teh bedarij. Vsak dan v temple hoditi, zlatu, srebru in grdo našemljenim obrazom uklanjati se ter kadilo prižigati in goljufive duhovnike rediti — — to mi nikakor noče v glavo. Vedno se spominjam velikega Cezarja,¹ ki je, ko je bil v Rimu še višji duhovnik, svojim prijateljem prijazno in odkritosrčno rekel: »Kadar sem pričujoč pri daritvah, ki se opravljajo bogovom na čast, se moram siliti, da se na glas ne smejem; kajti le bedaki morejo uganjati take norčije, le malopridneži morejo ljudstvo tako slepiti.« — Očitno govoriti seveda tega ne smemo, zlasti vpričo tvojega očeta ne, ki je goreč častivec bogov; toda res je pa vendar-le, in tudi ti prav tako misliš; zakaj prepričan sem, da ti ne bi več hotela svojega kolena ukloniti nobenemu maliku, čeprav bi ti za hrbtom stal sam Jupiter s svojo strelo, ali Herkul s svojim kijem. Perpetua, tvoj razum mi je prav po volji, le tvoje drugo vedenje in obnašanje naj ne bi bilo tako otožno. Služabniki naših malikov so mi vendar tudi po godu, ker nam preskrbujejo žrtev za naše divjekrasne igre. Oni sovražijo ubogo krščansko ljudstvo, na stotine kristjanov vlačijo v ječe, v katerih jih strašno trpinčijo, preden jih vržejo zverinam. O kako lepo je gledati umirajoče kristjane! Oni niso tako plašni, kakor naši borivci, ko umirajo; kristjani ne poznajo obupnosti, veselje jim igra na obrazu, ko jim lev, ris ali hijena zasadi ostre zobe v meso in se lepa rdeča kri pocedi ter zverini razlije po gobcu. In njihove ženske, to so šele prave junakinje, srčnejše in pogumnejše so od nekdanjih amazon, od katerih naši zgodovinarji pripovedujejo gole pravljice ali basni. Dan na dan bi hotel gledati take igre, nikdar bi se jih ne naveličal. Te igre in žrtve tudi niso drage našemu cesarju. Zastonj se jih lahko da naloviti, kolikor jih hoče.«

»Toda tebi in to le tebi zaupljivo spoznam: da se ti kristjani meni zde popolnoma krotke, nedolžne stvari; zakaj oni živijo pobožnejše in imajo večjo ljubezen do ljudi, kakor vsi našinci, še tvojega prenažnega očeta ne izjemljem. Da jih moré prav po nedolžnem, to meni nič mar; ali jaz

¹ Cezar je bil slaven rimski vojskovodja.

imam veselje, da pasem svoje oči in da delam stave s svojimi prijatelji. Ravno mi je pravil odišli prijatelj, da je cesar Sever¹ izdal novo povelje, naj se love kristjani in more brez vsega usmiljena, bodisi plemenitega ali nizkega stanu, moškega ali ženskega spola, starčki ali otroci. Naš poglavar Hilarijan ima že povelje v rokah. Menda je tudi že nekoliko pomorjenih, odkar sva midva iz mesta.«

»Jaz se zopet veselim velikanskih iger v našem »amfiteatru«. Kaj ne, ljuba Perpetua, da jih boš tudi ti z menoj hodila gledat; kmalu se povrneva v Kartago. Gotovo so ječe že polne kristjanov, katerih je mnogo v naši deželi. Imeli so mir že dolgo časa, lahko so se torej namnožili; ta ljud klije kakor goba iz zemlje in naglo raste kakor plevel. Kmalu, morda že jutri, pojdeva v Kartago, kjer so na morišču gotovo že na ogled postavljene vislice, kolesa, križi, stezavnice in najgrozovitejša mučila. Žrtve bodo tudi našli. Kakšna slast, vse to gledati! Kakšno veselje!«

»Perpetua, kaj ti je, da se jokaš? Zakaj se vsa tresesh? — Ne bi bil mislil, da si tako mehkega srca, tako rahločutna! Zgleduj se nad krščanskimi ženami! Te ne potrebujejo nikakšnih dišav in krepčalnih tekočin, četudi jim nasproti gredo divje zveri.« — Tako je še dolgo blebetal Lepid.

Naposled mu Perpetua vendar seže v govor karajoč ga: »Nikakor ne bi bila mislila, da si tako okruten, trdosrčen in neusmiljen. Mislila sem, da me je oče plemenitejšemu soprogu dal za ženo. Ne, ne, Lepid, če tako govoriš iz svojega srca, povem ti, da se ločiva kakor noč in dan. Še ris nima tako malo čuta; ta zver sicer z veliko slastjo kristjanom pije kri, njegov nagon ga vleče na to, toda ris risu nič žalega ne stori; le človek človeka mori hladnokrvno in pri zdravi pameti, on se še veseli, če v krvi vidi svojega brata. — Kdo je boljši, človek ali ris?«

»Perpetua, danes se ti je pa zopet vnela kri,« reče Lepid, »ker se poteguješ za splošne človeške pravice, vsem bi bila rada zagovornica. Človek je le svobodni Rimljan, svobodni mož. Ne človek, ampak stvar brez vseh pravic je suženj, še bolj pa kristjan. Kako se torej morejo pritoževati, če jih morimo?«

¹ Septimij Sever je rimsko cesarstvo vladal od 192. do 211. l. On je bil peti cesar, ki je preganjal kristjane.

Perpetua odgovori: »Lepid, ali tako beseduje tvoj bistri um, ali le za drugimi blebetaš tako?«

»Zastran teh reči si jaz ne belim glave, to naj store cesarji in postavodajalci. Kdo bi si s tem ubijal glavo! Mi hočemo veselo živeti, zakaj kratek je čas našega življenja.«

»Ali res verjameš, da človek mine s smrtjo?«

»Meni se tako zdi; o tem še nisem nikdar mnogo premišljeval; vendar pa se mi, kadar sem sam, sama od sebe vsiljuje ta misel, in takrat se mi dozdeva, da bi po tem kratkem življenju vendar-le utegnilo biti daljše življenje, ta misel me dela nekako nemirnega. To, kar naši duhovniki uče, gotovo ni res, ampak smešno je, ali celo neumno. Najboljši pomoček, da se iznebim teh misli, je vino, v katerem jih vtopim.«

»Pač velika modrost je to,« ga zavrne Perpetua, »pred brezdnom stati in mižati! Ali morda zaradi tega neha biti brezdnost? Mižati pred brezdnost je pa jako nevarno. Povej mi, Lepid, ali res ne veruješ v bogove?«

»Kdo bi neki mogel verovati vanje?« se zagovarja Lepid. »Nikdo izmed omikanih Rimljanov zdaj več ne veruje v bogove, katere so si izmislili pesniki, ter je upodabljaajo kiparji.«

»Če tedaj bogovi ne vladajo sveta, kdo ga neki?« vpraša Perpetua vsa v nevolji.

»Kako radovedna si danes, ljuba ženka,« ji mož hladno odgovarja. »No, ker si ne dam vzeti veselja, pričujočemu biti pri igranjih, zato hočem odgovoriti tvojemu vprašanju ter se nadejam, da pojdeš z menoj v mesto. Poslušaj torej moje mnenje o vladanju vesoljnega sveta: Najumnejši naši modrijani pravijo: Le en Bog je, ki vlada vse; kajti da je mnogo bogov, morala bi nastati strašna zmešnjava. Tako govore tudi kristjani. Ti pa še dalje trdijo, da je po tem življenju še večno življenje, za hudobne večni ogenj pod zemljo, za dobre pa nad zvezdami raj, kateremu pravijo nebesa. Še mnogo drugih reči uče, ki so mi veliko bolj všeč, nego basni naših pesnikov; to so mi pripovedovali moji prijatelji, ki so zasliševali kristjane in jim odvzeli in prebrali skrivnostne knjige. Kar se mene tiče, jaz bi se poprijel njihove vere, ako ne bi — kakor mi je bilo povedano — prepovedovala naših veselic; ona sicer človeka tolaži s tem, da mu obeta veselje na onem svetu, toda premagovanje in zatajevanje samega sebe je vendar-le pretežko. Kdo mi je vrh tega porok, da ne bi moral, ako se pokri-

stjanim, v temni ječi biti vkovan in poslednjič ali v ognju, v vodi, v zraku ali pod zemljo izgubiti življenje. Ne, ne, Perpetua, tega pa nikakor ne, to preveč boli, in bolečin trpeti nočem zaradi obetanega dvomnega življenja, bodisi nad zemljo, bodisi pod zemljo.«

Nato mu reče Perpetua: »In ko bi bila krščanska vera vendar-le prava, in če je en sam Bog, pekel, večer ogenj v njem, kaj bo potem, Lepid, z nama? Kaj bode najin delež, ako resnici zapirava srce in trdovratno nočeva spoznati pravega Boga?«

A hladno odvrne Lepid: »Beži, beži, Perpetua, iz najinih src to strašilo! Drugič v mirni uri hočeva dalje govoriti o tem. Zdaj pa bodi vesela; jutri pojdeva v Kartago k igram in tam se kmalu iznebiš svojih otožnih misli. Za danes je že dosti o tem. Jaz hočem še danes iti k svojemu sosedu Emiliju. Na večerjo me je povabil, in Lepid, kakor veš, nikdar ne odklanja dobre pojedine. Ko jutranja zarja s svojimi nežnimi rožnimi prsti odtegne nočno zagrinjalo in v svojem svetlem oblačilu vzide iz daljnega Egipta, bodem gotovo nazaj, in ko si odpočijem dve uri, odrineva v mesto. Ne morem več strpeti v tem kmetskem zraku, preveč se mi toži po Kartagu. Ti pa med tem varuj nežnega sinka, jutrnji dan naj te jasno pozdravi.« Rekši te besede, odide.

»Mrzli pogan, srce kakor kamen« — tako jame Perpetua z glavo stresajoč govoriti sama s seboj — »nič te ne more omečiti, niti ljubezen niti žuganje strašne sodbe! — In vendar sem jaz zvezana s tem človekom! O gospod Jezus, ali te smem prositi, da me rešiš te zveze? Glej, semensko zrno tvoje besede, katero sem hotela vsejati v njegovo srce, osušilo se je, ker ni moglo kaliti v trdoskalnem srcu. Saj veš, kolikokrat sem poskušala, ogreti ga s solnčnim žarkom tvoje ljubezni, ki je gorela v meni, pa vse zastonj. Kako me je strah tega človeka! Kako zoprni mi je!« — Perpetua vzdihne globoko in k nebesom povzdigne svoje roke, kakor bi molila, zakaj živa je bila sklenjena s tem mrličem! — Kolikokrat se tudi v naših časih zgodi, da se marsikatera krščanska devica prostovoljno v zakonski jarem vklene s krščanskim poganom, t. j. z možem, ki nič drugega nima od krščanstva kot ime, in jo s seboj potegne v časno in morda celo v večno pogubo. Kaj hočemo pa reči o onih, ki trdijo, da ni nič na tem, ako katoliška devica vzame luterana, in ako žive v takih mešanih

zakonih? Na Perpetui imajo taki živ zgled žalostnih nasledkov. Toda Perpetua je bila nedolžna v tem, in Bog sam je ločil njeno težavno in nevarno zakonsko zvezo.

Molitev in solze so naposled Perpetui olajšale srčno boleost. Basa, črna sužnja, stoji molče na strani z detetom, solze tudi njej zalijo oči in oblijo lice, kajti pod črno kožo je bilo skrito plemenito krščansko srce, biser nedolžnosti.

Perpetuin oče je imel v svetišču opraviti s svojimi bogovi; polne pesti kadila je metal v ogenj, ki je v ponvah, za to namenjenih, gorel pred maliki. Na obrazu, ki mu ga je rdeče razsvetljevalo tleče oglje in zagrinjal oblak kadilnega dima, znalo se mu je nekaj čudnega, skoro zločestnega. Valerij je prevračal živo oglje in hišnim bogovom na čast z votlim glasom pel pesmi, katerih se je bil naučil od svojih pradedov. To petje je bilo kaj malo umetno in menda iz dobe, ko so Rimljani bili še surov pastirski in vojaški narod. — Končavši to službo sede Valerij za mizo in zaužije malo svojo večerjo. Prvo in zadnjo kapljo vina izlije na sveto ognjišče, češ, da jo posveti bogovom-vari hom. Po večerji pa se molče odpravi v svojo spalnico. Ni ga bilo več videti tisti večer.

Perpetua čuti, da je vse tiho in mirno v hiši. Njen mož je bil odšel z doma, oče je že počival, nadzorniki so bili sužnje pozaprlji v njihove beznice, le zamorko Baso so bili pustili, da je bila Perpetui na postrežbo. Tudi oni se uležete. — Prva nočna straža¹ preteče. Zdaj se Perpetua tiho oglasi, rekoč: »Basa, vstani ter po prstih stopaje idi na vrt k Neptunovi jami, ki je ob skrajnem vrtnem ozidju. Ko stopiš v jamo, kreni na desno stezo in kmalu dospješ do železnih vrat, na katera z upognjenimi prsti petkrat rahlo potrkaj. Ko zaslišiš, da se ti prav tako odgovori petkrat, odpahni zapah, in odpri vrata. Ko mož, ki ti je odgovarjal, stopi v jamo, zapri zopet za njim; toda ne besedice ne izgovori.«

Basa izroči otroka materi, vstane, se obleče in odide. Da ne bi nikdo slišal, sezuje sandale ter gre bosa po pesku. Prišedša do vrat, potrka nanje lahno petkrat. Petkrat tudi od zunaj nekdo potrka. Basa odpre in v jamo stopi mož,

¹ Naša 11. ura ponoči, ko so kristjani pričeli peti in moliti pred sv. mašo, ki se je obhajala o polnoči, kakor še dandanes božični večer.

v široko haljo (togo) zagrnen. Precej pri vratih obstane, ne izpregovori besede ter se ne gane. Basa se naglo vrne k svoji gospej s poročilom. Perpetua pa jej reče: »Basa, idi in prav tako petkrat potrkaj na vrata, ki peljejo v spalnico, v njej spi moj brat, Perpetuus.« Basa stori tako in se zopet povrne. — Perpetua se skloni čez svoje dete, katero je bila položila na mehko blazinico, ter opazuje njegovo dihanje. Ko se je prepričala, da sladko spi, reče: »Bogu bodi izročén, moj ljubček, moj dobri angel naj čuje pri tebi, on naj te varuje.« Prekriža ga z znamenjem svetega križa, prime Baso za roko ter jo pelje s seboj na vrt.

Vse okrog je počivalo in spalo; le od Kartaga sem se je čulo vpitje mornarjev, ki so delali na ladjah; od Kartaga sem je še odsevala svetloba. Pa tudi na milijone zvezd je migljalo in lesketalo gori na nebu in prijazno gledalo doli na zemljo. Perpetua in Basa stopite v duplino. Mož, kateremu je bila Basa odprla, in Perpetuin brat sta že sedela na mramornati klopi. Perpetua tiho pozdravi rekoč: »Jagnje je naše zveličanje, pet je svetih ran.« — »Da, pet« — tiho šepetaje odgovori neznanec. Bil je Aspazij, krščanski mašnik, kateri je od škofa prejel dolžnost in opravilo, poučevati novince (katehumene) krščanske občine. Bil je mož že precej v letih, vendar še močne postave, mož častitljivega, zanimivega in prikupljivega obraza, toda ko jeklo trdega značaja. To je bil dokazal že v neštevilnih nevarnostih, v katerih je neprestrašeno gledal smrti v oči, in to smrti po rabeljskih rokah. Ni se tresel, kadar je bilo treba spolniti dolžnosti visokega svojega poklica. Saj je bil Gospod ž njim, in kdo je zoper Gospoda? Takih mož je izprva krščanska cerkev imela na tisoče. Kaj bi bilo s cerkvijo, ko bi njeni spoznavalci v nevarnih časih bili mehkužni, boječi in plašni, kakoršnih je mnogo narodilo naše bahajoče se stoletje? Kako majhna množica bi bila kristjanov, ko bi dandanes bilo treba postaviti se za cerkev, našo ljubo mater, v toliko nevarnost! Res, sram bi nas moralo biti! Toda Gospod že ve, kdaj, kje in kako priti na pomoč svoji nevesti — cerkvi, da ne omaga.

Perpetua gre gori po stopnicah na Neptunovo podobo. Ta je stala tako, da je s svojim hrbtom zakrivala vrata, skozi katera se je šlo v skrito sobico, kjer je bila kopel. Za Perpetuo so šli vsi. Vrata se zapahnejo in prižge se svetilka. Zdaj šele je bilo mogoče prav viditi prijazni Aspazijev obraz.

Aspazij jih nagovori tako-le: »Bodite mi, dragi otroci, pozdravljeni v Jezusu Kristu! Gospod vas napoji z živo vodo, njegov sveti duh pridi nad vas, ki vas tako žeja po njem. Svet zdaj počiva ali se raduje v grehih, mi pa čujemo in molimo s Kristom. O da bi Oče milosti kmalu pregnal neverstva temo!«

Aspazij namigne in vsi sedejo na mramorne stopnice, po katerih se gre v kopel; on pa stoji pred njimi.

»Dragi duhovni oče«, tako govori Perpetua, »kdam prejmemo sveti krst? Moja duša hrepeni po njem, žeja me po vodi prerojenja. Ti pa odlašaš od dne do dne. Jaz umiram hrepenenja po občevanju s svetimi brati, jaz koprnim videti jih, ž njimi obhajati svojo daritev, ž njimi Bogu prepevati slavo, in ko bom še enkrat krščena s svojo lastno krvjo, z Božjim Jagnjetom kmalu uživati večno ženitnino. To hrepenenje in koprnjenje imata tudi moj brat in moja sužnja, je-li Perpetuus, je-li Basa? Duhovni oče, nikar torej več ne odlašaj s svetim krstom!«

»Potrpite,« odgovori Aspazij, »potrpite, kmalu vam dojde presladka ura, da se vam bo dalo lepo svetlobelo oblačilo. O prvi polnoči, ki jo doživite, popeljem vas, ako bode le mogoče, v zbor krščanske občine, kjer se vam spolni srčna želja. Biriči in ogleduhi prežijo in poslušajo na vseh oglih, kotih in koncih. Vsaka ponočna stopinja zunaj hiše nas kristjane lahko izda ter spravi pod rabeljski nož. Tega si morate biti svesti. Vendar pa se ne bojte, saj vse premoremo v Njem, ki nas krepča. Jaz sem nocoj šel gotovo mimo deset ogleduhov. Potepine, pijance, tatove in roparje puščajo pri miru, le za uboge kristjane imajo več ko dovolj biričev, da nas love, kakor da bi mi hoteli razrušiti državo. — Basa, ali si tudi ti tukaj?«

Basa odgovori spoštljivo, rekoč: »Da, da, duhovni oče! Kako bi neki mogla doma ostati. Kar sta mi ti in moja gospa pripovedovala o velikem, dobrem, mogočnem Panu, svojem Bogu, od istega trenutka se je v mojem srcu vse spremenilo. Zdi se mi, da sem kraljica, ne pa sužnja, zakaj vezi niti ne čutim nič več, kar sem slišala iz tvojih ust besede: Pred Bogom smo vsi enaki, gospodje in sužnji; njemu smo vsi enako ljubi, ako smo dobri, kakor očetu njegovi otroci, mi revni sužnji pa še ljubši, ako voljno trpimo. Kadar nas tepejo gospodje in čuvaji, tedaj pa nas ima še rajši kakor naše gospodarje. Bog tudi ne gleda na to, ako je kdo bele polti ali črne, kakoršne sem jaz. O, te

besede sem si zapomnila in tako globoko vtisnila v svoje srce, da mi jih nikdo več ne izbriše. Naši gospodarji sicer vedno pravijo, da mi sužnji še toliko nismo vredni, kakor živina; jaz vendar tega nikdar nisem mogla verjeti, zakaj v sebi sem slišala glas, ki se je vedno ustavljal temu, rekoč: to ni res, to ni res; jaz znam govoriti in misliti, kakor vi; in večkrat se mi je zdelo, da je to, kar sem jaz mislila in delala, boljše bilo od tega, kar je mislila in delala moja gospoda. Da bi mi sužnji celo bili živina, to pa vendar nikakor ne, saj živina niti ne misli, niti ne govori. — O, ne, ne, živina nikakor nismo! Oče, kako lepa je domovina, katera nas sprejme, ko svoje telo položimo na dolgi počitek! Je-li, duhovni oče, da potem, če ljubimo velikega Pana, več nismo sužnji, ampak prosti, za vselej prosti, in da ne bomo več nosili trdih železnih verig, in da več ne bodo za nami hodili čuvaji niti z usnjenim bičem, niti z železnim bodalcem, s katerim nas bodejo in mesarijo! Perpetua, moja gospa, nikar ne misli, da menim tebe. O tebe nikakor nočem žaliti, zakaj ti si bila in si mi tudi vedno ljuba mati in sestra; ali ko tebe, visoka blaga gospa, še nisem poznala, takrat je bilo vse drugače. — — Potem bomo, je-li, duhovni oče, dobre duhove imeli za služabnike, gledali bomo sinu velikega Pana, Jezusa Krista, ki se nas sužnjev ne le ni sramoval, temveč si je prav ta naš stan prostovoljno izvolil. Hvaljen in slavljen bodi vekomaj! Videli bomo njegovo mater, in nikdar več ne umrjemo; je-li, duhovni oče, nikdar več ne umrjemo, ampak prosti bodemo vekomaj?»

Ob teh besedah se Basa tako spozabi, da veselja poskoči in z rokama ploskne, ne misleč, da s tem svoje in svojih dragih življenje postavi v največjo nevarnost; ta šum bi je bil kaj lahko izdal in prežeče ogleduhe semkaj privabil. Tako lepo, tako živo je Basa že naprej videla in slutila sveta nebesa, da ni mislila na nobeno nevarnost.

»Da, da, ljubo dete,« izpregovori Aspazij, »tako bode, gotovo prav tako. Toda tiha in mirna bodi zdaj, izdajalec na nas preži.«

Basa pohlevno odgovori: »Saj je res; na to jaz neumnica še mislila nisem; duhovni oče, odpusti mi, saj te hočem ubogati, sicer bi lahko name hud bil dobri Pan in me ne bi hotel prevesti v krasno domovino.«

In tako se je razgovor vrstil za razgovorom, dokler ne preteče tretja nočna straža in se jame na nebu bledeti

zgodnja danica. — Zdaj pa vsi solznih oči očetu Aspaziju poljubijo roke, s težkim srcem se ločijo, a z nebeškimi čutili.

Prihodnja noč jim ima dati belo krstno oblačilo.
Za dve uri se uležejo počivat.

Duplina v skalovju.

Lepid pride domov, ko je solnce že bilo na nebu, in to prav tako, kakor je bil napovedal. Suženj Emilij ga je bil pripeljal domov, kajti vino mu ni dalo samemu iti. Oholi Rimljan se ni sramoval, ko se je dal voditi numidijskemu sužnju. Kaj si je suženj neki mislil? Kdo je bil bolj človek, ali pijani gospodar, ali njegov trezni suženj? Lepid je svojemu vodniku gredoč dajal marsikatero lepe priimke: rekel mu je celo prijatelj, brat, da, celo v goste ga je vabil; toda suženj je predobro vedel, kateri prijatelj in brat danes govori iz tega plemenitega Rimljana, in kaj si ima misliti o ti njegovi ljubezni. Pustil ga je žlobodrati ter ga oddal Valerijevemu sužnju, ki je Lepidu bil prišel naproti do vrat.

Kako je bila vesela Perpetua, ko je ugledala svojega moža v tako žalostnem stanu, to si lahko misliš, dragi bralec. Lepid je bil pozabil na Kartago in spal je do večera, da je prespal vso pijanost. No, Perpetua je imela vsaj mir ta dan. Valeriju sicer tudi ni bilo po godu, da je bil njegov zet prišel domov tako vinjen, vendar ga je bolj skrbela Perpetua; kajti poznal je njeno blago in občutno srce, vedel je pa tudi, da je on sam kriv, da je njegova hči omožena s tem pijancem.

Za svojo osebo ne bi rekel nič, zakaj čim bolj je Lepid pil, tem bolj je v časti imel boga Baka; pijanost je Rimljanom bila služba božja.

Kako blagi so pač bili bogovi, ki so bili zavetniki pregreh, ki je vsaki družini pogin! Zares, take surovosti krščanstvo ne pozna. In vendar se dandanašnji povzdiguje neverstvo in si prizadeva, da bi se izpodrinilo blago krščanstvo.

Valerij se je danes ogibal svoje hčere, Lepida pa celi dan ni bilo videti; kmalu potem, ko se je bil zbudil, sedel je zopet za mizo in pil tako dolgo, da ga je sužnjiški nadzornik moral nesti na posteljo.

Zapustimo to hišo in preselimo se pred Kartago na cesto, ki iz mesta vodi v Egipt. Zvečer je, okoli desete ure po našem štetju.

Tu vidimo zagrnjeno gospo jezdit na velblodu, z drago preprogo pogrknjenem; velbloda vodi zamorec, zraven nje gre mladenič krepke postave; ročaj širokega bojnega meča mu gleda izpod dolge in široke halje (toge). Ta mladenič se pazljivo ozira na vse strani in vsakemu mimogredočemu človeku ostro pogleda v oči ter je vedno pripravljen blago gospo braniti tudi s svojim življenjem. Na cesti je bilo še precej živo, zakaj kupčija je tod imela glavno pot. Kupčija z zlatom, slonovimi kostmi, sadjem, žitom in živalskimi kožami je že takrat jako cvetela. Videti je bilo celo vrsto vozov na dveh visokih kolesih. Težko obloženi vozovi škripljejo po štirivoglatih ploščah, s kakoršnimi je potlakovana ta velika vojna cesta; videti so bili velblodi in mule v celih vrstah močno otovorjeni, pred njimi vodnik, za njimi priganjač, ki je venomer klical in priganjal. Semtertja jima uide iz ust kaka kletvinska beseda; toda gotovo je, da neverni vozniki niso tako prekljinjali svojih izmišljenih bogov, kakor žalibog, krščanski vozniki večkrat kolnejo pravega Boga. Semtertja ugle damo tudi po štiri sužnje skupaj z nosilnico na ramah, v katerih so imenitno gospodo nosili k ponočnim poje dinam. Cesta od začetka vodi med cvetočimi vrtovi in prelepimi hišami. Semtertja so prenočišča, lahko se spoznajo po vozeh, katerih mnogo stoji pred njimi, in po gneči, ki so jo delali poganjači, tovarna živina in tovarniki. Ustaviti se hočemo šele pri hiši, ki je zadnje prenočišče ob tej veliki cesti. Vozniki s svojimi vozovi in živino so že vsi poostali v prejšnjih prenočiščih in tudi sužnji z nosilnicami so že vsi krenili s ceste, ti štirje v to, oni štirji v ono hišo ob cesti; od zadnjega prenočišča dalje nihče več ne gre nocej, ker v nočnem času tod hoditi je nevarno; kajti na desni in levi strani ceste stoje spomeniki umrlih, in to skoro na šest rimskih miljnikov¹ daleč. Prosto neverško ljudstvo je vražam jako vdano, za nobeno ceno ne bi bil nikdo izmed njih ponoči šel mimo mrliških grobov; omikanejši in drznejši pa so se bali roparjev, kateri so ravno tod najrajši imeli svoja skrivališča.

¹ To so bili kameni ob cesti; vanje je bila vsekana številka, ki je kazala daljavo od kakega kraja, zlasti od glavnih mest.

Gospa na velblodu se ustavi pri hiši pred zadnjim prenočiščem. Mladi spremljevalec z železnim kladvicem udari petkrat na ploščo, ki je visela pri vhodnih vratih v hišo.

Vrata se odpro in naši trije potniki stopijo v vinograd. Pred pristavo stopi gospa raz velbloda, katerega izroči sužnju, in ta ga pelje v hlev. Nikdo ne izpregovori besedice. Naši trije potniki so bili menda znanci in to pričakovani znanci. Oni gredo mimo krasne hiše, zopet skozi vrte in vinograde. Vodi je nekdo do vratic konec vrtnega ozidja; odpre jim vratca in skozi nje stopijo iz vrta ter so zopet na veliki cesti, nekoliko streljajev dalje od poslednjega prenočišča. On, ki jim je bil odprl, zopet zapre vratca, ter se jim pridruži. In tako gredo vsi štirje molče po veliki cesti med mrliškimi spomeniki. Kar se je dalo, stopali so nalahko in vendar so se čule njihove stopinje. Ne gane se nobena sapica. Tako mirno in tiho je, da je skoro bil slišati lev iz daljne egiptovske puščave. Pač grozno je za nežno gospo hoditi med mrliškimi spomeniki! Razgled je pa še strašnejši, ko luna priplava in svojo srebrnobeλο svetlobo razlije nad mrliške spomenike. S svojo senco po tleh delajo različne čudne podobe, kakor podobe onih, katerih kosti tukaj počivajo. Pri tej mesečni svetlobi se lahko berejo vsekani napisi, ki oznanjujejo, kdo tukaj počiva. Popotnik, postoj, glej, »tukaj leže umrli ostanke Kneja Sulpicija. Bil je dober državlján, dober oče, bogove je visoko čislal. Mir njegovemu pepelu!« — Ali: »Tukaj počiva Kaja Placida. Bila je ljubeča soproga, dobra mati, skrbna gospodinja, nabožna žena. Prezgodaj jo je družini pobrala bleđa smrt. Mir njenemu pepelu!«

Kakšne misli so pač spreletavale naše štiri potnike, ko so hodili po tej mrliški cesti! Kako žalostne so ciprese pri nagrobnih spomenikih. O, pozabljeni so bili ti mrličí, njihovi potomci tam v Kartagu žive v hrumu in šumu. Tu in tam sicer še cvete kakov rožni grmiček, katerega je na gomilo vsadila prva žalost, toda od tiste dobe se ga ni več dotaknila nobena roka, pozabljen je in prepuščen sam sebi. Rože, ki so še videti na njem, te je dal vzrasti ljubi Bog v nebesih. Tako je bilo pri nevernikih, tako je semtertja, žalibog, tudi še pri nas kristjanih. Kako kmalu pozabimo svojih umrlih; in prav mi ne bi smeli pozabiti svojih rajnkíh, ker verujemo, da smo ž njimi v sveti zvezi, ker vemo, da je v vicah mnogo naših bratov, katerim lahko pomagamo.

Nehvaležneži, morda še ne pomagamo svojim rajnkim starišem in bližnjim sorodnikom, od katerih imamo vse: hišo, v kateri bivamo, polje, katero obdelujemo, pravo edino zveličavno vero, v kateri bi imeli živeti. Neverno rimljansko ljudstvo je imelo vsaj to lepo navado, da je pokopališča imelo poleg velikih cest, da so se mimogredoči spominjali rajnkih, njihovih nauk in lepih zgledov. Sedanji svet se pa smrti boji in pokopališča postavlja v oddaljene kote sveta, menda zato, ker bi rad iz srca pregnal misel na smrt; toda smrt je po sodbi božji, napovedani v rajju, vedno bila v navadi in ostane tudi do konca sveta, naj se ji kdo ustavlja kakor koli hoče. Kaj tedaj pomaga skrivati mrliča, nasledek Adamovega greha vendar najde pot do vsakogar. Ali ne bi bilo boljše, ko bi se ljudje ne ogibali tako plašno smrtnih spomenikov, ampak bi namesto v gostilno včasih zahajali v hišo žalosti, kakor svetuje Sveti Duh.

Neverni Rimljani niso bili tako plašni, kakor sedanji rod, dasi še niso vedeli za resno večnost, za lepa nebesa. Mi vsaj ne bi smeli slabši biti od onih, ki niso imeli upanja večnega življenja.

Našim štirim potnikom smrtni spomeniki niso delali groze, še celo nežni gospej ne ker so bili kristjani, ki so si v istem času bili vsako uro svesti grozovitne smrtni nevarnosti. Ti štirji potniki so bili: Perpetua, njen brat Perpetuus, sužnja Basa in duhovni oče Aspazij, ki se je bil prvim trem pridružil še le pri omenjeni hiši. Tam jih je namreč čakal, da jih privede v krščanski zbor, ki je bil zbran v duplini med skalovjem.

Njihove misli niso bile obrnjene na mrliča, mimo katerih so hodili, zakaj oni, ki počivajo pod temi spomeniki, so bili zanje mrtvi, ker niso bili izmed njihovega občestva ter niso nikdar bili živi udje Jezusa Krista, zato jim tudi molitev kristjanov ni mogla pomagati. Ti potniki so bili v mislih vtopljeni v novo življenje, v katero so imele predstavljene biti njihove duše pri sv. krstu; njihova srca so gorela ljubezni do Boga in hrepenenja po kopeli, katera jih je imela očistiti vseh dosedanjih poganskih madežev. In srce, katero je polno take ljubezni, takega mišljenja, ne pozna nobenega strahu, ampak boji se le, izgubiti tistega, ki ga ljubi. Ljubezen je močnejša od smrti, to velja pa samo o ljubezni do Boga. Katera ljubezen pač je krščanske mučence tako ojunačevala, če ne ljubezen do Boga? Ta ljubezen je šibkim ženam in devicam najplemenitejših rodovin,

da, še celo otrokom dajala srčnost, kakoršne niso imeli niti največji poganski junaki.

Skoro je bilo o polnoči, in naši potniki še hodijo med mrliškimi spomeniki. Toda kmalu pridejo do miljnega kamena, ki je šesti od Kartaga; tu je konec velikemu pokopališču. Prav tam tudi mala družba krene s ceste, stopi med gosto hrastičje tik ceste ter srčno koraka vkreber na primorsko gorovje. Čedalje strmejši nastajajo klanci, čedalje ostrejše je kamenje, po katerem jim je bilo hoditi, čedalje bliže se sliši rjovenje levov, risov in hijen, ki iščejo hrane v bližnji puščavi in gostem grmovju. Ali našim potnikom se ne trese srce, njihove noge se ne utrudijo, in Perpetua celo ne zapazi, da jej noge krvave na podplatih, zakaj ostro in od solnčne vročine razpokano kamenje in bodeče trnje jej je bilo že davno strgalo damaškove sandale. Toda pot v nebesa je trnjev in le križev pot vodi do Krista. Aspazij je hodil naprej, drugi za njim. Skoro je Perpetua kazala največ moči, kajti ona je bila Aspaziju vedno za petami, kakor mlada srnica svoji materi.

Dospeli so do visoke skale. To skalo je solnce s svojo vročino razgnalo ali kak potres razklal tako, da je imela mnogo razpoklin ali votlin. Jama zeva prav v vznožju skalne stene; gosto doli viseče grmovje in vzpenjajoči se bršlin jo kakor naravna vrata zapira in skriva tako, da se ne vidi od daleč. Le kdor razgrne to grmičevje, zapazi temen prostor, v katerem otlo odmeva glas in korak. Vsak potnik, ki stopi v ta prostor, ostrmi in se zgrozi, misleč, da v katerem kotu zdaj zdaj zagleda dvoje svetlih oči ljute hijene, ki ima tukaj svoje ležišče in varuje svoje mladiče. Ali kdo ne bi menil, da že sliši hropeti močnega leva, ki se pripravlja na boj zoper njega, kateri se je predrznil motiti ga v tihem njegovem ležišču? Najboljši numidijski strelec ne bi bil sam s svojim lokom šel v to jamo. In vendar beremo v življenjepisih krščanskih očakov, svetih puščavnikov, da so brez vsega strahu hodili v takšne jame divjih zveri. Živel in prebivali so poleg ljutih zverin, zapovedovali so jim pobrati se od njih, če so jih motile v njihovem svetem premišljevanju; in zveri so jim bile pokorne kakor zvesti psički, umrlim so kopale jamo in žalovale na njihovih grobeh. Komu ni znano življenje puščavnika Pavla? Njemu se je vse to zgodilo. S temi možmi so bile zveri tako krotke, kakor nekdam v raju; ti očetje so pa tudi bili tako preprosti in nedolžni, kakor naši prvi sta-

riši, preden jih je kača zapeljala v greh. Krokariji so Pavlu nosili kruh, levi so zakopali njegovo truplo.

Brez vsega strahu je v jamo stopil tudi Aspazij s svojimi tremi tovariši. Jame divjih zveri, ki so groza bile nevernikom, so bile kristjanom pribežališče in varno zavetje pred kremplji trinogov, ki so bili grozovitejši od divjih zveri; te jame so jim bile zavetje zoper nečloveške rablje, ki si nikakor niso mogli misliti, da bi v kristjanu prebivalo pametno bitje — človek. Torej hvala vam, divje zveri v puščavi, kajti ve ste bile — da-si tudi same niste vedele, vendar-le božja straža prvega krščanstva!

Aspazij prižge luč in seže po baklji, ki je bila skrita precej pri vhodu. Zdaj krene na stran ter je svojim tovarišem vodnik po dolgem vijočem se hodišču. Večkrat morajo potniki pripogniti se, semtertja celo po vseh štirih lesti, da se jim glave niso zadevale ob skalnati strop. Tako pridejo ali prav za prav prilezejo jami na konec; zdaj ne morejo dalje, velika skala jim zapira pot. Aspazij pobere droben kamen, ki je na videz po naključju ležal na tleh, ter ž njim petkrat potrka na skalo. Zdaj začne nekaj prasketati in šumeti, skala se vzdigne od znotraj, jama se jim odpre pred očmi; dva krepka moža, ki sta odvdignila kamen, stojita na straži, da noben neposvečenec ne stopi v sveto zavetje. Aspazij vodi tovariše dalje, skala se za njimi zopet spusti na tla, jama je čedalje prostornejša.

Toda čuj, kaj je to? Ali ne done ljubki glasovi z daljine? Da, da! Glasovi so tako rahli, tako mehki, tako mili, da Aspazijevo družbo ganejo do solz hrepenenja svete nabožnosti. Čim dalje bliže se jim zde. Aspazij se ne ustavi, kakor da ne bi nič slišal.

Perpetua mu torej tiho reče: »Ljubi oče, postoj vendar in dovoli nam, da poslušamo te nebeške melodije! Morda pojo nebeški angeli ali zveličani duhovi? Morda kmalu dospemo v sveti raj?«

»Ne, ne, ljuba moja, to so našinci. Pri službi božji so in navdušenih src pojo svete pesmi. Žalostni in otožni so sicer ti napevi, ker sveta cerkev trpi, žaluje in toži o času preganjanja, vendar pa v njih odmeva veselo upanje po nebesih. — Kmalu smo tam, kamor smo namenjeni. — Ravno je pesem pri koncu.«

Aspazij, izrekši te besede, krene na stran in bliščeča svetloba oblije njega in njegovo družbo. Ozko hodišče se izpremeni v prostorno jamo, v kateri je zbranlh na stotine

vernih ljudi. Bila je kartaška krščanska občina v začetku tretjega stoletja.

Veselje in pobožnost se vidita vsem na obrazih, mir božji jim sije iz oči. Možje in žene, mladeniči in mladenke, dekllice in otroci, visoki in nizki, sužnji in prosti, revni in bogati, beli in črni ljudje so tukaj, vse družijo ena vez, vez ljubezni do Jezusa Krista, kateri je vinska trta vseh teh mladik; vsi ti so mu ljubi otroci enih misli in enega srca, bratje in sestre so si, ki se ljubijo med seboj, kakor se ne morejo ljubiti bratje in sestre po krvi in mesu. Med njimi ni nikogar, ki bi rekel: to je moje, to je tvoje; med njimi ni nobenega višjega, nobenega nižjega. Le škof in duhovniki so jim bitja, iz onega sveta poslana za namestnike nebeškega Zveličarja. Njih so se oklepali z vso dušo; njihov migljaj jim je zadostil, šli so veseli, četudi je treba bilo iti v smrt; njihova beseda jim je bila Gospodova beseda, njihova volja Gospodova volja, njihova moč Gospodova moč. Duhovniki pa so jim tudi bili mili, skrbni, ljubeči očetje, ki so stali na čelu svojih ovčic, da so jih branili zoper volkove in bili pripravljeni zanje dati kri in življenje. Tako je delal njihov učenik, prvi dobri Pastir.

Vstopivšemu Aspaziju se vse spoštljivo ogne; mimgredočemu poljubujejo oblačilo, saj je bil njihov učenik in vodnik, angel svetlobe, ki jim je prinesel veselo oznanilo, sveti evangelij. Prostor se naredi tudi tem trem, katere je privedel Aspazij; vsi jih opazujejo s sveto radovednostjo, zakaj prepričani so bili, da je oče Aspazij gotovo nove ovčice privedel v Jezusov hlev. Vsi se razvesele novega brata in dveh novih sestic; kdor vidi v srca človeška, ta je v njih bral gorečo zahvalo, ki je puhtela v nebesa, da se je za tri ude zopet pomnožila krščanska občina.

Perpetuus, Perpetua in Basa sami ne vedo, kaj jim je, ko so se jim vroče solze vlile čez lica; prizadevali so si sicer, ustaviti solzni studenec, toda zastonj je bil njihov trud, zakaj čut živie radosti jim je prevzel srce in izžemal solze. Aspazij vede svojo družico pred oltar. Ta oltar ni bil nikaka lepota, ampak je bil zidan grob svetega mučenca, ki je o prejšnjem preganjanju dal svoje življenje za Kristusa. V prednjo stran je bilo vzdano znamenje svetega križa, nad kamenito rakvo pa je bila plošča iz mramorja; to je bil ves oltar. Na njem so ležali opresni kruhi in stal je velik glinast vrč z vinom. To so verniki prinesli s seboj v dar in za sveto obhajilo; — dvanajst svetilnic ob stenah

gori dvanajstim apostolom na čast in spomin. Videti so bile tudi preproste podobe na stenah, z apnom pobeljenih. Predstavljale so našega Gospoda v raznih prilikah. Ta ga je kazala kot dobrega pastirja in okoli njega mnogo ovčic; ona kot vinogradnika, ki v svojem vinogradu tlači grozdje v stiskalnici. Druge podobe so posnete po njegovem življenju. Ta ga kaže kot dete v Betlehemu, ko ga v hlevu molijo pobožni pastirji, ona pa, ko v materinem naročju sedeč blagoslavlja tri modre, ki mu darujejo svoje darove, tretja na begu v Egipt, četrta o pomnoževanju kruha in rib. Tudi se nahajajo podobe Petra in drugih apostolov. Obrisi in barve so sicer preproste pri teh podobah, vendar pa vernikom živo v spomin kličejo sveti evangelij. Njim, ki ne znajo brati, so preprosto, lahkoumevno sveto pismo.

Marsikateri naših izobraženih starinoslovcev gre sicer zaničljivo mimo takih spomenikov prve krščanske slikarije; črepine starorimskih posod in kosce opeke egipčanskih piramid pa skrbno in poln spoštovanja pobira, nosi jih domov in leta in leta tuhta, iz kake prsti so in kaj pomenja to in to znamenje. Smešni ti ljudje pa ne pomislijo, da so te podzemске jame in ta skrivališča prva zibel krščanstva. Tu so skrivali pravo luč, sveti ogenj, da jim ga niso pogasili neverniki, češ, da se tem živeje vname in zasveti, ko se na zemlji sezidajo krasni in veličanstni hrami božji. Tako je bilo tudi v Rimu. Krasno se je tam sčasoma razcvela krščanska umetnost in dosegla lepoto in vzvišenost, kakoršno ne pozna bahajoče se neverstvo. Le ogledujte podobe v 366 cerkvah rimskih in primerjajte jih lepim barvam pompejskih slik,¹ na steno naslikanih! Kaj so pompejske podobe v primeri s krščanskimi v Rimu? Zgolj mrtve barve!

Krščanska umetnost se prične v podzemeljskih jamah, v katakombah. Živa krščanska vera je morala pognati tudi vnanje kali, morala je svoja čutila pokazati tudi v živih barvah.

Oltarju na levi strani je stal stol; na njem sedi častitljiv starček dolgih sivih las in bele brade; ogrinja ga

¹ Pompej je bilo krasno mesto, katero je ogenj bljuvajočega Vezuva 79. l. po Kristu zasul tako, da se do 1706. ni vedelo, kje je prav za prav stalo. — Ob enem ste bili takrat zasuti tudi mesti Herkulanum in Stabiae. — V novejših časih so jeli odkopavati ta mesta in v njihovih poslopjih se nahajajo krasne, dobro ohranjene slike, katere se tukaj omenjajo.

dolgo belo, nagubano oblačilo, z ram mu visi štola, v kateri je všito mnogo križcev. Na glavi ima kapo, podobno glavnemu pokrivalu velikih duhovnov v starem zakonu, samo, da je na spredni ploščici namesto besede »Jehova« stalo znamenje svetega križa. Starčku na strani stojita dva dijakona in drugi strežniki. Ta mož na sedežu je bil Optat, škof kartaški.

Aspazij s svojimi tremi varovanci stopi k Optatu in pokleknivši predenj, reče: »Častiti oče! Te tri ovčice sem s pomočjo božjo pridobil večnemu Pastirju. Revokat je prvi v njihova srca vložil semensko zrno božje besede. Željno in veselo so je sprejeli. To seme je lep sad že obrodilo. Zadosti so poučeni v nauku našega nebeškega Zveličarja. To jaz potrjujem s prisego, katero sem pri mašniškem posvečevanju prisegel v tvoje roke. Oni te ponižno prosijo, da blagovoliš sprejeti jih v vidno občestvo svetnikov ter njihove duše kmalu preroditi v svetem krstu; kajti pripravljene so, z nami deliti veselje in žalost svete cerkve, naj bi jim tudi treba bilo darovati premoženje, najtesnejše in najdražje vezi narave in prijateljstva, da, tudi svoje življenje, in to zato, da bodo tudi oni deležni večne slave velikega občestva v nebesih. Toda čemu bi jaz nadalje govoril; Perpetuus, Perpetua in Basa, govorite sami!«

Perpetua, kot najstarejša med njimi, povzame besedo, rekoč: »Prav tako je. Aspazij je nam trem iz srca govoril. Da, vsi trije smo revni psički ter prosimo drobtinic, ki padajo z mize Gospodove. Prečastiti, sveti oče Optat, ne odmetuj nas ubogih nevernikov! Saj tega tudi Jezus ni storil. Ti si njegov namestnik! Sprejmi nas za njegove in svoje otroke, toda kmalu, kmalu, da hrepenenja ne umrjemo, izlij nad nas vodo žive reke!«

Optat se ljubeznivo nasmeje, ponižnim prosilcem veli vstati ter reče: »Ljubi moji otroci! Kako bi vam mogel odreči to srčno željo jaz, ki vem, s kolikim trudom je naš učenik iskal izgubljenih ovčic! Ali mar smem zopet v puščavo poditi ovčico, ki sama k meni pride, rekoč: Tu sem, pasi me! Ko bi to storil, pač malo bi cenil kri našega Gospoda Jezusa Krista! Koj v tem zboru vas slovesno proglasim za otroke cerkve božje; otroci te dobre matere, naši bratje in sestre ste nam od danes. Ker je pa že prepozno, da bi mogel podeliti vam sveti krst, zato jutri, če le mogoče, nekoliko prej pridite v ta sveti kraj, jutri s svetim krstom zapečatim to, kar sem vam danes povedal. In če

kateri izmed vas prej umrje, brez vse skrbi naj bo, kajti pred Bogom ga je že opravičila in v cerkev božjo sprejela resnična želja po svetem krstu.

Vsi pričujoči jim sežejo v roke ter jih pozdravijo kot bratje in sestre.

Nato v milem in preprostem napevu zapojejo psalm: »Ecce quam bonum«, t. j. »Kako je dobro bivati med brati!«

Po odpetem psalmu dijakon zapoje: »Ite, missa est«, t. j. »Iдите, zdaj se prične maša.«

Nato odpelje Aspazij tri prišlece na kraj namenjen katehumenom; ta kraj je bil precej pri vhodu v jamo.

Znano nam je namreč, da so katehumeni, t. j. tisti, ki so se pripravljali na sveti krst, smeli udeležiti se javnega poučevanja v krščanskih resnicah; pri sveti daritvi pa niso smeli biti pričujoči, kajti njenih darov so deležni samo oni, ki so že bili oprani v krvi nebeškega Jagnjeta. Ta zapoved je v tistem času imela še drug dober namen. Bati se je namreč bilo, da nekrščenci ne bi kakor si bodi oskrnili svete skrivnosti, kajti mogoče je bilo, da bi se bil kdo v podobi izpreobrnjenca prikradel k svetim skrivnostim le zato, da bi bil motil službo božjo ali da bi bil kristjane ovadil in izdal nevernikom. Tega se sicer od Perpetue, njenega brata in Base nikakor ni bilo bati, kajti že na njihovih obrazih bralo se je spričevalo o resnici njihovih čutil; toda žalostne izkušnje so vелеvale, da se ni delala nobena izjema v splošni postavi.

Pa tudi spokorniki se niso smeli udeleževati svete daritve, če so še tako srčno želeli. To jim je imelo biti kazni, da so z odpadom od vere ali s kako drugo veliko pregreho razžalili Gospoda. Bil jim je za nekoliko časa odtegnjen obraz ljubega Očeta. Izgubljenemu sinu, če je bil tudi skesano povrnil se v očetovo hišo, ni bilo precej dovoljeno, okleniti se očeta in z ljubimi njegovimi otroci sedeti pri njegovi mizi.

Kako sramotno mora torej biti za nas, da je sveta cerkev, naša dobra mati, zdaj tako prizanesljiva, da celo grešnikov več ne podi od svete daritve. Ali ne bi torej mi imeli skesani klečati pred velikim Bogom, ko so nekdaj le najčistejši smeli stopiti v njegovo svetišče?

Iz omenjenih vzrokov je tedaj dijakon katehumenom in spokornikom pred sveto mašo, to je pred darovanjem klical: »Ite, missa est«, t. j. »Iдите, zdaj se prične maša.«

Na dijakonove besede je pokleknil ves zbor. Optat pa stopi k oltarju in globoko priklonjen h Gospodu vpričo vseh nebeščanov in svojih bratov očitno spozna svoje zadolženje ter prosi vse svetnike in brate, da mu odpuščenje izprosijo pri Bogu. Ravno to store vsi pričujoči bratje. To je bila očitna spoved s prošnjo za odpuščenje grehov.

»Kyrie eleison«, t. j. »Gospod, usmili se nas!« Optat nato zakliče, in po vsem zboru zamolklo zadoni: »Christe eleison«, t. j. »Kriste, usmili se nas!«

Vse, kar strežnik zdaj odgovarja mašniku, odgovarjalo je tedaj verno ljudstvo, ki je umelo in govorilo latinski jezik. Mašnik in ljudstvo sta se vrstila v molitvah, vse je zbrano in pazljivo spremljalo sveto opravilo.

Sveta tihota pa nastane pri izpreminjevanju kruha in vina, ko je Optat govoril besede: »Hoc est corpus meum«, t. j. »To je moje telo« — »To je moja kri nove zaveze. To storite v moj spomin!« Vse je v ljubezni in molitvi bilo na kolenih pred neomadeževanim Jagnjetom.

Pred svetim obhajilom so se vsi poljubili v znamenje sprave in ljubezni, rekoč: »Pax vobiscum«, t. j. »Mir vam bodi.« Nobena grenkost naj nikomur ne ostane v srcu, zakaj še danes je treba iti v smrt.

Po škofovem obhajilu pristopi prvi Aspazij, za njim vsi drugi strežniki pri oltarju, da iz škofovih rok prejmo telo in kri Gospodovo; potem pristopijo vsi drugi po vrsti, najprej možje in mladeniči, za njimi žene in device, ni eden se ne odtegne. O kolika ljubezen jim je gorela v srcih! To se jim je znalo na obrazih. Ko bi bil kdo mrzel ali mlačen, ogenj drugih bi ga vnel in pregrel. — Katehumeni pa so polni svetega hrepenenja in žalostni klečali na svojem mestu ter s sveto zavistjo gledali tja, kjer so krščenci prejekali našega Gospoda. Le oni še niso smeli niti jesti od tega kruha niti piti od tega keliha.

Perpetuo je skoro s silo vleklo h Gospodu; kajti videla ga je, videla je Njega, katerega je ljubila njena duša, in prvikrat ga je molila videča ga v obličje. Ljubezni do Boga bilo bi jej srce skoro onemoglo. Baso pa, burovito Baso, je morala držati nazaj za obleko, da ni šla k oltarju prosit Sinu velikega Pana. Morda so vsi trije katehumeni v nebeški svetlobi tudi s telesnimi očmi videli ljubeznivega Gospoda? Kdo more to tajiti?

Maša je končana. Zdaj se Optat obrne od oltarja, rekoč:

»Ljubi otroci in bratje! Gospod vas je zdaj pokrepčal, hudobnemu sovražniku ste zdaj nepremagljivi. Danes, Bogu bodi hvala, se vidimo še vsi. — Jutri bode morda že marsikateri izmed nas medlel v vezeh in sponah, v grozovitih ječah; da, morebiti marsikateri več ne vidi jutrišnjega večera in prelije svojo kri za svojega ljubega učenika. O, blagor njemu, komur dojde ta sreča! Hudobnemu vragu so zopet odklenjene verige in zopet divja zoper nas. Cesar Sever je iznova izdal najostrejše ukaze zoper nas kristjane. Bratje, bodite stanovitni, borite se srčno ta kratki čas, ozirajte se na naš zgled Jezusa Kristusa in na tolikanj naših prednamcev. Kmalu, kmalu je on naša večna krona. O, zarotujem vas v ljubezni Jezusa Kristusa, nikdo naj ne omahuje, nikdo naj zmage ne privošči peklenski kači. Jezus se bode z vami vred boril. — Tedaj bratje, ako se več ne vidimo na tem svetu, z Bogom! Vi pa, ki bodete vredni spoznani, doseči zmagavalno palmo — smrt mučeniško, spominjajte se v nebeškem kraljestvu nas, ki se moramo bojevati še na tem svetu. Morda bom jaz, vaš pastir, prvi, ki pojde pred vami. O tedaj hočem jaz za vas moliti, da ostanete stanovitni in da se ne razkropi čreda, ko bode udarjen njen pastir. Da, tam gori se zopet vidimo vsi, tam gori za nas ni več ognja, niti meča, niti divjih zveri, niti trinogov — mučiteljev. Tedaj, ako Bog da, jutri se vidimo ali tukaj ali v nebesih!»

Otpat vzdigne svojo desnico, da jih blagoslovi, rekoč: »V imenu Boga Očeta, in Sina in Svetega Duha. Amen. Mir bodi z vami!« — In vsi so kleče in ihte Optatu poljubili roke, noge in oblačilo, semtertja je kateri celo vstal in poljubil mu lice. Potem se vsi po bratovsko objamejo, češ da se morda nikoli več ne vidijo na zemlji.

Preden je obledela zgodnja danica, bilo je v jamah zopet mirno, tiho in temno. Vsi so se bili razšli. Tudi Perpetuus, Perpetua in Basa so se z Aspazijem vrnili domov.

Oče izda svojo hčer.

Ko je Perpetua s svojimi tovariši prišla domov po isti poti, po kateri je šla od doma v jamo, bil je že dan. Ravno so se bili nadzorniki vzdignili s svojih ležišč, ter so sužnje izpuščali iz zapornic in gnali jih na delo. Misleč, da še spi njihova gospodinja, so neusmiljeno nabijali uboge stvari s svojimi vozlatimi biči. Perpetua, ko zasliši udri-

hanje in ječanje, hiti na dvorišče. Osramočeni in vsi zbegani spuste biče na tla, ko nenadoma zagledajo svojo gospodinjo zardelih lic priti proti njim.

Perpetua ostro pogleda neusmiljene mučitelje, rekoč:

»Ali vam nisem že večkrat prepovedala grdo ravnati s sužnji? Zakaj niste pokorni? No, ker ste tako neusmiljeni ljudje, zapodim vas od svoje hiše, da skusite, kak kruh se je po drugih hišah. Ali ste pozabili, da ste bili sužnji tudi sami? Da vas ni oprostila moja milost, še danes bi ječali pod bičem. Je li to hvaležnost za mojo dobroto? — Biče iz rok, meni jih dajte! Očeta hočem prositi, da ukaže, vas ž njimi bičati od hiše.«

Na to karanje vsi pobesijo oči in glave, ter jamejo odpuščanja prositi, kajti dobro so poznali Perpetuino milo srce.

Da jih Perpetua ne zapodi od hiše, to so sicer dobro vedeli, toda bali so se Valerija.

Med nadzorniki je pa bil eden, Numidec po rodu in Hano po imenu; ta je bil že dolgo gorak svoji gospej, ker ga je večkrat ostro karala zaradi njegove trdosrčnosti in grozovitosti do sužnjev. Trn v peti mu je bilo tudi to, da je Perpetua izmed vseh sužnjev najrajši imela Baso, kateri je celo prednost dajala pred oproščenimi nadzorniki.

Te Base nikakor ni mogel trpeti zlasti zaradi tega ne, ker je bila, kakor je on mislil, jako predrzna, zakaj ostro ga je bila zavrnila, ko se je hotel nesramno vesti tudi do nje. — »Sužnja zamorka zaničuje oproščenega! Od kod neki tolika prevzetnost in ošabnost? Ali ne odtod, ker Perpetua s to sužnjo tako ravna, kakor z oproščenimi, še več, da, ljubi jo kakor svojo prijateljico in sestro.« Večkrat je Hano škripal z zobmi, ko je Baso in Perpetuo gledal, ko ste skupaj sedeli na vrtu in se veselo igrali z detetom, in da Basa ni hotela izročiti otroka materi, ampak ga je neprenehoma poljubovala. — »Zakaj se neki Basi izkazuje ta milost?« — tako Hano sam s seboj govori. — »Morebiti prav ta Basa Perpetui ustreza v skrivnih rečeh; kdo ve, morda pa še obe hodite po prepovedanih potih? V zadnjih časih sem večkrat zapazil, da Perpetua lazi po noči od doma. O, znana mi je ta skrivnost, že vem zakaj. Hano je zvita buča, sicer ne bi bil pravi Numidec. Takim biti nas je učil naš veliki Jugurta,¹ katerega so tako sra-

¹ Numidijski kralj.

motno umorili¹ prevzetni in ošabni Rimljani. — Da, da, mi Numidijani sovražimo rimski narod, kajti prav on nam je s silo vzel lepo to deželo, prav on nas je osužnjil. Tega mu nikdar no pozabimo, nikdar ne odpustimo. — Od kače, katera potuhnjena preži v grmu, naučil sem se prekanjen biti. — Hano, potuhni se, morda ti to nakloni kakov dobiček, če tega ne, pa si vsaj maščevanje ohladiš zoper ta krivični rimski zarod. — Perpetua je sicer dobra gospa, to moram priznati; marsikedaj mi je sicer kaj že očitala, toda nedolžnemu nikdar ne; marveč mi je že mnogo dobrega storila; prav ona mi je izprosila zlato svobodo, meni, ki sem poprej ječal v verigah. Toda ali ne bi bil morda prav jaz kraljevič, in bi bival v krasnih poslopjih in bi bil oblečen v zlato in baržunasto oblačilo, ako nas ne bi bili zmagali rimski roparji? Saj sta si bila v rodu moj oče in Jugurta. In da smo mi tukaj vladarji, kdo ve, ali ne bi bila Perpetua sužnja? Notranji glas mi sicer pravi, da sem Perpetui nehvaležen, toda tu gre povrniti star dolg. Perpetua naj se pritoži pri boginji usode, da je ona žrtev mojega maščevanja, kajti prav ona, čeravno nevedoma, ustreza mojim naklepom. — Da, znano mi je, da je Perpetua že kristjana, kristjan je njen brat Perpetuus, kristjana je Basa, ta ošabna Basa. Saj sem v Neptunovi jami konec vrta slišal, kako se je neki mož ž njimi v ponočnih urah pogovarjal o Kristu in njegovem križu. Meni so znani krščanski nauki. Numidec mora biti zvit kakor kača in vedeti vse; morda se mu tudi to kedaj izide na korist. Nauki te nove vere bi mi bili celo všeč, ne maram jih le zaradi tega ne, ker mi ne bi dopuščali sovražiti Rimljane. Tega sovraštva pa se nikakor ne odpovem, tako sem prisegel očetu, ko je Rimljane preklinjajoč kot suženj v verigah končal svoje življenje. O, njegovega obličja, bridkosti užaljenega, nikdar ne pozabim. Ono je žolč kot moriven strup izlilo v vse moje žile, ni ga zame zdravila, nego maščevanje, — le maščevanje me more potolažiti.

Pa saj nočem jaz ugonobiti Perpetue, njen lastni oče mora to storiti, ne vedoč mora svojo hčer pod nož spraviti rimskemu rablju. Pri tem poslu mora tudi on pretakati krvave solze, tudi njemu naj žalosti počí srce, kajti neizmerno jo ljubi. — Prav to, da je goreč častilec bogov, bodi mi sredstvo, da izvršim svoj načrt.«

¹ Pravijo, da je moral gladu umreti.

Tako sam pri sebi premišljajoč pelje Hano sužnje, ki so bili njemu izročeni, v vinograde, v katerih so sočnato plavkasto grozdje s krivimi nožmi rezali od trt in je metali v lesene čebre. Marsikatera jagoda je izmed prstov smuknila črnim viničarjem v usta. Pa saj so to tudi smeli jemati, zakaj Perpetua jim je bila dovolila. Delo je šlo naglo od rok in sužnji so bili tako veseli, da so pozabili svojega stanu ter niso čutili svojih verig.

Ravno gre Valerij mimo brajd k svoji veseli družini, da bi se ž njimi radoval bogate trgatve; zakaj bratev je izmed najlepših veselic na kmetih.

Ko se jim Valerij približa, utihnejo sužnji, roke se jim ustavijo, in vsi delavci na zemljo popadajo pred njim. Valerij jim veli vstati in dalje delati. In šli so zopet na delo, toda tihi so bili; več ni bilo slišati petja, burk in smejanja, kakor poprej, prav natihoma so kramljali med seboj, kajti bali so se resnobnega in ostrega Valerija. Ko bi bila Perpetua prišla v vinograd, ona jim ne bi bila kalila veselja, marveč še povikšala bi jim bila radost. Vpričo Valerija pa je vsaki mislil le na delo.

Hano in Valerij, ki sta od strani gledala delavce, prideta v pogovor:

»Kakšna je letošnja trgatve?« vpraša Valerij.

»Bogata, vrlo bogata, dragi moj gospod!«

»Kako se kaj vedejo sužnji?«

»Zadovoljen sem ž njimi,« odvrne Hano. »Le ena je, kateri niso nič kaj všeč moji ukazi, in to je Basa; njo je gospa sama tako razvadila, da ošabno gleda na nas. Da bi gospa vedela, kako malopridna stvar in kaka hinavka je ta Basa, gotovo ne bi jej bila tako naklonjena!«

Valerij se nasmehlja in reče: »Hano, iz tebe govori sama nevoščljivost. Basa je dobra duša, moja hči jo ljubi ter jo oprostí kakor je tebe oprostila. Jaz ji ne bom branil, ako jo veseli.«

»To naj bogovi zabranijo,« odgovori Hano. »Moja gospa nevedoma kačo goji na svojem srcu, kačo, ki ti ostrupi vso hišo.«

»Molči, Hano,« — tako mu Valerij razsrjen prekine besedo, — »ne obrekuj mi moje ljubljenske!«

»Še eno rečem« — togotno odgovori Hano — »in ta je: vedi gospod, Basa je kristjana.«

Ko Valerij sliši besedo »kristjana«, v tem hipu se mu nagubanči čelo, zardi v lice, oči se mu jamejo svetiti.

»Kaj?« — ves divji vzklikne — »kaj? Basa je kristjana? Dokaži mi to! Gorje ti, Numidec, stezalnica te čaka, ako si se zlagal!«

Hano odgovori: »Jaz ne lažem, dragi gospod, toda tiho, tiho bodi, da te sužnji ne slišijo; zakaj ti ljubijo Baso, njen zgled bi jih utegnili potegniti za seboj.« — Da, da, gospod, Basa je mnogokrat cele noči zunaj hiše. Ona skrivaj lazi na vrt, in ondi sem slišal na lastni ušesi, kako se je s krščanskim duhovnikom pogovarjala o križanem Kristusu. Do tega trenutka si nisem upal nič reči zoper Baso vedoč, da je gospej tako priljubljena. Morda se tej kači še posreči, da očara in zapelje tudi gospo! Zadnji čas je, ugonobiti tega gada, da ne ostrupi vse hiše ta nesramna zapeljivka. Svojo glavo stavim, da pojde Basa drevi zopet h krščanskim psom.«

»Če je temu tako, moja lastna roka naj umori Baso« — zavpije zdaj Valerij ves razjarjen.

Hano je dosegel svoj namen, njegove besede so Valeriju še bolj raznetile ogenj sovraštva nasproti novi veri. Zdaj mu je postalo jasno skrivnostno obnašanje njegove hčere. — To je tedaj pomenjal oni križec, kateri je bil skrit v gubi njenega oblačila; križani in malopridna Basa, to sta tista, ki sta po njegovem prepričanju očarala Perpetuo.«

»Basa mora poginiti« — reče Valerij na glas — »tako je morda še mogoče rešiti Perpetuo! Toda kako hočem ugonobiti Baso, da ne žalim Perpetue, kateri se je v srce vgnezdila ta kača! Perpetua se me bode ogibala in celo sovražila me bode, ako jej umorim to ljubljeno. Ta čarovni strup se je že preveč razlil po njej!«

»Tu je pomoč lahka«, reče Hano. »Pojdi k cesarskemu prokuratorju Hilarijanu in ovadi mu, da je Basa kristjana, zato zahtevaj od njega vojaških hlapcev in biričev za prihodnjo noč, češ, da mu ne bodeš izročil le Base, ampak celo trumo kristjanov. Drugega nič, milostivi gospod, ni tebi treba tega storiti, dalje že jaz s pomočjo hlapcev in biričev izvršim ta naklep. Gotovo mi po sreči izide, temu bodi porok moja zvita glava. Bogovi bodo tebe in mene obsuli s srečo, ako jim pomagava, pokončevati njihove zaničevalce. Da krščanski rod Hilarijanu pride v pest, potem on gotovo skrbi, da ga spravi s sveta, kakor zasluži ta gadja zalega. In tako Perpetua ne bo vedela, kdo je kriv, da jej je odvzeta strupena kača, katero slepo ljubi.«

Valeriju je bil ta predlog všeč.

»Ne samo Basa, ampak vse gnezdo zaničevalcev njegovih bogov pride po njem pravici v pest. Ali ne bo to ljubo tudi bogovom? Ali ne bodo tudi meni storili to ljubav, da Perpetui izpred oči vzamejo vez, ki jej duha slepi? — Gotovo.«

V te misli vtopljen hiti stari in odreveneli častivec malikov v Kartago k prokuratorju, toda bil je resnoben in molčeč, da nikdar tako; grede ga semtertja ustavi misel, da se taka zaničljiva ovadba vendar ne spodobi plemenitemu Rimljanu, in hotel se je že domov vrniti. — Ali mu je morda to misel navdihovalo predčutje, da s to ovadbo pod rabeljski nož spravi tudi svojo hčer? Dolgo omahuje, ali bi stopil v sodišče ali ne, saj še nikdar ni imel nič opraviti s sodnijami! Kar mu zopet na misel pridejo njegovi zanemarjeni in zaničevani bogovi; pred oči mu živo stopi njegova začarana hči in razvneto sovraštvo do zapeljivke Base in do krščanstva sploh. Slepa gorečnost mu razvname pogum, da vendar stopi pred sodišče pred Hilarijana, kateremu je bilo došlo povelje, vse kar nosi krščansko ime, požgati, raztrgati in pomoriti.

Valeriju se trese glas, nogi mu omahujete, kakor da je on sam zatoženi zločinec; še le, ko ga prokurator vpraša, čemu je prišel in kaj bi rad, pove svojo tožbo in prošnjo. Hilarijan se Valeriju smeje zaradi njegove bojazni, a pohvali ga zaradi goreče nabožnosti do bogov ter obljubi poslati mu vojakov in biričev. »Ko se zmračí, bodo že stali okoli tvojega gradu. Krepki ljudje so in zviti, kakor lisica. Kar jim pride v pest jim ne uide več iz rok.«

Valerij se poslovi in vrne domov. Komaj je pa zapustil sodišče, že mu srce jame očitati, da je učinil hudobno delo, četudi je ovadil same zločince in vrh tega sužnjo, ki že sama po sebi nima nobene pravice, in to tem manj, ker je kristjana, katerim sama postava odrekuje vsako človeško pravico. S to ovadbo je pa vendar le svoji hčeri, četudi skrivaj, vsekal hudo rano! »Kaj bi ona rekla, ali mislila o meni,« — tako mu je očitala vest, — »ko bi vedela, da sem to storil jaz, ki sem se je doslej tako dobrega kazal! Kako mi bode pri srcu, ko se mi bode ona dobrikala!« Ves žalosten in vzdihujoč pride Valerij domov.

Kesal se je svoje ovadbe. Ves čas življenja mu ni bilo tako težko pri srcu. »Toda, dragi bogovi,« tako se je domov dospevši tolažil, »zgodilo se je to zaradi vas, da vam zvesto ohranim svojo hčer. To vendar ne more biti

nič hudega!« — Valerij lazi ves božji dan v hiši kakor tat od kota do kota. Še celo bogovi ga ne utolažijo. Kolikokrat sreča Perpetuo ali Baso, zardeli ste mu lici, in bilo mu je kakor da meč tiči v njegovem srcu; zakaj vest mu je venomer naznanjala, da je nepošteno ravnal zoper obe.

»Basa, dobrosrčna in vdana Basa, naj zaradi mene pride pod nož! Kaj mi je neki hudega storila? Moji hčeri naj se odzame služabnica, ki jej je bila kot zvest psiček vedno na strani! In nobena izmed njiju še ne sluti ne, da je to storil ta, katerega tako srčno ljubite!«

Perpetua bi bila sicer lahko zapazila hudo vest svojega očeta, zakaj tako nepokojen še nikdar ni hodil semtertja v svoji hiši, tako ni nikdar poprej povešal oči pred njo, kadar jo je srečal; toda danes Perpetua ni imela oči za tako opazovanje, danes jej je vse kaj drugega polnilo srce, namreč veselo upanje in hrepeneča želja, kmalu, da, še to noč biti krščena. Bila je vesela, da je danes oče ni motil v presladkih čutih. Prav danes so Perpetuus, Perpetua in Basa skoraj vedno skupaj. Vsi trije so polni svetega navdušenja. Nobeden izmed njih ne misli niti na jed in niti na svoja navadna opravila.

Lepida danes ni na dan; kje da je, nihče ne ve in tudi ne povprašuje po njem; bržkone je kje pri vrčku za mizo ali pa smrči v postelji.

Največ opravka si daje Hano. Sužnje je bil izročil drugemu nadzorniku, saj mu niso bili tako pri srcu, kakor osnovani naklep zoper rimljansko hišo. Živo mu stoji pred očmi nesreča, katera po načrtu pride nad to dozdej precej mirno rodovino. Nadeja se, da se jej že danes raztrgajo vse naravne vezi; zakaj dobro ve, da je podnetel ogenj razprtije, ki nikdar ne ugasne v tej družini; zato prekanjeni Numidec danes kakor zmagovalec ponosno hodi po hišnih hodiščih ter se satansko hudobno nasmeje, kadar koga izmed družine sreča utopljenega v vesela čutila.

»Vaše veselje« — tako sam s seboj govori — »se vam pač kmalu izpremeni v grenak žolč. Kmalu, da, še danes potegne druga sapa. Danes vam še jaz strežem, a jutri se vam bode huje godilo, nego mojim sužnjem; danes se smejete vi, a jutri bodem obhajal zmago jaz.«

Dan se pomika dalje in dalje. Vsak ud Valerijeve družine je imel na mislih imenitne, važne reči in različna čutila v svojem srcu; Valerij svoje bogove in mučno ke-

sanje, mladi kristjani ogenj ljubezni do Boga, Hano pa tleče maščevanje. — Čigava čutila so bila pač blažja? — Kdo je bil zadovoljnejši? Kdo je pričakoval veselejše prihodnosti? To uganiti častitemu bralcu ni težko.

»Glej, Basa« — tako jame Perpetua pozno na večer na tihem pogovarjati se s sužnjo — »kako nam je danes prijazno in mило nebo! Nič nas ne moti v sveti tihoti. Še celo drago moje dete tako trdno in sladko spančka, kakor da spi spanje večnega miru. Le na dihanju spoznam, da še živi, in vendar se tako lepo na smeh drži. Lahko se torej preišljaje pripravljamo na sveti krst. Iди, Basa, in poglej, kako nizko je že pesek v posodi tam-le na mizi.¹ Zdi se mi, da smo blizu trenutka, ko bode treba odriniti v jame, da kakor sinoči ne zamudimo svetega opravila. Aspazij mora že pri vrtnih vratih biti. Vse že počiva in molči.«

»Da, da, gospa!« — odgovori Basa, ko je pogledala na peščeno uro — »prva nočna straža gre že h koncu, le še par trenutkov in pesek je pod zarezno. — Jaz danes nič dobrega ne pričakujem, gospa; kajti hudobni Hano se mi je danes kazal tako prijazen in sladak, in vendar sem mu na obrazu brala zgolj hudobijo; on je danes vedno lazil po dvorišču okoli naju, opazoval je naju, kakor priliznjen maček; celi dan ga ni bilo pri sužnjih, dasi je sicer bilo njegovo veselje, trpinčiti, dražiti in priganjati jih. Kaj je neki danes imel v mislih? Kaj neki hoče z nama? Gospa, zapodi tega človeka od hiše, in to še nocoj!«

»Kaj ti je danes, drago dete?« odgovori Perpetua, »kako si nocoj vendar hudobna! Ti Hana kar ne moreš trpeti! Veliki Pan bo hud nate, ako ne ljubiš tudi Hana.«

»Da, da,« reče Basa na jok držeča se, »jaz hočem ljubiti tudi Hana, čeravno mi je že veliko hudega storil in celo rekel, da moram Panu na kljubo storiti kaj hudobnega. Jaz hočem svojemu upornemu srcu in duhu reči: Ubogajta me, tiho bodita in tudi hudobnega Hana ljubita, ker tako vелеva veliki Pan Jezus. Vendar pa še enkrat rečem: Hano je hudoben človek! Vendar mu nočem pokazati hudih oči, hudega obraza. Gospa, ti, kaj ne, ti tako hočeš in praviš, da tako veli tudi veliki Pan; no in tudi jaz hočem tako.«

»O gospa, jaz slutim, da Hano nocoj kaj hudega učini; ne meni, kajti kaj hudega more Basi storiti, ako jo

¹ t. j. koliko kaže peščena ura.

le veliki Pan ljubi in njena gospa — ali zate, gospa, se bojim in tresem. To mi vedno pravi neki notranji glas, ki noče umolkniti, če tudi mu pravim: tiho bodi, Hano je dober človek, Hano je dober človek — vendar mi vedno odgovarja: Hano je hudoben, nocoj hudoben. Varujte se ga!»

Perpetua se noče dalje pričakati z Baso, saj je tudi njej bilo prav tako pri srcu, kakor Basi. Tudi ona se je vedno branila misli: »Hano je hudi duh«, vendar pa se ji je zmerom iznova povračala.

V hiši se nič več ne giblje. Valerij moli pred bogovi za mir v svojem srcu; Lepid je pri sosedovih in pije, sužnji in njihovi nadzorniki so že davno pospali in mirno počivajo.

Čas je, da odrinejo trije mladi kristjani. Preden odide, se Perpetua ozre še na svojega dojenčka ter prosi svojega in njegovega angela variha, naj bi čula nad njim. Potem se na tihem izmuzne iz sobe. — Aspazij že čaka, in tako se odpravijo na pot v skalnate razpokline.

Ponočni potniki pač ne mislijo, da še čuje Hano in da je bil okoli gradu postavil oborožene stražnike. Da so vlekli na ušesa, lahko bi bili pač slišali tiho šepetanje in zamolklo rožljanje orožja; ko bi bilo mogoče videti za temno grmovje, bi bili tudi videli blesketati se svetle čelade in oklepe razstavljenih straž. — Toda sovražnik ima tudi svojo uro.

Urnih korakov hite romarji peš črez smrtno polje in pred polnočjo že dospe pred znana skalnata vrata. Hano prav po mačje leze za njimi ter jim je vedno za petami; stražniki nekoliko zaostajajo, vendar ne toliko, da bi bili iz oči izgubili svojega vodnika, pravega Iškariota.

Ko Aspazij s svojo družbo stopi v jamo, vdere Hano z oboroženimi vojaki tako urno za njimi, da jih dojde pri skali. Perpetuus, ki je hodil zadnji, je sicer že prej slišal ropot za njimi gredočih potnikov, ali misleč, da bratje gredo za njimi, ni se zmenil zanje. Skala se vzdigne, Aspazij s svojimi tovariši stopi v svetišče, za njimi obenem pa so tudi oboroženi rimski vojščaki sredi kamenene molitvenice prvih kristjanov.

»Proditores, proditores,« t. j. izdajalci, izdajalci so tukaj — ta glas se kakor iz enega grla zažene od vseh strani.

»Z Bogom, bratje, srčno se vojskujte! V nebesih se zopet vidimo! Tam gori je naša prava domovina, naš večni pokoj! Oče Optat, blagoslovi nas še enkrat!«

Vse pade na kolena; mirno gledajo vojaki, ki so prvi pridrli v jamo, Optat pa povzdigne oči in blagoslovi svoje ovčice. Nato vstanejo ter se poslove z bratovskim poljubom.

Zdaj prihrume vojaški hlapci in biriči v jamo kakor divji volkovi med mirne ovčice z bakljami, vrvmi in verigami, ter prično svoj posel; najprej prevrnejo oltar in vse, kar je bilo na njem, potem pa jamejo vezati in uklepati uboge kristjane.

Optat sam prostovoljno poda roke ljutim biričem, rekoč: »Mene zvežite, te pa pri miru pustite!« Toda nič ne pomagajo njegove besede in prošnje; njega sicer zvežejo in uklenejo prvega v dolge in težke verige — komaj jih nosi oslabeledi starček; za njim pa pridejo na vrsto drug za drugim. Nikdo se ne ustavlja, nikdo se ne brani.

Ljuti biriči zgrabijo tudi nežno Perpetuo ter jej tako stisnejo roke, da se jej v meso ujedo vrvi.

To neusmiljeno ravnanje Baso silno zaboli v srce. Pozabivša svojih verig — pa vsaj jih je že bila vajena nositi — zavpije rekoč: »Trinogi, ali tako ravnate s plemenito Rimljanko? Mene umorite namesto nje!« To rekši skoči Basa med biriče in Perpetuo, da bi ji ohlapila vezi. Pri tej priči jo razkačen vojak mahne po glavi od zadaj, rekoč: »Črna psikla, tu imaš plačilo za psovanje rimskega vojaka, menda ti bode zadosti, če ne, mahnem še enkrat po tebi.«

Basa vzdihne in pade na tla. Kri se ji curkoma vlije iz prebite glave ter teče kakor iz rdečega vrelca. Vse svoje moči zbere ter reče: »Gospa, jaz sem že zadosti dobila in umrjem za velikega Pana in zate! Gospod Jezus, usmili se me! Nikar se ne spominjaj tega, da je nekdaj bila Basa hudobna, in da te ni spoznala! Zdaj pridi in vzemi me v nebesa. Basa sicer tega ni vredna, toda oče Optat je večkrat rekel, da smo tvoji otroci, četudi še ni—smo kr—šče—ni! O, Go—spod, jaz — jaz ne mo—rem več go—vo—ri—ti, le mo—je sr—ce naj go—vo—ri s te—boj, je—zik mi za—sta—ja; Gospa! gospa! — jaz — ga vi—dim, on, prav on gre, — o — kako lep je, — gospa — poglej — sem—le — kako — lep venec — meni — nese. Jaz, Kraljica! Da, da — Gospod — jaz grem, grem — Gospa, veliki Pan — Jezus — Je—zus« —; jezik se jej ustavi, in govor premeni v nerazumno šepetanje, dokler še more gibati z ustnicami; kmalu jej tudi te zastanejo, oči se jej

uledene, še enkrat vzdihne in čista duša se loči od umrljivega telesa ter se vzdigne v sveta nebesa.

Perpetua ne čuti več bolečin svojih ranjenih rok. Srce in oči so jej le pri Basi. Potok solza se jej vlije raz lici, zakaj mrlič je njena zvesta sužnja, njena najljubša prijateljica. Perpetua se z nadnaravno silo iztrga biričem iz rok, pade nad truplo umrle Base, poljubljuje njeno čelo in njene roke, rekoč:

»Basa, o Basa, prijateljica moja, ne hodi še od tod, počakaj menel — Ali me več ne slišiš? ali me več ne ljubiš? O, poglej me še enkrat s svojimi ljubimi očmi!«

Tako še nobena gospa ni ljubila in obžalovala svoje sužnje.

Hano je pa ob strani stal ter s satanskim veseljem gledal svojo nekdanjo gospo v njeni srčni bridkosti, rekoč: Rimljanka, zdaj tudi ti poskušaj kelih trpljenja.

Toda Perpetua ni žalovala zaradi smrti svoje prijateljice, temveč zato, da je Basa pred njo dosegla mučeništvo. — Perpetua, le malo še potrpi, saj se tudi tebi kmalu, kmalu na glavo dene mučeniški venec!

Biriči Perpetuo s silo odtrgajo od trupla črne Base, da jo spravijo iz jame.

Jama je izpraznjena, vsi jetniki so pred njo v vrsto postavljeni in na odhod pripravljeni. Celo pot ni slišati tožbe iz njihovih ust, ampak razlega se veselo petje, da bi človek mislil, ti gredo na ženitovanje, ne pa v muke in smrt. Kaj čudno se od tega veselja odlikuje surovo preklinjevanje spremljajočih biričev in vojakov.

Še pred jutranjo zarjo privede Hano svoje jetnike v Kartago. Nadejal se je, da mu cesarjev namestnik za srečni lov podeli rimsko državljanstvo, ali, kar bi mu bilo še bolj po godu, zapadlo posestvo tega ali onega ujetih bogatih kristjanov, morda celo Valerijev grad, ko njegovemu življenju konec stori sramota, ki je zadela njegovo hišo. Da bi si še kdo drugi lastil to zaslugo, to mu še na misel ne pride; upanje njegovo je silno predrzno in tako si še dalje zida zlate gradove in naposled pride do sklepa: ko Rimljan Rimljana ugonobi, tedaj pridejo sinovi puščave — Numidci — in preženo to nesložno ljudstvo in jaz bodem bogatin v Kartagu, rojaki me sprejmo z razpetimi rokami in morda izvolijo za svojega kralja. Tako ošabne in predrzne misli rojijo po glavi nekdanjemu sužnju Hanu, ko žene krščanske jetnike v sodnijsko hišo.

Kristjani se izroče jetničarju; Hano z nevoljo čaka prokuratorja, da bi od njega prejel plačilo za tako obilni lov; pa saj si tudi ne upa vrniti se k Valeriju, zakaj svest si je, da ga je spravil ob ljubljeno hčer, in dobro ve, da mu je pobral vse zlato, srebro in drago kamenje — vse njegovo bogastvo.

V jami pa — tam v gorah — je ležalo Basino truplo s svetlobo obdano — angeli božji so čuli pri njem.

Ko so odšli vojaki, gredo v jamo srčni kristjani, ki so bili prepozno prišli do jame in se umaknili sovražnemu napadu, da pobero svete podobe in drugo orodje, kolikor ga neverni vrage niso bili potrli, in najdejo mlado sužnjo v krvi ležečo in mrtvo. Njeno obličje se je držalo na smeh tako nežno in milo, kakor da je angelovo. — O, kako so žalovali po njej, zavoljo opustošenega svetišča, o izgubi svojih svetih očetov, bratov in sester! — Z velikim spoštovanjem vzdignejo truplo svete mučenke na rame, gredoč molijo in jokaje se jo pokopljejo še tisto noč zraven drugih svetnikov mučencev.

Drugo jutro.

Vzhodnje nebo se žari, zlato solnce vstaja, da zopet nastopi svojo pot. V Kartagu se zopet vse oživi; že odmeva tesanje in kovanje, brodniki so pričeli svoje delo na ladjah.

Tudi na bližnjih holmcih se jame gibati življenje, delavci gredo v vinograde na bratev.

Le v Valerijevi hiši je danes vse tiho. Nihče se ne gane, še celo sužnji ne, ki so vendar sicer pri delu bili že pred solnčnim vzhodom. Vrata so še vsa zatvorjena, in hrami za sužnje zapahnjeni. Videti je skoro, da so vsi prebivalci že odšli v mesto. — Toda ne, ne, saj še grozdje visi na brajdah okoli grada. Tega nikdo ne prepušča gladnim roparskim pticam.

Gotovo ne, najmanj pa Lepid, ki je jako visoko čislal lepo grozdje, dajoče mu sladko vinsko kapljico. Zato ustani, sužnji, idite na delo, idite na trgatve! Toda danes tukaj ni slišati tega klica. Hano še ne rožlja s svojimi ključi, čeravno žarki vzhajajočega solnca skozi razpokline obsevajo suženjske ječe, in vsi drugi nadzorniki še trdno smrče na svojih ležiščih, zakaj navada je bila, da jih je Hano budil. Kje je Hano, ali je morda vendar že poginil

enkrat? Ali ga mrzlica trese? Tako so se pogovarjali vznemirjeni sužnji med seboj. In marsikateremu je srce veselja poskakovalo, da je rešen trdosrčnega trinoga. Slutiti seveda izmed njih nikdo ni mogel, kaj se je zgodilo preteklo noč. Ko bi vedeli, kaj se je prigodilo njihovi dobri Perpetui, gotovo bi se vsi jokali na glas.

Toda čuj, v gradu se vendar jame nekaj gibati. Verige padajo od vrat, zapahi se odpahujejo, vrata se odpirajo, iz hiše stopi stari Valerij, ves razmršen je še in osuplo gleda po dvoršču.

»Ali ni nikogar tukaj? ali sem v mrtvašnici? — Hano, nadzorniki, kje ste, kje tičite? Kje je Hano? Kje je Perpetua? Kje Lepid? Ali čujem ali se mi sanja? Vsa hiša je danes v neredu. Kaj je to, ali morda še ni dan? Ali ona krogla, ki sveti na vzhodu, ni solnce? Ali je mar le luna? — To vendar ne more biti! Saj je beli dan, in peščena ura kaže, da so pretekle vse ponočne straže. In vendar so to, kar se mi dozdeva le hude sanje! — Danes nič prav ne vidim, morda mi pred očmi stoje one bajne podobe, o katerih mi je pripovedoval hudobni Hano. Zdi se mi, da sem bil včeraj pri cesarjevem namestniku Hilarijanu, da sem mu ovadil in izdal Baso in kristjane? Je li to res? To mora res biti. Moja pamet, moj um, moj spomin, kje ste? Kje je Basa? Kje je moja hči?«

Nato jame Valerij divjati po hiši, kakor bi bil obnoren, strah ga je samega sebe, in išče ljudi; povrne se v svojo izbo, tu gre enkrat doli in gori, potem gre v spalnico svoje hčere. Strahoma stopi vanjo, komaj si upa sopsti. Tudi tukaj je vse tiho in prazno; le Perpetuin sinek leži na posteljici v mirnem in sladkem spanju. — O, ubogo dete, komaj šteješ nekoliko dni, in že si sirota. Tvoja skrbna mati je daleč od tebe, sem je več ne bo, in morda te nikdar več ne vidi njeno ljubo oko! — »Perpetua, Perpetua!« — tako Valerij venomer kliče na glas; toda od nikoder mu ni odgovora.

Poslednjič se vendar zbude suženjski nadzorniki ter pridejo prosit, da bi jim odkazal delo. — Njegova prva beseda je vprašanje: »Kje je Perpetua? Tukaj je sicer njeno dete, nje in Base pa ni. Pokličite mi Hana; on mora vedeti, kakovi čudeži so se to noč godili v tej hiši.« Vsi nadzorniki gredo iskat Hana; toda ni ga v gradu, niti na vrtilih, niti v vinogradih; nikdo ga danes še ni videl, nikdo nič ne ve o njem.

Valerij, ko mu to sporočijo, jame slutiti veliko nesrečo ter jo udere naravnost k Lepidu, ki je v trdnem spanju še smrčal na mehki pernici. Valerij ga prime za roko, katero je imel od zunaj odeje, ter ga mora močno stresti, preden ga zbudi. Ves zaspan si mane oči ter vpraša: »Ali grad gori? Če ne, pustite me mirno spati.«

»Grad ne gori, ali Perpetue ni, — drage moje Perpetue ni« — vzklikne Valerij — »huda nesreča se jej je morala pripetiti! Vstani, urno vstani, pomagaj mi jo iskati! Vse, vse je proč!«

»Če gre le za Perpetuo«, odgovori Lepid, »tedaj se zopet mirno uležem; gotovo je ta pol obnorela trapa zopet po noči šla ogledovat in občudovat luno in zvezde; saj to ni nič nenavadnega pri njej. Pusti me torej mirno dalje spati; Perpetua že sama zopet pride domov. Privošči mi vendar sladko jutranje spanje! Če je do večera ne bode domov, no, potem jo pojdem iskat.«

Toda Valerij nikakor ne gre od postelje, dokler se Lepid, čeprav nerad, vendar ne vzdigne s svoje pernice.

Valerij in Lepid preiščeta vso hišo, nikjer Perpetue ni; toda tudi Perpetua, Base in Hana nikjer ne najdeta. To se celo lahkomišelnemu Lepidu čudno zdi. Poslednjič gresta še v zakladnico, kjer je Valerij hranil zlato, srebro in vse druge svoje dragocenosti. Toda zakladnico najdeta odprto in vse skrinje prazne, vsi zakladi so bili izginili iz njih. Valerij tega še ni bil zapazil, ker ni iskal denarja, ampak Perpetue, toda zapazil je Lepid, ki je bil ves živ za denar, ker ga je tolikanj potreboval.

»Katera predrzna roka je pač to storila?« Še celo srebrnih in zlatih hišnih bogov ni bilo več tukaj. To je bilo Valeriju najhujše znamenje.

»Bogovi, bogovi« — tako vzdihuje — »so šli od mene in z njimi vsa sreča moje hiše!«

»Pač slabi bogovi«, misli si Lepid, »če še sami sebe niso mogli braniti tatu, kako bodo še le mogli varovati druge?«

Lepida sicer ni lahko zbegala kaka nesreča, ali ta ga je popolnoma streznila in zbudila; izprevidel je, da se je preteklo noč zgodila velika nesreča v hiši. Toda tudi on ni mogel uganiti prav za prav, kaj in kako se je zgodilo. Da je to učinil prekanjeni Numidec Hano, tega je bil trdno prepričan, saj je bil on kriv vsake hudobije, ki se je kedaj storila v Valerijevi hiši; on je bil najhudobnejša duša, ki

je prebivala pod streho; on je samega veselja trpinčil sužnje; on si je bil izprosil posel živino klati, in to iz zgolj krvo- ločnosti; on je bil kriv že marsikatero tatvine; bil je celo na sumu, da je hotel grad zapaliti; le Perpetui se je imel zahvaliti, da ga Valerij še ni bil zapodil od hiše. Bil je kaj čuden človek, on je čul, ko so spali drugi ljudje. Mnogo- krat ga je Lepid še v tretji straži slišal v spalnico, kako je v svojem neolikanem jeziku molil in preklinjal pred svojimi grdimi bogovi. Semtertja se je Lepidu zdelo, da Hano v svojih kletvah imenuje njega in njegovo družino. Kaj so mu ti bili na mislih? Ali je mar svoje bogove sreče prosil za Valerijevo hišo? Tega gotovo ne. In vendar je Valerij vse zaupal temu hinavcu. »Hano je malopridnež,« — misli si Lepid — »to je gotovo, morda tudi čarovnik, ki je v zvezi s hudobnimi duhovi; on je eden izmed tistih, kateri znajo rotiti orjaške in strupene kače, da so jim po- korne, kakor psički. Tu se gode čudne reči. Vrh tega Numidijani nas Rimljane sovražijo z neizbrisnim sovra- štvom. — Da ni zaradi Perpetue in Valerija, kdaj bi bil že od hiše zapodil tega človeka!« — Lepid, lahkomiselni Lepid je najbolj poznal Hana, zakaj v tem so Rimljani bili bistrega uma. Basi — nedolžni Basi — je pa naravni čut razodeval, kaj je ta Numidec. Preprostim otrokom božjim se, kakor Jezus uči, razide megla, v katero se zagrinjajo hinavci, njim se naklepi hudobnih zločincev razbijejo kakor steklo.

Valerijeva hiša je bila danes hiša prave zmešnjave. Že je solnce stalo visoko črez poldne, in vendar še ni ni- komur prišlo na misel, da je sužnjem treba dati jesti in delo odkazati. Ni se torej čuditi, da v svoji nepotrpežlji- vosti jamejo v ječi od znotraj trkati na vrata z železom okovana, in rožljati z verigami, ki so jih vezale, zakaj la- kota jih grudi, vsi so še tešči, pozabili so jih nadzorniki, kateri so bili razposlani Hana iskat. Naposled mora Lepid sam poskrbeti jim jedi. V vinograde na delo jih vendar ne pošlje, ker bi bili brez čuvaja, in tega Lepid ni hotel; sužnji so pa tudi veseli svojega počitka.

Valerij je ta čas, ko se je Lepid ukvarjal s sužnji, tičal pri svojih bogovih, katerim na čast je v žerjavico nametal toliko kadila, da je bil kakor sredi oblakov; go- reče je molil in prosil bogove, naj bi mu naznanili skriva- lišče ukradenih hišnih malikov, naj bi mu razodeli pre- drznega tatu, povedali, kje biva Perpetua in kje je Hano,

ki je njegovi hiši ukradel mir. — Toda bogovi molče ter ne dajo niti znamenja niti odgovora.

Lepid dobi starega Valerija ravno pred temi spakami; videvši, kako jim daruje, kako oči prevrača, kako moli, obrne mu hrbet ter na tihem sam s seboj tako-le govori: »Trapasti Valerij je še večji norec od svoje hčere; pač ne vem, čemu je to spakovanje in mrdanje. Kamen je kamen, kovina jo kovina, in les je les, in to ostane, če Valerij tudi sto in stokrat pripogiblje svojo glavo, uklanja svoji koleni in mrda s svojimi čeljustmi. S takimi rečmi ne pridemo dalje ni za korak ne; po njih niti ne zremo v čigavo mošnjo je zlezlo naše zlato, niti se nam ne naznani, kje je Perpetua, Basa in prekanjeni Hano. — Kaj je to, da se ne povrne noben sel? Za vruga, kje vsi tiče? Najboljše bo, da sam pojdem v mesto. Ko bi le bil od tukaj odšel že pred tremi dnevi! Zgovorna Perpetua in vino je krivo, da sem še tukaj. Zdaj pa le v mesto! Tam se iznebim nadležnih skrbi in dolgega časa.«

In res, Lepid se v malo minutah odpravi v mesto, sužnji ga neso v Kartago. Nadeja se, da kaj več zve, kaj se je zgodilo ponoči in kam so izginili domačini, in če tudi ne, saj ima mnogo prijateljev, s katerimi si bode v igrah, vinu in veselicah izbil vse te burke iz glave.

Po strmi, s kamenjem potlakovani cesti, ki je z gričev vodila v Kartago, stopajo počasi toda varno sužnji nosilci. Takraj in onkraj ceste so vrta in hiše. Črez zid, ki loči vrta od ceste, vise rožni grmi s svojimi nežnimi belimi in rdečimi cveticami, zeleni bršljan pa se od cestne strani vzpenja po zidu tako gosto, da zakriva skoro ves zid.

Nosilci dospo pred zahodna mestna vrata. Bradat vojak v oklepu, s čelado na glavi, s škitom in sulico v rokah stoji tu ter došlece opazuje z bistrim svojim pogledom. Težka hrastova zatvornica, z debelim železom okovana, toda starosti začrnela in zarjavela, jim visi nad glavo, ko stoje med vratmi. Debelemu in trdnemu obzidju se vidi, da je nekdanj bilo močna trdnjava; toda zob časa, ali še več roka rimskih vojakov ga je skrhalo in razdrobila. V njegovih razpoklinah se je že ukoreninilo drevje in grmovje. Ta vrata so imela tedaj obraz častitljive podrtije. — Vojak-stražnik nosilcem ne dela nobene ovire. Prestopivši vrata bili so v notranjem mestu na veliki cesti, ki je vodila navzdol v luko, vkreber pa na veliki mestni trg. Nosilci jo krenejo na trg.

Od tod dalje jako počasi neso Lepida, ker jim nikakor ni mogoče naglo stopati, zakaj vse gomezi ljudi, delavcev in postopačev, ki hodijo ob hišah gori in doli po potih za pešce, ki so nekoliko zvišani s štirioglatim debelim kamenjem potlakani; med potoma za pešce nekoliko nižje je vozna cesta, tudi dobro potlakana s štirioglatim kamenjem. Toda to kamenje je že jako oglajeno in obrušeno, in tam, koder teko kolesa, so žlebaste globoke kolesnice; zakaj vedna vožnja je že izdolbla trdo kamenje. Voz za vozom, večinoma težko obložene dvokolnice, škripljejo počasi dalje, konji rezgetajo, osli in mule rigajo, biči pokajo, vozniki in vodniki kolnejo in poganjajo živino. Življenje in mrgolenje v tem primorskem mestu je bilo že v tistem času tako, kakoršno je dandanes, le s tem razločkom, da sta noša in jezik takrat bila rimska.

Divji mavritanski tovorniki in sužnji so si enaki ostali do današnjega dne. Že takrat so bili črni, živinsko surovi tatje, na najnižji stopnji človeške omike in na pol nagi. Taki so po vseh mestih ob severnem afrikanskem primorju. To ljudstvo od več kot 4000 let ni storilo v omiki nobene stopinje naprej, še celo krščanstvo ni imelo mnogo vpliva do njega, zakaj nad Kamovim zarodom leži božje prokletstvo. Kdaj se Gospod usmili tega ljudstva, kdo ve povedati?

Tudi vprežna in vozna živina je do današnjega dne ostala, kakoršna je bila takrat, zakaj kakoršno je Bog ustvarjal, taka raste še dandanes. Toda ne, ne; iskrenega močnega soparnega konja (železnic) in kot blisk brzega poštnega konja (telegrafa) takrat še ni bilo na svetu. Še le najnovjši čas meni, da bode Gospodu Bogu vladanje sveta iz rok vzel s svojimi iznajdbami; ali do tega nikdar ne pride, nikdo mu bliska in groma ne izviije iz rok, kakor se je nevernikom sanjalo, da je Prometej storil Jupitru, kralju njihovih bogov; zakaj naš Bog je močan Bog, tako da se mu mora v prahu ukloniti človek. Vse človeško prizadevanje ni moglo in nikdar ne bode moglo človeku niti za ped podaljšati življenja, sicer ne bi sedanji pohotni rod hotel iti iz tega sveta.

Kartaške hiše nimajo oken na cesto; pred njimi so pa kamenite klopi, na katerih sede radovedneži, da gledajo in opazujejo mimogredoče ter vse zvesto poročajo njim, ki so jih najeli za ta posel. Zlasti nomenklatorji (imenovatelji) so vsakomur natanko gledali v oči; oni so

imeli ta poklic, da so svoji gospodi imenovali in nazna- njali ime in stan vsakega, ki je šel mimo, zato da ga je gospod vedel prav nagovoriti in pozdraviti. Imenitni Rim- ljani so se morali prilizovati ljudstvu, da je nanje ozir imelo pri volitvah za visoke službe; ta dvorljivost in po- nižnost nikakor ni bila naravna, ampak politična.

Ko sužnji mimo neso Lepida, izreklo je njegovo ime mnogo jezikov. Dva taka moža celo vstaneta s svojih klopij ter gresta za nosilnico. Bržkone hočeta zvedeti, kam ga neso sužnji. Poslušajmo njiju dvogovor:

»Da, da, to je Lepid,« pravi prvi, »veseli plemenitnik, ki je pri mojem gospodu že mnogokrat sedel za mizo; on spodobno časti boga Baka;¹ ne more se mu očitati, da je skop. Že marsikateri zlat mi je stisnil v roke, ko sem ga peljal domov in mu razsvetljeval pot. Če ostane v mestu, precej moram sporočiti svojemu gospodu. Njegovega nad- zornika Hana sem danes že nekje videl v mestu.«

»Ali res?« odgovori drugi. »To je tedaj Lepid, zet na- božnega Valerija, ki ima svoje poslopje prav za Amonovim templjem? Lepid danes gotovo ni le-sem prišel bogov častit, niti pokristjanit se, kajti bogat je in veselicam prijatelj. Hencej, ravno mi je nekaj prišlo na misel; ali nisi ti nič slišal, da je bila tudi Perpetua, Lepidova žena, šla v ti- grove jame udeleževat se nesramnih ponočnih krščanskih slovesnosti? Preteklo noč so celo zalego teh zločincev našli in ujeli v gorah; kdo bi verjel, Perpetua, ta nekdanj tako nabožna Perpetua, ki je vedno tičala v templjih, tudi ona je menda med njimi! In tudi njen brat Perpetuus. Tako se danes govori po vsem mestu. Vse so potaknili v mestne ječe. Pač škoda lepe, mlade in mile Perpetue! Žal bi mi bilo že zaradi Lepida, zakaj to bode zanj strašen udarec.«

»O, za Lepida je meni pač majhna skrb;« misli prvi, »on se bo že vedel tolažiti. Meni se vendar zdi, da mlada, ljubezniva Perpetua ne bode stanovitna in zvesta ostala nesramni tej novotariji; odpadla bo, ko se ji zapreti smrt; saj menda visoko ceni svoje mlado življenje, in ženska srčnost tako ni na dobrem glasu.«

»V tem bi se ti, ljubi prijatelj, utegnil jako motiti,« odvrne drugi. »Prav ženske so pogumnejše, kakor najpre- drznejši možje, zlasti pa te krščanske ženske; one se sme- jejo najgroznejšem mukam, saj sva to oba že večkrat sama

¹ t. j. pijanec je.

videla; prav tako je, kakor da bi telesa, ki jih mučijo, ne bila njihova; prav tako je, kakor da druga govori, druga pa trpi; prav tako je, kakor da je v njih hudobni duh, kakor da so obsedene. Ali misliš, da se kaj boje sodnikov? Še dražijo jih s svojimi odgovori.«

»Prav praviš,« meni prvi. »Kar mi je všeč pri teh kristjanih, to je njihov pogum, da se smrti nič ne boje, marveč se je še celo vesele. Tega ni bilo, kar svet stoji!«

»Najbolj me jezi Hano, ta malopridnež,« zopet pravi drugi. »On sam je ovadil svojo gospo. Tako vsaj pravijo. Grdi nehvaležnež! Ona mu je podarila prostost, on jej je pa koval železje. Vse mesto ga zaničuje zaradi tega črnega njegovega dejanja. Tudi cesarjev namestnik sam mu je neki namesto pričakovanega plačila pokazal duri, in taki gospodje nimajo menda mnogo očitati drugim malopridnežem. Glej no, glej, meni se zdi, da se Hano tam-le plazi okoli onega vogla.«

In res se zvita Hanova buča prikaže konec ceste, vodeče na trg. — Tudi eden izmed štirih sužnjev, ki nesejo Lepida, ugleda Hana; v tem hipu se izmuzne izpod droga, in ko bi z očmi trenil, izgine v brezštevilni množici. Malo je manjkalo, da nosilnica z Lepidom vred ni omahnila na stran in telebnila na tla, komaj so jo njegovi trije tovariši v ravnotežju obdržali na svojih ramenih.

Lepid, misleč, da je suženj pobegnil, hoče že na pomoč poklicati vojake, da bi ga šli lovit, toda ni ga bilo skoro človeka okoli njega, vse, vse je vrelo na trg. V enem hipu je bilo na stotine ljudi ondi zbranih okoli dveh rokoborilcev; eden izmed njiju je bil zamorec, in ta je nekoga Numidca s svojo močno pestjo držal za grlo ter ga vlekel za seboj. Numidec nikakor noče iti ž njim, zato se ustavlja in brani na vse kriplje, ter se vije, kakor kača, ki jo je tiger zgrabil za glavo. Od davljenja mu je obraz že ves začrnel.

Kdo sta ta rokoborilca? Kaj ne, dragi bralec, da ju poznaš? Zamorec je Lepidov suženj, Numidec pa nadzornik Hano.

»Ti numidska hijena, hočeš ali nočeš tja k mojemu in svojemu gospodu, moraš iti, če ne, zadavim te pri tej priči; meni več ne uideš. Zdaj ti je menda vendar enkrat dotekla ura povračila. Danes se ti tresi, ti zagrizli zločinec! Ti si vse zaklade ugrabil gospodu in vrh tega s poti spravil njegovo dobro ženo. Gospod sam nam je to povedal.«

Zamorcu se ognja svetijo oči, zna se v njih goreča želja po maščevanju, kako srdito škriplje s svojimi kot slonova kost belimi zobmi; kako globoko je Hanu v meso zapičil ostre nohtove svojih prstov; kako mu lasje na glavi pokonci stoje!

Nikdo izmed množice pa ne ve vzroka temu strašnemu prizoru, vendar pa se dozdeva vsem, da je Numidec moral jako razdražiti zamorca, zakaj ta je bil kakor izpuščena divja zver. Vsa množica se ogne sužnju, ki za seboj vleče Hana, ter radovedno gledajo, kaj bode počel s svojim sovražnikom. Vleče ga k Lepidu; tu pa z močnim glasom zavpije, rekoč: »Gospod, tu imaš tatu svojih zakladov in njega, ki mir kali tvoji hiši! Ali sem prav ravnal?«

Lepid se prijazno nasmeje gorečemu in zvestemu sužnju ter mu reče: »Prav po moji volji si storil; to tvoje dejanje je vredno plačila; odslej več ne boš nosil bremen, prostost ti je dana; le še tega zločinca mi vleci k sodniku, da mi ga uklene in dene v zapor; jaz sam ga hočem tožiti.«

Tako je Hano padel v jamo, ki jo je kopal drugim. Vendar je pa mislil, da se reši iz nje s svojimi prekanjenimi izgovori, zlasti pa z zaslugami, katere si je pridobil, ker je pomagal ujeti kristjane. Hano je imel v ječi lepo priliko premišljevati nezvestobo in grdo nehvaležnost. Toda pustimo morilca Base in mnogo drugih, v ječi naj uživa plačilo svojih hudobij.

Lepid gre naravnost na sodni trg.

Sodni trg je velik, štirioglat prostor, katerega obdajajo pokriti hodniki. Sredi trga stoji visok mramornat steber, vrh stebra pa krilat bog, Merkurij po imenu, z obrazom obrnjenim proti Rimu, v roki držeč palico s kačami ovito. Tempel Jupitra Amona, posnet po imenitnem templu v afriškanski puščavi, je stal na vzhodni strani, s svojim licem obrnjen na trg. Bil je prav sredi hodnikov. Duhovni v belih oblačilih in z lavorjevimi venci na glavah hodijo doli in gori po lopah. Videti je, da se pripravljajo na veliko daritev. Smehljaje pozdravljajo mimo gredoče ter jih vabijo k daritvi. Prav malokdo se ustavi, in zmeni za njihovo vabilo, večji del jih gre po svojih opravkih; vendar pa vsak mimo gredoči vrže zrno kadila v ponvo z žerjavico, ki je stala pred templovimi vratmi. Kdor tudi tega noče storiti, ta stopi izpod podstrešja, preden pride do lope, ter se ogne templu, boječ se, da ga ne ugledajo duhovni, prav

tako kakor se dolžnik ogiblje svojega upnika, hudodelec biriča. Takih bogov boječih se ljudi pa ni bilo malo v Kartagu; in vendar niso bili niti dolžniki niti hudodelci; toda rogati Jupiter in njegov tempelj sta jim bila gnusoba, njegovi duhovni pa največji sovražniki. Da so duhovni vedeli ali mogli le slutiti, zakaj se toliko ljudi ogiblje njihovega sveetišča, gotovo bi bili precej šli v veliko poslopje, ki je templju stalo nasproti, zahtevat vojakov, da bi jim polovili te odpadnike, zakaj ti ogibajoči se ljudje so bili kristjani. Morali bi iti k žerjavici in ali z mramornate mize vzeti kadila ter ga vreči na tleče oglje, ali pa svoje življenje izgubiti.

Lepida prineso v lopo; on ukaže sužnjem nosilcem ustaviti se in nosilnico postaviti na tla, da stopi z nje in gre v tempel, ne da bi bil nabožen častilec Jupitra Amona, saj so nam o teh rečeh že poprej znane njegove misli. Toda kot imeniten Rimljan je moral dati lep zgled preprostomu ljudstvu, da se ohrani v svojih vražah; brez teh izmišljenih bogov ne bi bilo namreč moč brzdati surovih ljudi. Kakor Lepid, mislili in ravnali so takrat vsi imenitni in strahopetni Rimljani. Lepid vrže torej, preden stopi v tempel, sladkonabožnega obraza zrno kadila na živo žerjavico.

Znotraj v templu je bila jako prostorna in štirioglatna dvorana s polokroglim ozadjem. Stebri iz snežnobelega mramorja s črnim kapitelom so stali ob straneh do polkroga. Nad obokanim hodnikom so sloneli še drugi prostori, v katerih so se shajali nabožniki. Sredi polkroga v ozadku je vlit kip Jupitra Amona stal na mramornem postavku. Jupiter je izvzemši glavo podoben rimskemu senatorju (starešini), ki v dolgi nagubančeni halji (togi) sedi na veličastnem stolu. Z eno roko se naslanja na stolovo slonilo, eno roko pa drži stegnjeno ter meče strele na levo in na desno. Njegov obraz je od spredaj podoben človeškemu obrazu razkačenega pogleda. Iz njega govori neka satanska zavirljivost in hudoba; od zadaj pa je glava podobna ovnu z zlatima rogovoma, ki mu molita črez dolgi ušesi.¹ Kaj se še pogaša, da to ni gnusobna hudičeva podoba?

In to pošast je ljudstvo molilo, in tudi Lepid danes poklekne pred njo na videz, kakor bi tega malika prošil

¹ Tako je bil naslikan Jupiter Amon.

pomoči in varstva. Ali mu je pač prihajala iz srca ta molitev? Morda naj bi bil tega še prosil, da mu razodene, kje je Perpetua in kako se bode izšla žalostna dogodba v njegovi rodovini? Saj je ta bog dajal čudovite odgovore na stavljena vprašanja. Tega pa Lepid vendar ni storil. Vedel je namreč, da se premika ovnova glava tega boga in da zakima, kadar hoče pop, ki je stal v votli njegovi podobi, ali kadar potegne za vrvico. Znano mu je bilo, da ta bog tudi govori, toda le tedaj in to, kadar in kar mu pop skozi zviti rog zatrobi v votla usta. To so bili tisti nadnaravni božji glasovi neverskih bogov do ljudi. Lepid ne čaka, da bi mu ta bog kaj povedal, ampak naglo vrže zlat denar v darilnico; pop stražnik pa vošči odhajajočemu blagoslov božji.

Ta tempel in tudi drugi nekdanji poganski templi dandanes ne stojte več; ali njihovi ostanki se še vidijo v razvalinah starih mest in kažejo, kako so pogani krasotili svoja svetišča. V starinskih zbirkah se še vidijo njihovi gnusobni maliki, pred katerimi so klečali pogani, sreče pričakujoč od njih; toda, gotovo, ni nam treba zavidati jih zaradi njihovih bogov, čeprav se učeni svet dandanes čudi njihovim templom. Pogani so v svojih templih molili satana, mi v svojih molimo Boga.

Krvava sodnija.

Ko je bil Lepid prišel iz templja, je zopet sedel v nosilnico, da ga dalje poneso njegovi sužnji. Idimo za njim in opazujmo vse, kar je vredno opazovanja.

Od Jupitrovega templja neso Lepida dalje pod obokanimi hodišči mimo mnogo templov, drugim bogovom posvečenih. Drugi je lepši od drugega. Koliko dragega marmorja! Koliko krasnih orjaških stebrov moli tu kvišku! Med stebri, na katerih slone oboki, stojé podobe raznih rimskih vojskovodij in konzulov, ki so se bojevali s Kartazani, zlasti obeh Scipijonov in Marija, ki so polomili¹ Kartagu vrat.

Mimo mnogih templov in raznih podob smo dospeli do velikanskega mramornatega poslopja, Jupitru Amonu ravno nasproti stoječega. Pri velikih vratih pod dvojnimi stebrovjem vse mrgoli rimskih vojakov. Na prvi hip se jim

¹ 146. leta pred Kristovim rojstvom.

vidi, da niso oni Romulovi¹ potomci, ki so nekdanj zidali Rim, mesto na sedmih gričih; ampak najemniki so, nabrani iz vseh veirov.

Tu stoji mala tropa vojakov resnobnih obrazov, rumenih las, modrih oči, visoke krepke postave. To so Tevtonci (rojaki sedanjih Nemcev), ki so pregnani iz tevtonskih pragozdov stopili v vojaško službo pri Rimljanih, ker se nikakor niso hoteli odpovedati vojaškemu poslu.

Ne daleč odtod stoji druga tropa vojakov divjih obrazov. Jekleni oklep jim ni nič všeč in pretesna jim je rimljanska obleka. Ljubše bi jim bilo, da bi z lesenim škitom, z živalsko kožo prevlečenim, z dolgim mečem in sulico brez sedla sedeli na konjih. To so Skiti, ki so bivali na okrajni meji tedaj znanega sveta. Učenjaki trdijo, da so Skitje bili Slovani.

Tam vidim tudi Galičane,² ki so Rimljanom nekdanj bili najhujši sovražniki. Tudi se ne manjka numidskih lokostrelcev.

Kdo ne ve, da tako nabrana vojaška truma malo ve in čuti ljubezni do domovine. Malo ji je mar, kdo je njen gospod, da le more mesariti, mnogo denarja zaslužiti in piti: ona ne vpraša, kdo v Rimu sedi na cesarskem prestolu, ali Neron, ali Trajan, ali Sever. Da, tako daleč je bilo prišlo z rimsko državo, da so prav ti najemniki volili in odstavljalj cesarje, zakaj volitev jim je dala mnogo zaslužka. — Od take druhali je bilo pričakovati malo. Bili so mesarji v vojskinem, klavci v mirnem času. In ker zdaj ravno ni bilo vojske, zato so kaj radi lovili, dražili in klali kristjane, dobro vedoč, da so s tem ravnali po volji cesarjem, njihovim namestnikom in tudi divjemu nevereskemu ljudstvu.

Bilo jim je torej veselje, ako so smeli hoditi v puščavo iskat in lovit kristjanov. Med temi vojaki je bilo danes kaj živo, zakaj sleherni je vedel marsikaj pripovedovati o lovu pretekle noči.

Sodnijsko poslopje ima pred vratmi teraso, ki moli precej daleč na trg. S te terase je cesarski namestnik ali prokurator oznanjal cesarjeve ukaze; ž nje je bral obsodbe in ondi palice prelamljal³ nad hudodelniki.

¹ Romul in njegov brat Rem sta ustanovitelja rimskemu mestu.

² Stanovnike stare Galije ali sedanje francoske dežele.

³ Prelom palic bilo je znamenje, da je bil kdo obsojen na smrt.

To poslopje je imelo mnogo soban in dvoran, ki so vse imele mozaična tla. Ob stenah so stale mehke počivalnice z škrlatnimi okroglimi blazinami, na katerih so mehkužni Rimljani naslanjali glave in komolce.

V teh dvorinah so nekdam sedeli posvetujoči se kartaški mestni starešine; tu so bili iz gole zavisti sklenili nazaj poklicati zmagoslavnega vojskovodja Hanibala, in prav zato, ker niso podpirali tega velikega svojega vojskovodjo, ki je že stal pred Rimom, zdaj tukaj gospodarijo Rimljani, prav zato je propadel mogočni Kartago. Stalo je le še malo spomenikov, ki so pričali o nekdanjem blesku tega mesta. Nič ni več kazalo, da je Kartago nekdam bil morski vladar sveta. Le poslopja na tem trgu zidana s samim kamenjem, so se ustavila razdirajočim rimskim vojakom.

V vladnem poslopju je stal rimskega cesarja namestnik — Hilarijan. Imel je zdaj opravka čez glavo, da bi izvršil ukaze svojega božjega cesarja Severa; zakaj grozni sovražniki prete rimski državi, kakor listja in trave jih je, množe se, kakor bi rastle iz tal. Čim več jih podavijo, tem več se jih prikaže. In kdo so ti strašni sovražniki, zoper katere je junaškemu Hilarijanu vojskovati se z orožjem, kakoršno si je le mogel izmisliti um človeški? To so neoboroženi možje, starčki, žene, dekleta in otroci. Prav ti Hilarijanu delajo tolik strah, da nima pokoja niti po noči niti po dnevu. In to so mirni, nedolžni kristjani. Da, da, prav misli Hilarijan, da so kristjani sovražniki države, dokler jej je bilo neverstvo zaslomba, brez katere se ne more vzdržati; zakaj prav nepremagljivi srčnosti in pogumu teh kristjanov so se čudili pogani in se je bali. Kaj takega doslej še ni bilo slišati. Začeli so neverniki misliti, ali ne bi prava vera vendar-le utegnila biti ta, za katero toliko žrtvujejo njeni spoznovalci. In res, mnogo oseb iz višjih stanov se je bilo že pokristjanilo, njihov zgled je močno vabil ljudstvo, neverski templi se praznijo od dne do dne. Hilarijan divja in ravsaja, in vendar ne more zmagati kristjanov, oni zasmehujejo njegova mučila; zato Hilarijan noč in dan premišljuje ter si izmišlja novih. Najbolj ga žali, da je v ječi tudi plemenita Rimljanka Perpetua in ž njo vred mnogo krščanskih oseb iz višjih kartaških stanov, ki so se izneverili bogovom.

»Kaj ima neki ta prekleta verska novotarija tako vabljivega in mikavnega?« — vzklikne Hilarijan v svojem

srdu. »Toda, Perpetua, ne boš me zmogla, ne! — Kakor nalašč pride Lepid, njen mož; on mi bode pomagal, da jo spametujeva, preden jo dam mučiti. In njen oče je tudi goreč častilec bogov! — Res, to sta mi dva močna zaveznika!«

Po hodiščih in potlej po mramornatih stopnicah se pride doli na dvorišče; odtod se gre skozi obokan vhod mimo straže in tako dospemo na prostoren trg, katerega obdaja visoko zidovje. Tu je krvavo sodišče ali morišče.

V ozadku je zvišan oder; na desno stoji rdeče prevlečen stol. V visoko naslonjalo tega stola so uvezena znamenja sodniške oblasti, namreč butarica šibic, izmed katerih na kvišku mole sekire, na vrhu pa stoji boginja pravice z zavezanimi očmi, držeč v desnici meč, v levici pa tehtnico; tla so pregrnjena s preprogami, razpeto zagrinjalo brani solncu izpuščati pekoče žarke na stol. Oder, na katerem stoji ta stol, ločijo od drugega prostora tanke vrvi, ki so navezane na železne drogoe. Zunaj tik te ograje stoji majhen oltarček z Jupitrovo in Venerino podobo, pred njo na tleh ponva z žerjavico, zraven nje pa posodica s kadihom. To je sodni stol rimskega prokuratorja, ž njega razglša svoje mučilne ukaze, ž njega gleda mučenje, katero je velel. Njemu na desno — toda zunaj ograje — stoje biriči in obešalci, ki čakajo njegovega migljaja, da mu mučence privedejo pred oči. Ta oltar z žerjavico in kadihom že kaže, kdo ima mučen biti in kaj je hudodelstvo onih, katere sem vodijo iz ječe. Vsa leva stran na odru je okrvavljena, da, kri je še gorka in se še kadi iz nje.

Tik za podobama malikov stoji tnalo, na njem je mnogo širokih mečev. Čemu je to orodje, to vsakdo lahko ugane, zakaj na tleh leže tri glave ločene od trupla, tri trupla brez glav pa leže ne daleč od tod zunaj odra, kamor so bila vržena z odra. Zdi se mi, da še oči vpirajo v nas in da nam hočejo kaj povedati. Njihov pogled je tako pohleven in mil, njihova usta se drže na smeh, kakor da nas blagoslavljujejo. Ne, ne, te glave niso hudodelniške, tako mirnega srca ne umrje noben hudodelnik. Da, da, mir vam bodi vekomaj, dovolite nam, da vam poljubimo krvava čela, da vam z obraza otremo krvave kaplje, saj ste gotovo kristjani, sveti mučenci! — Da, da, to ste, zakaj Jezusov mir vam je vtisnjen v obličje.

Blizu tnala je lesen steber in krvav krog okoli njega, kosi trnjevih šib so razstlani po tleh; biči z železnimi ve-

rižicami in kaveljčki, palice in cepci leže zraven. Torej k temu stebru privezani bolečine vzdihujejo, ječe in poje-majo ubogi kristjani, ter kličejo ime »Jezus«, kadar jim trgajo meso s telesa.

Čemu pa oni dolgi stol blizu stebra sredi med valjarjema, okrog katerih so ovite vrvi? — Zdaj umem. Kogar so razmesarili pri stebru, polože na stol, za roke mu privežejo vrv okoli prvega valjarja ovito, za noge pa vrv drugega valjarja; potem počasi zasučejo valjčka, da se ubogemu trpinu raztezajo kite, lomijo kosti in mu udje stopijo iz sklepov. Strašne bolečine!

Čemu so one ugasnjene baklje zraven stola? Menda ž njimi svetijo trinogu, kadar hoče gledati, kako se bolečine zvijajo ubogi trpini? Ne, ne, ampak zato, da z gorečimi bakljami mučencem žgo raztegnjene ude in krvave rane. Pač primerno hladilo! Da jim povečajo bolečine, vli-vajo jim na rane kisa, ali pa na nje trosijo soli. V ta namen tam-le na tleh stoje posode, s kisom in soljo napolnjene.

Tam vidim ležati tudi železne plošče, leseni pod je ves ožgan okoli njih; kaj delajo s temi? Biriči so jih bili razbelili, da so jih mučencem pokladali na telo; ko so od-padle te plošče, ščipali so jih še z razbeljenimi železnimi kle-ščami, da je začvrčalo, kamor so vsčipnili. Pač res, da so ti trinogi bili brez človeškega srca, vsaj divje zveri ne mo-rejo biti grozovitejše!

Toda zapustimo ta krvavi oder in oglejmo si trg v drugih njegovih prostorih; tu se nam oči menda vendar odpočijejo krvavih prizorov?

Toda glej, tu stoje vešala; na njih visi mnogo trupel, sapa igra ž njimi ter je goni semtertja, trdo sklenjene roke drže v nebo povzdignjene. Kaj je neki bilo njihovo hudodelstvo? Gotovo so bili tatje ali roparji? Ne, ne, na vislicah visi deska in na njej so zapisane besede: »Hi sunt christiani«, t. j. kristjani so.

Kdo je oni mož, privezan na leseni steber? Mnogo pušic mu tiči v telesu in glava se mu je že povesila na prsi, ker je že mrtev. Zakaj je neki moral dati svoje mlado življenje? Nad glavo je pribita deščica, na kateri je zapi-sano ime in hudodelstvo njegovo: »Hic est Jukundus chri-stianus«, t. j. to je kristjan Jukund.

Povejte mi, kaj pomenja ona črna gruča na tleh? Vse lazi in gomazi semtertja, kakor da je mravljišče, pa buči in semtertja leta, kakor da je bučelni roj. Kaj je

neki to? — O grozoviti ljudje! — Človek je! Zvezali so mu roke in noge, namazali ga s sladkim medom ter izpostavili pekočemu solncu; buče, ose, muhe, komarji in vsa druga golazen se zbira na njem, na tisoče jih je izmed vsakega plemena ter ga pikajo do počasne smrti; na njegovem životu ni mesta, kjer ne bi bilo rane. Še se giblje. Zdi se mi, da so to zadnji njegovi vzdih; slišim ga z oslabelim glasom vzdihovati: »Gospod Jezus, oj, pridi vendar, pridi! — Zdaj greš — tu si — hvala ti bodi! Amen.« Zdaj bode vekomaj počival. Deska zraven njega ima zapisano besedo: »Christianus«. Zdaj mu je gospod nebeško krono že dal na glavo!

Tam zadaj slišim peti. Glej, ljubi bralec, dva moža visita na križih; kri jima kaplja iz ran, morda že noč in dan visita, in Gospod še noče priti, da ju odvede v svoje kraljestvo; zato pojeta, da bi privabila angele, naj bi prišli po nju.

Kdo mi more povedati, čemu je tukaj onih 20 sodov? Napolnjeni so s smolo, v smolo je vtaknjena velikanska duša, iz duše pa moli debel, ves oglenel stenj. — Že vem: — to so baklje, kakoršne je cesar Neron prižigal, da je razsvetljeval rimsko mestno obzidje; goreči stenj je bilo telo kristjanovo, zavito v platno z voskom in smolo napojeno, potem so truplo postavili v sod z raztopljeno smolo napolnjen in platno zažgali. — Prav res, velikodušni trpini, vi ste pač zadosti olja imeli v steklenicah, ko ste šli naproti svojemu nebeškemu ženinu! Vi ste nam visoko postavljena luč v cerkvi božji.

Dalje gredoč se mi jamejo ježiti lasje; kaj je to? — Po tleh so razstreseni človeški udje; tu kos prsta, tam zapestje, tu roka, tam kos noge, tu nos, tam uho, tu oko, tam izrezan jezik, sredi med temi udje pa leži strašno raztrgano, s kolesom strto človeško truplo. Njegovi so ti udje; drugega za drugim so mu bili odrezali s topimi noži. — Toda mučeniško truplo, nikar naj te ne skrbe raztreseni udje, nikar se ne sramuj svoje bede, stvarnik ti bo ude zopet zložil veliki dan splošnega vstajenja; on ti bode dodelil lepoto, kakoršne ni imel nikdo na svetu, zakaj tvoje hudodelstvo je, da si kristjan. — Nikar ne žaluj! Tvoje kosti bodo tvoji bratje visoko častili ter je zakopali pod oltar.

Kaj pa ti tukaj delaš, neukretna pošast? Nikar me tako grdo ne glej, bronasta podoba divjega bika. — Tu je

namreč bronast, votel vol, vrata mu zapirajo trebuh. Skozi ta vrata vtaknejo kristjana, pod volom zakurijo, da ogenj razbeli bron; ubogi človek jame s tožnim glasom klicati Boga, da mu podeli voljno potrpljenje v tej razbeljeni peči; in prav ta klic je trinogu najlepša godba, ki mu bije na uho; toda vendar škriplje z zobmi, ker mora spoznati, da ga je kristjan zmagal s svojo potrpežljivostjo.

Okoli tega čudno rjovečega bika stoje visoke grmade; suho dračje komaj čaka, da je kdo zapali. Neizrečeno lepo je menda gledati plamen, ki šviga kvišku in se vzpenja po grmadi, da s svojim dimom zaduši kristjana, privezanega na kol, ki je zasajen sredi grmade. In kako krasen pogled je, ko okoli in okoli vzpenjajoči se plamen zagrinja in rdeče razsvetljuje obraz, ki voljno-vdano gleda v nebo. — To so žgalne daritve, njihov prijetni duh se dviguje v nebesa! — Tu je pekel postavil svojo peč, da njen ogenj kaže svojo divjo moč, s katero trpinči spoznavalce krščanske vere in zmagovalce smrti in pekla.

Tudi ognjena peč je tu, obokana z opekami, toda v njej ne pečejo kruha, ampak kristjane mečejo vanjo, že marsikaterikrat je donela hvalna pesem, kakor treh mladeničev v babilonski ognjeni peči. Še niso pretekli štirje dnevi, kar so v njej bili sežgali Artaksija z mnogo drugimi; njihov pepel pa so bili raztresli na vse vetrove.

Zraven te peči stoji železna mreža, na kakoršni so Rimljani pekli celega vola za javne pojedine. Velike roglaste železne vile z dolgimi ročniki so k peči naslonjene, z njimi netijo ogenj in žgalno daritev obračajo na njem. Mladi dijakon Lavrencij, ti si bil pozneje tudi na taki mreži pečen v Rimu, zaradi tega tvoje ime še današnje dni tako visoko slovi v cerkvi božji!

Tudi tukaj leži še na mreži kristjan, na pol je sežgan; gotovo se je slavno bojeval, ali pozabilo se je njegovo ime. — Toda ni izgubljeno, tam gori se sveti z zlatimi črkami zapisano v nebeške mučeniške bukve. Bog sam je je zapisal z lastno roko. Tam gori ga bomo tudi mi spoznali, ako Bog tudi nam podeli milost, da srečno dokončamo svoj tek. Blagor tebi, ki se s svetim Lavrencijem sprehajaš po krasnih večnih livadah!

Ne le ogenj, ampak tudi mrtvo kamenje je moralo zapustiti navadno svoje mesto ter pomagati najplemenitejši stvari božji — človeku — končati življenje. Glejte ta-le grič! Nakopičeno je trdo kamenje in pod njim počí-

vajo krščanski junaki. Dolgo, dolgo so jih bili trpinčili, toda ti se niso naveličali muk, utrudil se je trinog ter vojakom dal povelje s kamenjem lučati jih kakor pse. Zdaj počivajo pod kameneno gomilo. Prav po zgledu sv. Štefana so tudi oni, preden so izdihnili dušo, kleče molili za svoje sovražnike. Nobeden se več ne gane. Kdor ni umrl za ranami, zmečkala ga je teža kamenja.

Sladko spite, sveti mučenci, vašo kri je že popila zemlja ter jo nesla pred sodni stol božji; ona ne vpije za maščevanje, temveč za usmiljenje nevernikom in za spreobrnitev grešnikom.

In ti, o deček, komaj 12 letni, kaj ti je, da ležiš tukaj na tleh? Glejte, glejte rano na njegovi desni strani; kri mu še kaplja iz nje na tla; širok na obe strani brušen meč mu je nekdo porinil v srce. Mladi hudodelnik, razodeni nam svoje hudodelstvo! Zakaj so ti vzeli mlado življenje cvetočih let? Saj je bila tvoja roka še prešibka, da bi bil ž njo že sukal meč ali bodalo, strup napravljati in zavdajati ž njim, tudi za to hudodelstvo si bil še nezmožen; povej nam torej, o dečko, in razodeni svoje zločinstvo? Zastonj čakamo odgovora, zakaj že je izdihnil svojo mlado dušico; pa saj nam več ni treba popraševati, glejte, deska na njegovih prsih nam pove njegovo zadolženje. »Christianus« stoji zapisano na njej. — O srečni deček, nežna roža, ti si že presajen na vrt nebeški. Blagor ti! Vi pa, vsega zaničevanja vredni neverniki, ali vas ni sram, da se bojite takih otrok? In še teh niste mogli zmagati, vi divjaki s kamenitimi srci! Sram vas bodi!

Tu-le leži raznotera šara, čemu je neki ta? Čemu je to težko kamenje z železnimi krogi? V zraku visečim se obeša na noge, da jim raztegne kite in sklepe med tem, ko jih s paličicami tepo, dokler jim kri ne zasede po vsem životu. — Ona butarica trnja pa ima namen, da iz njega dobijo bodeče dolgo iverje, katero potem še obešenim zabadajo za nohte. O strašne bolečine!

Onih železnih oklepov, čelad in čevljev menda vendar nikdo ne rabi, ker so od znotraj silno bodeči? — Rimskim vojakom seveda niso namenjeni, ali nositi je morajo vojščaki Kristovi, katerim se neusmiljeni gledalci posmehujejo, ako presilnih bolečin ne morejo stopati v njih. — Vojščaki Kristovi, ne sramujte in ne bojte se sramotne in bodeče oprave, spominjajte se Jezusa s trnjevo krono! On hodi pred vami, da vas tolaži in kreпча.

Toda zadosti bodi pogleda človeške grozovitosti. Kre-
nimo v sodišče, kjer smo pustili Lepida.

Tu sedita Hilarijan in Lepid na počivalnici, naslon-
jena na mehke blazinicice. Hilarijan migne sužnjem, ki so
stali pri vratih. Sužnji se priklonijo, roke križema na prsih
držoč, ter odidejo. Lepid in Hilarijan ostaneta sama.

Hilarijan spregovori, rekoč: »Skoro uganem, zakaj si
danes k meni prišel, ljubi prijatelj.«

»Kaj, ali si že zaslišal hudobnega Hana? Ali ti je
morda že izročil ukradeni zaklad?« vpraša Lepid začuden.

»Kaj zaklad? Kaj Hano?« odvrne Hilarijan. »Ali nisi
k meni prišel zavoljo svoje žene Perpetue, katera je bila
preteklo noč ujeta med kristjani? Ako se ne odpove tej
nesramni krščanski novotariji, ne more je nikdo rešiti
smrti, tudi tvoje prošnje ne. In to bi mi bilo jako žal za-
radi tebe.«

»Kaj praviš?« vpraša Lepid preplašen. »Moja žena
tukaj v ječi, — kristjana? Hilarijan, ne imej me za norca,
saj se sicer nikdar ne šališ! Znano mi je sicer, toda le
tebi samemu skrivaj povem, da posebno ne časti bogov,
pa vsaj jih tudi mi ne, k večjemu na videz, zaradi ne-
umnega ljudstva, ali kristjanka, kristjanka pa vendar-le ni,
svojo glavo zastavim!«

Hladno se nasmehne Hilarijan: »Glavo izgubiš, če jo
zastaviš. Perpetua je tukaj v ječi. Bila je zunaj na gorah
v puščavi pri krščanskem zboru. Njen lastni oče Valerij
je bil včeraj sam tukaj ter svojo sužnjo Baso ovadil, da
je kristjana, in tako je morda nevedoma in zoper svojo
voljo pripomogel, da je prišla meni v roke tudi Perpetua.
Hano je zasledil krščansko zbirališče in bil vodnik vojakom,
kateri so na gorah ujeli celo trumo kristjanov, in med
njimi je bila tudi Perpetua.«

»To je pač žalostno!« pravi Lepid črez nekaj časa.
»Tedaj Hano je vendar-le tisti malopridnež, ki je toliko
zmešnjavo naredil v moji hiši! Vse zaklade nam je pobral
preteklo noč, zato sem ga dal zapreti v tvoje ječe.«

»Kaj, okradel te je? — O izdajalcu lastne gospe je
to jako verjetno. No, no odmeril mu bodem zaslužen pla-
čilo. Ako se mu dokaže ta tatvina, visel bode na vislicah,
in to prav kmalu!

No, kaj bodeš pa storil zaradi svoje žene? Zdaj še
ni v pravi ječi, ampak le v zaporu, ker še ni dokazano

njeno hudodelstvo; če pa sama prizna, da je kristjana, ne morem jej pomagati, vreči jo moram v težko ječo.

Ali jo hočeš videti? Dam jo pred te pripeljati. Njen mož si in oče njenega otroka! Ona te ljubi. Morda si ti tako srečen, da jo odvrneš od te nesrečne bedarije. Če se tebi ne da odvrniti, ni žena! Pa saj je plemenito omikana in rahločutna.«

Lepid je med tem ves pobledel: »In vendar je tudi svojeglavna. Zadnji čas se nisva nič kaj ujemala v mislih. A, zdaj mi je jasno. Je, je kristjana! Prej je bila ubogljiva in dobra, nekaj časa sem pa se me je nekako bala, ogibala, še celo vesela je bila, če me ni bilo doma.

Ljubi prijatelj, nočem je več videti! Kaj mi je mar sanjave žene. Če je nedolžna, naj zopet pride k meni; če je pa kriva, stori ž njo kar hočeš; ravnaj ž njo prav tako, kakor ne bi bila nikdar moja žena. Nočem je videti. Cesarske postave so raztrgale najino zakonsko zvezo. Perpetua naj okusi, kar so jej naklonile njene sanjarije! Edino to, o Hilarijan, stori meni na ljubo: Trpinči Hana, dokler mi ne izroči ukradenih zakladov, potem pa ga daj obesiti, kakor se ti zljubi.«

Ves razsrjen zapusti Hilarijana. Najprej gre v svoje poslopje, kjer se mu kmalu v vinu utope vsa grenkoba, vse nepovoljne misli in vse skrbi.

Celo grozovitemu Hilarijanu se je čuden zdel ta človek, ki tako lahkega srca svojo ženo da pod sekiro, in sicer ženo, zaradi katere bi si bil vsak plemenit kartaški mladenič štel v največjo srečo, ko bi jo dobil v zakon.

»To je mož brez srca in čutja, trd ko kamen,« reče trinog Hilarijan, ko odide Lepid, in sede na sodni stol.

V ječi.

Komaj je bil Lepid odšel z Valerijevega gradu, že se je eden tistih poslov, ki so bili razposlani na vse strani, vrnil iz mesta ter sporočil Valeriju, kar je ondi slišal o krščanskem lovu pretekle noči, namreč, da se ondi za gotovo pripoveduje, da sta Perpetua in Perpetuus tudi med ujetniki. »Govoril sem«, tako konča svoje poročilo, »govoril sem celo z znanci, ki so z lastnimi očmi videli Perpetuo, ko so jo zvezano peljali. O Basi ni vedel nihče povedati ničesar.«

Kakor strela so te besede zadele Valerija, malo, da ni znorel. »Kje?« naglo vpraša, »kje so jo ujeli?«

»Na gorah v puščavi.«

»Kje je sedaj, kje je moja hči, kje je, poiskati jo hočem, nazaj jo hočem imeti.«

»V zaporu pri cesarskem namestniku je.«

Valerij se s pestjo udari po čelu rekoč: »Jaz bedak, kaj sem vendar storil? Svojo lastno hčer, svojega lastnega sina sem rablju izročil? Ali sem oče? Toda saj mi Hano ni bil povedal, da se tudi moja hči udeležuje grdih krščanskih zborov, prikrival mi je, da je že tako daleč z mojo hčerjo. Hano, Hano, daj mi nazaj mojo hčer! Ali kaj mi pomaga tukaj tarnati? V mesto moram, v mesto, moja hči, moja hči mora iz ječe, naj me stane tudi vse premoženje, in če tudi življenje; kaj mi pomaga življenje, če mojega otroka ni več pri meni, da mi je sladi! Kako dobra hči mi je zmerom bila! Bila je punčica mojega očesa, tolažba moje duše. In zdaj naj bi bilo vse to izgubljeno zaradi podlega križanega Juda!«

In Valerij se vzdigne ter hiti peš v Kartago. Kdor ga sreča se mu ogne s poti, kakor noremu, ter dolgo gleda za njim; bil je razmršenih las, pogled mu je švigal semtertja, hodil je zdaj hitro, zdaj počasi, semtertja celo postajal. V mestu ga sreča in pozdravi marsikateri znanec, ali Valerij se ne zmeni za pozdrav, ampak naravnost hiti v sodišče. Brez sape in ves zbehan pridere v dvorano, in se še le zave, ko mu stražnik s sulico stopi nasproti in zabrani iti dalje.

»Kje je moja Perpetua, pustite me do nje!« zavpije na ves glas, »na, tu imaš zlata, samo do nje me pusti, da jo vidim in govorim ž njo!« Zlato oslepi stražniku oči in srce, zato stopi k vratarju, kateremu nekoliko prejetega zlata stisne v roko ter mu na uho tiho zašepeta, rekoč: »Pelji tega norca k ujetnikom pretekle noči, saj naju to ne spravi v nobene zadrege. Zlato je zlato. Vzemi!«

Vratar pelje Valerija, ki se je tresel po vsem životu, po dolgem hodišču na notranji dvor. Pred vratmi z debelim železjem okovanimi se ustavi ter nanje potrka. Vrata zaškripljejo ter se obrnejo na svojih tečajih; Valerij in vratar stopita v prostorno obokano sobano, in tu so bili ujetniki pretekle noči zbrani v raznih skupinah. Precej za vratmi stoje na straži štirje vojaki z dolgimi sulicami in širokimi meči. Njihov posel je čuvati, da nikdo ne uide

od tod. Vsake tri ure se straže preminjajo. Jako lahek posel je tukaj bil stražnikom, zakaj izmed teh ujetnikov nobeden ne misli na beg; zato so lahko opazovali vse čudno dejanje in nehanje teh ujetnikov. Ujetnikov, kakoršni so bili ti kristjani, še niso videli nikdar. Drugi preklinjajo ali psujejo ali tulijo in se jokajo, ali skušajo siloma uiti; ti pa so vsi veseli, pojejo, molijo, se objemajo; da, nobeden ne bi pobegnil, ko bi vrata bila tudi odprta in brez stražnika. Drug drugega izpodbuja k veselju, rekoč: »Veselimo se, bratje, in povzdignimo glave, bliža se nam ura odrešenja!«

Valeriju ni treba z očmi dolgo iskati znanega obraza svoje hčere; izmed mnogih neznanih obrazov jo kmalu spozna. Ravno je klečala pred možem, ki ves navdušen gleda v nebo. Neznosen je Valeriju pogled tega moža. Zdelo se mu je, da iz njega prihajajo bliščeči žarki. Ta mož je Aspazij.

Valerij plane k svoji hčeri, oklene se jej okoli vratu, poljubljuje jo na čelo, prime jo za roke ter na ves glas zavpije: »Zdaj te zopet imam, ljubo dete! Bridke so mi bile ure ločitve od tebe! To so bile hude sanje, da, le hude sanje so bile! Idi, idi, Perpetua, z menoj domov, k domačemu ognjišču, komaj te čaka tvoj nežni sinek. Sladko je še spal, ko sem šel od doma. Idi, hiti od tukaj, tukajšnji zrak je nekako zaduhel, mračen in temoten; glej, oni možje tako čudno gledajo. Tu je vse tako tuje, nikdo te ne ljubi! Idi, moje srce, draga moja hči, idi! Tukaj vse diši po smrti in trohnobi, vrni se v očetovo hišo, kjer te čaka najprijetnejše življenje. Perpetua, idi z menoj! Kaj ne, da greš? Nikdar se več ne ločiva, nikdar!«

Perpetui je bilo, kakor da se jej je bližala huda pošast. Čelo se jej zmračí, težko vzdihne iz globočine svojega srca; težak kamen jej leži na srcu, tako da jej hoče počiti bolečine, z obema rokama si briše oči; kakor da bi hotela vse, kar je videla, izbrisati iz spomina in pōtopiti v morje pozabljenja; potem pa roke stegne proti Aspaziju, kakor da ga prosi rešitve iz tega viharja. Sladkovabljive verige jo hočejo okleniti, zapeljiv znan in priliznjen glas jej odmeva v ušesih in srcu, glas tistega, komur se je kot otrok tolikokrat ujčkala na kolenih, glas njenega očeta! Zdi se jej, da vidi, kako ljubeznivo proti njej ročice vzdiga njeno nežno dete. Zdi se jej, da sliši njegov klic: Pridi vendar domov, mati, pridi, nikar me ne zapusti, saj nimam na svetu nikogar, do čigar ljubezni mi

gre večja pravica, kakor do tvoje, zakaj ti si me rodila na svet!

Te in enake misli motijo ubogo Perpetuo ter žugajo, zmagati jo. Toda kmalu jej svetli žarek od zgoraj prešine srce, oni ogenj, ki vname vse, ogenj Svetega Duha. In burno srce se jej umiri, kakor se razburkano morje uleže po divjem viharju, kadar se svetlo solnce prikaže izza oblakov in poneha divja burja.

Mirno se Perpetua vzdigne ter se brani očetovega do-brikanja in sladkanja; odkritosrčno, resnobno, toda dostojno pogleda očetu v oči, rekoč: »Oče, za to ceno, ki govoriš o njej, se ne morem nikdar povrniti k tebi. Neizmeren prepad je med nama, ako ti ne stopiš na mojo stran. Jaz ne morem k tebi, četudi izgubim tebe, dragi oče, četudi izgubim najdražji zaklad na zemlji, svoje dete! Nikar me dalje ne skušaj!«

»Kaj,« srdito zavpije Valerij ter vije roke, »kaj, ali sem te zato vzredil, da meni, svojemu očetu, kakor strupen gad pikaš srce? Ali sem zato toliko bridkih noči prečul pri tvoji postelji, ko si še kot otrok ležala bolna? Ali sem zato po noči in po dnevu spravljal zaklade, ki sem ti jih dal za doto? Ali sem te izmed vseh svojih otrok zato najbolj ljubil in negoval? Nehvaležnica, ali mi tako povračuješ ljubezen? Ali je mar to tista ljubezen, katero uči vaša nova vera? Grozna pošast je, ne pa vera, ako z nogami tepta najsvetejše naravne vezi, ako te uči zaničevati svojega starega očeta, nečast delati njegovim sivim lasem, pehati ga od sebe, ko k tebi pride beračit ljubezni? Perpetua, preden to storiš in mene pahneš od sebe, idi v puščavo ter se uči od mladičev krvoločnega tigra in grozovite hijene, kako imajo otroci ljubiti svoje stariše. Rečem ti: Postava, katera zametuje naravo in pamet, to ne more biti sveta postava. Raztrgaj torej protinaravne vezi, loči se od volkulje, ki otroke trga od srca njihovih starišev, vrni se zopet z menoj in bodi mi zopet moja ljuba, ubogljiva hči, jaz pa hočem pozabiti vse, kar si mi hudega storila do sedaj. Perpetua, idi na moj grad; tam te čakajo strežaji in strežnice, tam si gospa in gospodinja, tam lahko počivaš na mehkih blazinah. Tu pa moraš klečati na trdem kamenju, železne verige uklepajo in žulijo tvoje nežno meso ter nečast delajo svobodni Rimljanki. Doma ne bodeš poslušala pogovorov surovih vojakov, nihče ne bode grdo ravnal s teboj, na tvoje povelje te bode vse po rokah no-

silo. Tukaj kot sužnja vzdihuješ med sužnji; kmalu te cesarjev namestnik pokliče ter obsodi k mukam. O, groze se tresem, če pomislim, da bo moja hči, moja ljuba hči, hči rimskega plemenitnika morala kot hudodelnica od vseh zaničevana v rabljevih rokah končati svoje življenje. Te sramote nikakor ne preživim. Povej mi, ljubo dete, ali te uči očeta sramotiti tvoje srce, ki je nekdam tako dobro bilo do mene, ali le nova vera, ki ti je pamet otemnila in zmešala?»

Na vse te bodeče puščice in očitanja Perpetua odgovori, rekoč: »Oče, zakaj me tako silno trpinčiš? Ali vidiš to posodo, ki tu leži?»

»Vidim jo,« odgovori Valerij.

»Kaj ne, da je vrček?» vpraša Perpetua.

Valerij pravi: »Da, vrček je.«

Perpetua dalje vpraša: »Ali jej moreš dati kakovo drugo ime?»

Valerij odvrne: »Kako bi jej dal drugo ime, ko vidim, da je pravi vrček.«

»Prav tako, glej, oče,« — sklene Perpetua, — »jaz sebe ne morem drugače imenovati nego — kristjano, ker sem kristjana.«

Valerij, spoznavši stanovitnost svoje hčere, skoro obnori. Ves divji plane nad Perpetuo ter jej hoče oči izkopati v svoji togoti. Toda kmalu se zopet zave in jo izpusti, vendar jo še dalje muči: zdaj jo prosi, zdaj roti; zdaj jo, prilizovaje se ji, objema in poljubuje; zdaj jej žuga in s pestmi preti; zdaj jo zasramuje in zaničuje. On stori vse, kar mu more navdahniti hudobni duh, čigar služabnik je. Toda vse je bilo zastonj. Perpetua ostane stanovitna, njeno ljubezni do Boga goreče srce junaško odbije vse očetove poskušnje; a tudi Perpetuus se nikakor ne da pregovoriti, da bi se vrnil z očetom. Valerij, videč, da ne opravi nič, ves togoten zapusti ječo ter odide.

Perpetua jame zopet prosto dihati, poklekne, zahvali Boga za težko zmago ter si srčno bol olajša s solzami, katere jej je iztisnil človeški čut; pa saj ni bila kamen; bila je hči, žena in mati. Kako bi mogla vse to zadušiti brez silnega vojskovanja! Angeli so te solze pobirali kot drage bisere, da so ž njimi okinčali nebeško krono.

Nekoliko dni puste ulete kristjane pri miru. Nihče jih ne moti v njihovih molitvah, pogovorih in premišljevanju. — Ta pokoj pa je podoben tihoti na morji, napovedovalki

silnega viharja. Gorje mu kdor jej zaupa! Strašen je vihar, če se kar vzdignejo vsi vetrovi ter jamejo tuliti in rjoveti in pred seboj poditi in drviti togotne valove, kateri se vzpenjajo in zdaj naraščajo do visokih gora, zdaj padajo v neskončne prepade, zdaj pa šume in pene se udarjajo drug na drugega, tako da se razpraše na milijonov milijone kapljic ter z velikanskimi plavajočimi ladjami igrajo kakor z vrtavkami.

Ujeti kristjani so to dobro vedeli in vsak hip pričakovali rabljev, ki jih odpeljejo pred trinoga. Zato so se z mnogovrstnim duhovnim orožjem pripravljali na bližajoči se boj. Vsi so bili že pripravljeni.

Le to Perpetuo in njenega brata Perpetua še jako skrbi in teži, da nista bila še krščena. Bila je tretja noč, odkar so bili ujeti; proti koncu druge nočne straže kleče vsi ujetniki okoli Optata, svojega škofa. Pred vsemi blizu nog sivega starčka klečita mladenič, komaj 20 let star, in blaga Rimljanka, tudi še v cvetočih letih. Rdečica ji obliva obraz, živega hrepenenja se ji visoko vzdigajo prsi, njuni srci se skoro slišite biti, temnosvetle oči imata pobešene na tla ter roke križema držita na prsih. Vidi se jima, da česa pričakujeta; visoke, svete in božje misli ju navdajajo; nekaj nepopisljivega je videti nad njima. Ta dva sta nam že dobro znana. To sta Perpetua in Perpetuus, ki čakata svetega krsta. Kakor je nekdaj prosil kamornik kraljice Kandace diakona Filipa, tako tudi ona dva Optata prosita krsta, rekoč: »Glej, tu je voda, kaj še brani, da naju krstiš?«

In Optat, glinast vrček v roki držeč, najprej vpraša mladeniča: »Ali veruješ, da je Jezus, Sin Božji, tvoj Zveličar?«

On odgovori: »Da, da, jaz trdno verujem.«

»Ali hočeš krščen biti?« vpraša ga dalje.

In mladenič odgovori: »Da, to je moja edina in goreča želja, potem pa rad umrjem.«

Na to Optat trikrat z znamenjem sv. križa zlije zveličavne vode mladeniču na glavo, rekoč: »Jaz te krstim v imenu Očeta, in Sina, in svetega Duha.«

Zdaj pride Perpetua na vrsto. Nebeško veselje se vlije v njeno dušo, tako da ne čuti zemlje, na kateri kleči, in nikogar ne vidi razun škofa Optata, ki se jej zdi, da pred njo stoji kakor nebeški veliki duhovnik.

Optat vpraša: »Perpetua, ali veruješ v Jezusa Krista? ali hočeš biti krščena?«

Perpetua odgovori škofu z rahlo šepetajočim dihom: »Da, da, verujem in želim krščena biti.«

In sveta voda teče jej na glavo, iz oči pa se jej potоче solze svetega in sladkega nagnjenja, in ob tej priči se čuti vso prerojeno po svetem Duhu. Zdi se jej, da jej navdihuje misel, naj ga za krstno darilo prosi milosti, da se ne da mesu premagati.

V tem hipu bi Perpetua bila rada umrla, zakaj nobenega madeža nima na sebi, prepričana je, da je zdaj popolnoma zedinjena z Bogom in Bog ž njo in da bi svojo dušo vso čisto izročila v božje roke; toda Bog je imel ž njo drug namen, odločil jej je dvojno krono, krono nedolžnosti in krono mučeništva.

Perpetua se v svoji nepopisni sreči spominja tudi drage Basa, ki je bila tako srčno koprnela po tej sveti kopeli. Nekaka otožnost se hoče polastiti njenega srca, ker Basa ni doživela te sreče, toda kmalu se premaga ter jame misliti tako-le: »Ali mar hočem Bogu očitati, da Basi ni spolnil srčne želje? Ali jo ni tako krasno, tako svetlo umil v njeni krvi? Odpusti mi, ljubi Jezus, moj Gospod, in tudi ti moja Basa; saj si plemenitejša od mene, saj si med njimi, ki pojejo pesem, katere razen njih ne zna nihče peti, zakaj devica si. Tebe krasi bela lilija in roža rdeča. Odpusti mi! Ti, nekdam moja služabnica, zdaj moja gospa, prosi zame, da prejeta oblačilo neomadeževano prinesem pred sodni stol božji, da tudi jaz dosežem zmagoslavno palmo, krono mučeništva, da pridem tja, kjer si ti, in da zopet vidim tvoje obličje. — A zdi se mi, da stojiš prav blizu mene, skoro čutim tvojo pričujočnost, četudi te ne vidim; menim, da te slišim govoriti. O, bodi mi še prijateljica in varihinja, kakoršna si mi bila v življenju! Ohrani ljubezen meni, svoji sestri na zemlji. Saj tvoj ženin nima nič zoper to!«

Te in enake misli so se Perpetui porajale v srcu. Bila je prerojena v Jezusu Kristu. To se je sicer vse godilo na tihem, in skoro vse je klečalo, in vendar nobeden ni bil brez solz.

Še celo surovi, neverski stražniki pri vratih so obstali ter so naslonjeni na sulice tiho opazovali ta nebeški prizor. Dvema celo v srcih berem, da sta zavidala ujetnike. Rada bi bila priskočila in prosila: Sprejmite med se tudi naju; rajši bi z vami železje nosila in umrla mučeniške smrti, kakor da v temi tavate najini črni duši. Pri vas je svetloba,

to vidiva. In res, že drugi dan sta odložila svoje orožje. Nič več nista hotela stražiti svetnikov, češ, da niso hudo delniki. Hotela sta se pokristjaniti in sta pozneje tudi dosegla mučeniško krono. Ali sta pri Perpetuvem in Perpetuinem krstu v resnici videla nebeško svetlobo in angela krono držečega nad njima, tega ne morem trditi, vendar menim da; to pa je gotovo, da jima je srce ganil sv. Duh.

»Zdaj pa, Gospod Jezus Krist!« vzklikne Perpetua, »pošlji nad me, kar le hočeš, na vse sem pripravljena s tvojo milostjo.«

Cesarski namestnik Hilarijan med tem, ko se je to godilo, ni počival. Delal je priprave, da se precej izvrši mučenje, ko izreče sodbo. Povsod je bil sam pričujoč. Pregledoval je ječe, ali so dosti varne, da mu kdo iz njih ne uide; dal si je pokazati vse mučilno orodje, ali je dosti ostro in močno; v shrambah je obiskoval divje zveri, ali so dosti ljute in krvoločne.

Prvo, kar Hilarijan stori, je bilo, da ukaže jetnike vreči v najglobokejšo in najstrašnejšo ječo; zakaj nobeden izmed njih se ni oglasil, da bi, česar se je nadejal, odstopil od krščanstva, in to ga je zdrazilo. Da bi jih omečil, jih pred zasliševanjem da odpeljati v podzemске zaduhle ječe.

Peti dan se o nenavadni uri nagloma odpro vrata. V ječo stopi truma oboroženih vojščakov in divjih rabljev, ko ujetniki ravno kleče opravljajo jutranjo molitev. Optat prosi Očeta luči pomoči za ta dan.

»Vstanite, kvišku, krščanski psi!« zarjove divjaki. »Vstanite ter idite v ječe, katere so namenjene njim, ki so obsojeni na smrt, ondi vam bode že prešlo petje in molitev. Čemu neki še dalje rediti vas, gadjji rod!«

Zdaj jamejo uboge jetnike z ročniki suvati in goniti kakor živino. Nato jim dajo po dvojno železje z dolgimi verigami na noge in roke. V najtežje železje vkujejo slabotne in ženske. Potem jih izženo ter peljejo po obokanem hodišču, s štirioglatim kamenjem potlakovanem, do železne mreže, ki je ležala na tleh, da je mostila veliko luknjo; to mrežo vzdignejo in krščansko trumo zapodijo na kamnate stopnice, po katerih se gre v podzemске beznice. Vojščaki s peklenskim veseljem udrihajo po krščanskih hrbtih in glavah, kristjani pa tiho prenašajo hude udarce, ne ene tožbe ni iz ust živih svetnikov. Le kletve in rotenje vojščakov in rabljev in pa rožljanje verig in orožja zamolklo odmeva v obokanih podzemskih prostorih.

Po stopnicah dospo pred debela s težkimi ključavnicami in zapahi zaprta železna vrata; ta se odpro in zaškripljejo, ker so bila rjasta; že nekaj let sem ni bilo jetnika v tej strašni ječi. Vojaki prižgo baklje, ki pa nočejo nič kaj svetlo goreti v zaduhlem zraku, vendar je toliko razločiti, da je ta jama obokana s temnorjavim peščenikom, prevlečenim z vlažno plesnobo; v stene so zabiti železni obroči, in tam v kotu še na verigi visi okostje človeka, ki je morda ostrupelega zraka ali lakote in žeje tukaj izdihnili svoje življenje. Ta jama trohnobe ni še nikdar videla solnčne svetlobe, nje še nikdar ni prepihala zdrava sapica.

Toda ta ječa ni bila namenjena našim jetnikom, morali so še v globokejšo. Sredi jame je bila okrogla železna plošča; to vzdignejo vojščaki ter skozi luknjo na vrveh jetnika za jetnikom spuste v jamo v skalo vsekano. Tu je bil pravi pekel. Mrtvaške kosti leže raztresene po tleh, vseh vrst gnusobna mrčes lazi semtertja. Vso to golazen vzdrami šum od zgoraj in nenavadna svetloba. Kače in gadje sikajo novim došlecem naproti, češ, da jih ni volja, svoje staro prebivališče prepustiti in dati mir tujim vsiljencem. Druga golazen pa se poskrije pod mrtvaške kosti in v svoje luknje.

Koga ne bi bilo strah in groza, stopiti v to jamo? Smrad trohnobe zapira došlecem sapo in strupen zrak diha v vase. Vrh tega je pretesna za toliko ljudi, komaj se gibljejo. In vendar se jim je najprej vojskovati s strupeno golaznijo, da jo poteptajo in pomore.

Perpetuo strese groza, ko z vrvi stopi na noge; pa saj ni čuda; še v svojem življenju ni videla ječe. V krasnem poslopju rojena in izrejena stanovala je v visokih zračnih dvoranah in ležala na mehkih posteljah.

Hudi smrad, njen nepremagljivi gnus do golazni, nalezno pikanje, nepregledna tema, gosti in zadušljivi zrak in neznosna vročina, ki kmalu nastane zaradi množice ujetih ljudi v tako tesnem prostoru, vse to omami Perpetuo tako, da skoro pride ob zavest. Da so ječe take, tega si nikdar ni mislila. Da, rimske ječe so bile res strašne, kdor se hoče temu prepričati, naj le gre v Rim v mamer-tinsko ječo, kjer sta bila zaprta sv. apostola Peter in Pavel, in ne bode se več čudil, da je groza obšla nežno, plemenito Rimljanko.

Dan v tej ječi je bil za Perpetuo in vse druge jetnike jako hud dan, in le milost božja jim je dala moč, da so strpeli.

Vojščaki poveznivši železno ploščo na vhodno luknjo odidejo. Svetniki tiče v jami, kakor bi bili živi pokopani. Kar je Perpetui najbolj težilo srce, to je bila materina skrb.

Ko se je vse to godilo v ječi, kristjani zunaj ječe tudi niso mirovali, skrbeli so jih ujeti bratje, zlasti se jim je smilila nežna Perpetua in stari častitljivi škof. Zato so vedno lazili okoli ječe, kakor levinja okoli jame, v katero jej je padel mladič. Vedno so iskali znanih obrazov med Hilarijanovimi vojščaki in strežaji, zakaj mnogi izmed njih so bili na skrivnem kristjani. V roke so jim stiskali zlata in srebra, da ž njim podkupijo stražnike, češ, da jim povedo, kje so jetniki. Ko zvedo, da so pahnjeni v grozno smrtno jamo, ni jim previsoka nobena cena, dokler po svojih prijateljih pri podkupljivih nevercih ne dosežejo, da se njihovim bratom usoda zljajša s tem, da je odpeljejo v drugo bolj človeško ječo.

Že se jih je mnogo pripravljalo na smrt in Gospodu izročevalo svoje duše, čuj, kar zapahi zaškripljejo, železna plošča se vzdigne, vrv se spusti v jamo in po njej zabobni votel glas: »Drug za drugim naj se oklene vrvi, da vas potegnemo iz jame.« Kristjani store, kar jim je ukazano. Najbolj oslabei in napol mrtvi so bili prvi na vrsti. Dovršivši to delo, odpeljejo vojščaki uboge jetnike v drugo ječo, v kateri je bilo vsaj dosti prostora in zdravejšega zraka; tu jim odvzemo tudi težko železje, in bilo jim je pripuščeno sprehajati se po dvorišču. Nikdo jih več ne trpinči in imeli so mir. Glejte, kaj zlato stori! Prokurator seveda ni smel nič vedeti o tem. Toda znano je bilo stražnikom, da ima Hilarijan na morišču dokaj opravila. In ko bi jih bil tudi zasačil, bili bi si že drug drugemu pomagali iz zadrege.

O Perpetuini materi in o mlajšem bratu še nismo izpregovorili besede; marsikomu se bode čudno zdelo, da ju omenjamo še le sredi zgodbe. Kje sta neki bila, da ju dozdej nismo omenjali? Naslednja pripoved nam razjasni to stvar.

Antonija, Perpetuina mati, in njen mlajši sin Viktor sta se bila pokristjanila že pred Perpetuvom in Perpetuo, toda skrivaj. Poznala sta Valerijevo gorečo navdušenost za neumno neverstvo, zato se nista hotela razodeti; da sta laže in brez ovire obiskovala krščanske zборе, našla sta že kak izgovor, da sta ostala v Kartagu in jima ni bilo treba z drugo družino iti iz mesta na grad.

Antonija je bila nekako plaha in boječa ter ni imela one srčnosti, s katero se je tako lepo odlikovala njena hči. Dokler se je dala, ogibala se je vsega, kar bi bilo razodelo, da je kristjana; ravnala se je po Jezusovih besedah: »Bodite previdni kakor kače, in če vas preganjajo v enem mestu, bežite v drugo.« Skrbno je pazila tudi na svojega ljubljencega Viktorja, da ga ne bi predaleč peljala in poslednjič izdala njegova mladostna gorečnost. In to je bil vzrok, da celo Perpetui in Perpetuu ni bila razodela te skrivnosti. Prav tako je bilo treba ravnati ob istem času. Mati in oče celo svojim lastnim otrokom nista smela zaupati vsega; zakaj vse naravne vezi so raztrgale Zveličarjeve besede: »Kdor bolj ko mene ljubi svojega očeta, svojo mater, svojega otroka, — ta mene vreden ni.«

Vrh tega je Perpetua bila svoja gospodinja in je imela moža, kateremu ni smela prav nič zaupati; Perpetuus pa je poprej vedno vlekel na očetovo stran. Materino prizadevanje, da bi bila krščanstvo vsadila v njegovo srce, njene gorke solze in vroče molitve, vse je bilo zastonj in ni obrodilo sadu, — tako je mislila mati; ali ona ni slutila premembe, ki se je v njem dogodila, odkar se je bil ločil od nje. Vsak dan je molila zlasti za ta dva otroka, in prav ona je bila, ki je Perpetui in Perpetuu nenadoma poslala angela krščanskega evangelija.

Revokat, Lepidov prijatelj, je bil iz Kartaga šel v Rim, učiti se lepih umetnosti. Ni dolgo, kar je vrnivši se iz Rima zopet prišel v Kartago domov. V Rimu je kmalu pustil tisto lahkomišelnost, ki ga je podobnega delala Lepidu; resno in goreče se je poprijel znanstva, da bi našel resnico; toda zastonj jo je iskal v templih 30.000 malikov rimskega mesta, zastonj jo je iskal pri maliških svečnikih, zastonj jo je iskal v učilnicah neverskih modrijanov; vse, kar vidi in sliši, zdi se mu puhlo in prazno, brez jedra, vse gola prevara samega sebe in drugih. Miru, pokoja in resnice ne najde nikjer.

Nekega dne koraka počasi s kapitola¹ v kolosej ter molče premišlja spomenike stare umetnosti. Pot ga pelje mimo mnogo templov na levo in na desno, pred njimi so krasna obokana hodišča, sloneča na visokih stebrih; pelje ga mimo ponosnega slavoloka Septimija, Severa in Tita;

¹ Kapitol, glavni rimski grad, mestna trdnjava, sedež najvišjih bogov.

pelje ga med mramornimi podobami starorimskih junakov in imenitnih državnikov. Tako dospe do koloseja, največjega gledališča (amfiteatra) na svetu. Tu se ustavi ter se preišljajoč čudi obilju mramornatih skal, ki jih je sem nanosila in zidajoč nakopičila roka človeška. V preišljevanje vtopljen gleda v modri nebesni obok, kar blizu sebe zasliši, da nekdo stopa po pesku. Pogleda okoli sebe ter ugleda starega častitljivega moža, ki ves otožen in žalosten gre čez borišče, kjer je že na tisoče kristjanov ali z mečem ali po divjih zverinah izgubilo svoje življenje.

Starček se zdi Revokatu zanimiv, nekaj skrivnostnega je na njem. Zato ga nagovori in vpraša, česa išče na tem groznem in okrvavljenem mestu?

»Česa pa ti tukaj iščeš o tem nenavadnem času, ko mirujejo igre? Kaj je tebe, mladenič, iz mestnega šuma privedlo na to mrtvišče?« prijazno odgovori starček.

»Zopern mi je mestni šum, in tu je tako mirno, tako tiho, zdi se mi, da se tukaj dobri, nevidni duhovi pogovarjajo z menoj. Nekako čudno mi je pri srcu, otožen sem, pa vendar tudi vesel; prešinja me tukaj nekako neznano hrepenenje in sladko upanje božjih reči.«

Starčku se razvedri lice in pravi: »Jaz pa sem le-sem prišel, da se spominjam onih, ki so brez orožja borili se z divjimi zverinami, da so pričali resnico. Čudim se njihovemu pogumu ter jim zavidam hudi boj in slavno zmago.«

»Ali res misliš, da se kristjani bojujejo za resnico?« vpraša Revokat.

»Vprašaj me, če res verujem? Glej, tudi jaz sem pripravljen, pričati resnico. Le ovadi me in izdaj sodniku, in sam se prepričaj, da resnici z lastno krvjo v pesek vpišem spričevalo, kakor so storili oni, katerih kri še vidiš na pesku. Le poskusi, če ti je drago!«

»Ne, tega ne, starček, s tvojo nedolžno krvjo si ne skrunim rok. Če pa ti resnico tako dobro poznaš, uči me jo, prav po njej tudi jaz hrepenim. Že dolgo jo iščem toda doslej še vedno zaman.«

Starček in Revokat sta nato govorila dolgo, in Revokat je sklenil, popustiti neverstvo in se pokristjaniti; zakaj povedal mu je starček, da je tudi on nekdanj bil nevernik in modrijan.

Revokat je odslej pogostoma obiskoval starega prijatelja in se je kot katehumen povrnil v Kartago. Našel je

bil v Rimu pravo modrost, katero je pričalo na tisoče grobov Rimskih mučencev v podzemskih jamah ali katakombah.

Vrnivši se domov obiše Lepida, da mu izroči pisma njegovih prijateljev iz Rima. Morda je imel tudi namen pridobiti ga krščanski veri. Toda ne najde ga v Kartagu. Pač pa se snide ž njegovo taščo Antonijo, in ta ga pošlje na Valerijev grad, kjer je bil Lepid z družino. Dospevši v grad brž popraša po Lepidu, a dobi odgovor, da ne more še govoriti ž njim, ker leži ves pijan; in tako se Revokat prvič snide s Perpetuo.

Revokat je Lepida in njegovo družino večkrat obiskal, toda kmalu je spoznal, da se nič ne da storiti z nekdanjim prijateljem; pri Perpetuu, Perpetui in Basi pa je našel rodovitna tla in kmalu doživel veselje, da je tri nove ovčice pridobil čredi Kristovi. Mašnik Aspazij je dovršil, kar je bil pričel Revokat, ko je bil sam še katehumen.

Vse to pa je bilo Antoniji popolnoma neznano. Lahko si torej mislimo, kako jej je bilo pri srcu, ko Lepid k njej pridere z novico, da sta Perpetuus in Perpetua ujeta med kristjani, ki so bili nedavno zasačeni v gorah pri službi božji. Neizrekljivo veselje jo prešine, ko nenadoma izve, da sta Perpetuus in Perpetua kristjana, zakaj te sreče doživeti se nikdar ni nadejala, marveč je mislila, da ostaneta malikovalca, in prav zato ju je bila vedno nekako žalostna. Zdaj pa jej zabliski svetla nada, da bode mati dveh mučencev; in to jej tolikanj zviša veselje, da ga skoro več ni mogla prikrivati Lepidu. — Kako rada bi bila precej tekla sreče voščiti svojima otrokoma! Toda kako hoče ženska priti v ječo, katero stražijo divji vojščaki? Antonija premišljuje in preudarja v svojem srcu vse to, ko stopi v sobo Valerij in za njim sužnja s Perpetuinem sinkom v naročju.

Valerij sužnji iz rok vzame otroka ter ga ves nevoljen vrže svoji ženi v naročje, rekoč: »Na, tu imaš sad svoje neubogljive hčere, katera bode na večno sramoto mojemu imenu, zakaj glej, pokristjanila se je in že tiči v v sramotni ječi. Ti pa stori z otrokom, kar hočeš!« To rekši zapusti ženo in odide v svojo sobo.

Pogled v prihodnjost in na oni svet.

Antonija vzame v naročje Perpetuino dete, katero so v zmešnjavi bili vsi pozabili, tako, da je bilo skoro onemoglo. Bila jej je prva skrb, da je poživi; potem pokliče Viktorja, da jo spremi ter z malim detetom v naročju hiti v ječo, češ, da mora videti svojo junaško hčer, četudi z življenjem plača svojo predrznost.

Zlato menda že od nekdaj odpre skoro vsaka vrata, ž njegovo pomočjo tudi Antonija kmalu pride do svoje drage Perpetue. — Perpetua med prišleci najprej ugleda svoje dete; vzame ga v naročje, s strastjo materine ljubezni ga pritiska na svoje srce, poljublja, kakor da je leta in leta bila ločena od njega, ter se dolgo in prisrčno ž njim razgovarja, kakor da jo ume. Še le ko ogenj materine ljubezni nekoliko potihne, zapazi mater in brata zraven sebe. Ali se ju je Perpetua pač razveselila! Ne, ne, ko oči obrne od svojega deteta, se ji temen oblak vleže na čelo; menila je, da se ji bliža nova skušnjava, ki jej bode težila vojskovanje.

Kar iz ust svoje matere zasliši te-le besede: »Blagor tebi, moja hči, da te je Gospod Jezus vredno spoznal, zasramovano biti zavoljo njegovega svetega imena! Blagor meni, da sem tvoja mati!«

Ko Perpetua ime Jezus zasliši iz ust svoje matere, zdi se jej to neverjetno, da meni, da ni prav slišala, torej vsa sama iz sebe vzklikne: »Kaj, tudi moja mati je kristjana? Tudi ti, mati moja?«

»Da, da, moja hči!« rahlo odgovori Antonija — «in tudi Viktor, tvoj mlajši brat.« Nato globoko vzdihne, rekoč: »Le tvoj oče — le on še sedi v smrtni senci.«

Perpetua veselja vsa prevzeta vzklikne: »O pridi, pridi mati, sestra, prijateljica, pridi na moje srce! Še le zdaj ti smem iz vse svoje duše reči: moja mati! Odslej si mi stokrat ljubša in dražja.«

»Pridi, pridi k meni tudi ti Viktor, in sezi mi v roke. Zdaj imamo enega Boga in Očeta, pri njem v svetih nebesih, v svoji pravi domovini, se snidemo!« Nato Perpetua poklekne ter nadaljuje tako-le: »Hvala tebi, dobrotljivi Bog, hvala tebi! Srce se mi veselja topi. Pa ne vem, s čim bi bila zaslužila toliko sladkosti! Gospod, dovolj imam veselja, skoro ga ne morem prenašati; toda ne, ne, očeta, svojega očeta še pogrešam!« Perpetua vstane in zdaj

si jamejo novi kristjani pripovedovati, po katerih potih se je dovršilo njihovo spreobrnjenje. Mnogo, mnogo so si imeli povedati, čas pa je tako naglo minol. V strahu, da bi prokurator sam utegnil priti v ječo, jamejo stražniki Antonijo in Viktorja opominjati in siliti na odhod.

O, kako težka je bila ločitev!

»Perpetua, ali se bove pač še kedaj videli na tem svetu?« vpraša mati. »Morda že jutrnji dan konča naše življenje. Kako mi srce utripa ob tej misli!« Pri teh besedah jej stopijo v oči vroče solze ter se jej ulijo po licih.

Viktor Perpetuo za roke držeč žalostno in povešenih oči stoji zraven matere. »O ko bi Bog dal,« pravi zopet Antonija, »da bi še na svoji strani imela troje krščanskih otrok! Raj in predokus nebeškega veselja bi imela v svoji hiši. Toda, zgodi naj se volja božja! Saj na svetu tako nimamo prave domovine.«

Te rahločutne materine besede Perpetui tako globoko sežejo v srce, da reče: »Mati, ne žaluj! Zakaj mi ne privoščiš krasne nebeške krone? Kratek je boj, plačilo pa večno! Glej, tebe hoče Gospod sicer še pustiti na svetu, toda le pomisli, da tudi kmalu prideš za nami. Le eno prošnjo še imam do tebe. Prevzemi skrb za mojega sinka, ki bode kmalu sirota brez matere na svetu. Mati moja, bodi tudi njemu mati, kakoršna si bila meni. Čuj nad to nežno cvetlico, da je ne umori strupena malikovalska sapa. Pri tebi naj ga najdem, ko pridem po te, da vaju oba popeljem v nebeško kraljestvo. Mati, od tebe bom tirjala dušo svojega deteta. Bog mene vzame s tega sveta, torej mu bodi ti, kar sem mu jaz!«

»Da, da, Perpetua!« odgovori mati, »edina smrt je, ki ga more iztrgati iz mojih rok. Bodi brez vse skrbi, kar premore moja moč in moja molitev, bodem storila. To ti zdaj tukaj prisegam pred obličjem vsevedočega Boga.«

Perpetua je bila potolažena in dete izroči v roke božje. Nato se obrne k Viktorju, rekoč: »Ljubi bratec, vidim ti srce krvaveti zaradi mojih in tvojega brata bolečin. Berem ti v očeh, kako težka ti je ločitev od naju. Nikdar naj te ne zmaga naravna čut. Kaj ne, Perpetuus, da sva sredi trpljenja vendar-le srečna in da uživava oni zveličavni mir, katerega svet ne more dati. Bodi prepričan, da je tolažba in veselje tem večje, čim večje je trpljenje. O nikar se ne daj zapeljati, da bi se kdaj povrnil v malikovalstvo. Mlad si še, hude skušnjave te čakajo, nevarne zanjke se ti bodo

nastavljale, sladka vabila te bodo mamila, toda vsemu se upiraj in bodi vedno stanoviten kristjan. To je edini pot, po katerem srečno prideš tja, kjer se zopet vidimo in nikdar več ne ločimo!«

»Zdaj pa le idita! Mati, vzemi mojega sinka zopet v svoje naročje. Pustita me samo, da pred Bogom zopet zberem svojega razmišljenega duha, da molim. Z Bogom, z Bogom, moj sinek! Morda te več ne vidim na zemlji, morda te nikdar več ne pritisnem na svoje materino srce, ampak še le zgoraj v svetih nebesih.«

Izrekši še enkrat srčno poljubi dete, objame mater ter jo poljubi na čelo, bratu Viktorčku pa seže v roke. Tako se Perpetua poslovila od svojih ljudi.

»Zdaj je pa že dosti, nehajte vendar enkrat!« zarenči čuvaj, stoječ že pri napol odprtih vratih. Viktor in Antonija odideta, vrata se zapro in zaklenejo; Perpetuus in Perpetua sta zopet sama.

Perpetua poklekne v kot, vzdigne roke, oči upre v nebesa, na obrazu jej žari ogenj ljubezni in pobožnosti. Nihče je ne moti. Ure so jej trenutki. In tako se jej je ječa, kakor je sama pisala, zdelo poslopje, katero jej je bilo ljubše od vsakega drugega na svetu. Ona ni nikomur mogla dopovedati, kakšno sladkost in tolažbo jej je Gospod dodelil v trpljenju. Posvetni ljudje nikakor ne morejo umeti, kakšno veselje in radost večkrat uživajo duše, ki v resnici ljubijo Boga, zakaj nikdar še niso občutili, kako sladak je Gospod; zato letajo za posvetnim veseljem, katero jim v srcu zapušča trnje in želo.

Perpetuo je mati še večkrat obiskala in se ž njo pogovarjala o nebeški domačiji. Tudi sinka jej je prinesla seboj, da, večkrat jej ga je še celo pustila čez noč v ječi. Perpetui se je zdelo, da mu vdiha božjega duha, zato ga je rada obdržala pri sebi, četudi jo je motil v premišljevanju.

Perpetuus in Perpetua sta bila nekega dne do polnoči v živih pogovorih. Med drugim sta ugibala usodo, katera ju čaka.

Kar reče Perpetuus: »Moja gospa in sestra! Ti si že velika prijateljica Gospodova, lahko ga torej prosiš prikazni. Prosi ga, prosi, da ti pokaže, ali naju čaka trpljenje ali rešenje!«

Perpetua, ki si je bila svesta, da je Gospod že večkrat govoril ž njo v zamaknjenju in jej skazal nenavadne

milosti, obljubi mu spolniti željo, rekoč: »Nocoj še potrpi in moli z menoj; jutri pa ti sporočim, kar mi razodene Gospod.«

Nato jameta moliti in prositi Boga, da ju blagovoli uslišati ter jima pokazati, česar si želita. In glej! Perpetua kar vsa otrpne in se več ne gane; oči jej uledene ter se upro v nebo, lici jej obledite, sklenjeni roki ste vosku enaki. Podobna je klečeči mramornati podobi, tudi dihanja ni čutiti več; le na sencih in vratnih žilah se še premika pretakajoča se kri, to in srčno utripanje naznanja, da Perpetua še živi. Toda njenega duha ni bilo v telesu, bival je v rajskih livadah — bil je na onem svetu.

Že davno je bilo solnce izšlo iz morja, stalo je že blizu na poldne, in še je Perpetua na videz bila v spanju in sanjah. Kar se rdečica vrača v njeni lici, ustni se jameta gibati, kakor bi molila, in usta sladko smehljati. Kmalu potem vzdihne iz globočine srca, punčica se ji zopet obrne na zemljo, oči izpregledajo, ozira se okoli sebe, kakor bi česa iskala, duh se vrne iz onega sveta. Perpetua se zopet zave.

Že dolgo je Perpetuus stal zraven sestre ter čakal, da bi se vzbudila. Želja se mu je sedaj izpolnila. Prva beseda, ki jo izpregovori, bilo je vprašanje: »Perpetua, kaj novega si prinesla z onega sveta?«

Perpetua kazalec položi črez ustni, češ, da to, kar ima povedati, ni za vse. Torej brata potegne na stran, da mu na tihem pove, kar jej je Bog povedal v prikazni:

»Bila sem na onem svetu v neznanem kraju. Stala sem pred zlato, čuda visoko lestvo. Segala je v nebo, ali bila je tako ozka, da je moral hkratu le en človek stopati po njej. Ob straneh so jej bila nasajena mnogovrstna ostra in bodeča morila. Bile so sulice, meči, kopje in kavljji. Kdor ni jako varno stopal in vedno gledal kvišku, temu se je v glavi zvrtelo, spodrsnil je ter padel na železna morila, na katerih je obvisel in žalostno končal svoje življenje. Lestvi v znožji je ležal zmaj neznane velikosti; zalezoval je one, ki so hoteli stopiti na lestvo, ter strašil jih in jim branil iti nanjo.

Prvi, ki je stopil na lestvo, bil je Satur; ta se je zavaljo nas sam prostovoljno izdal za kristjana, ker ni bil pričujoč takrat, ko smo mi bili ujeti. Pa saj ga poznaš, Perpetuus, to je tisti krepki visoki mladenič, ki nas je pri vходу v jamo vprašal za geslo. Prišedši vrh lestve, obrnil

se je k meni, rekoč: »Perpetua, jaz ti hočem držati lestvo in ti pomagati na njo, toda pazi, da te ne ugrizne oni krvo- ločni zmaj.« Jaz pa sem mu odgovorila, rekoč: »Ne bo mi škodoval ne, v imenu Jezusa Krista.«

Zdajci se zmaj potuhne in zleze lestvi pod znožje, kakor bi se mene bal; jaz stopim črezenj na lestvo in mu stoječ na prvem klinu starem glavo; nato se više in više pomičem in dospem lestvi na vrh. In ko sem bila na vrhu, o kako lep razgled se mi je razgrnil! Neizmerno velik vrt je stal pred menoj, prijetne dišave so iz njega dohajale k meni; neštevilne meni doslej neznanne cvetlice so razveseljevale moje oči; z lestve sem stopila na vrt in med samimi cveticami sem korakala dalje!

Dospевša sredi vrta ugledala sem človeka snežnobelih las in visoke postave. Sedel je in oblečen je bil kakor pastir. Molzel je ovce in okrog njega je stalo tisoč in tisoč ljudi, oblečenih v bela oblačila. Ko blizu njega pridem, vzdigne glavo ter me prijazno pogleda rekoč: »Bodi mi pozdravljena, dete moj! In pokliče me k sebi; meni pa se zdi, da mi ponuja kos sira, katerega je bil napravil; jaz vzamem kos iz njegovih rok roke križem držeč, in ga pokusim; vsi okoli stoječi odgovore »amen«. Na to sem zaslišala tvoj glas, Perpetue, ter sem se zbudila; v ustih pa sem še uživala neko sladčico, kakšno, tega ne vem. Ljubi brat, zdaj veš vse, kar sem gledala. Srce mi pripoveduje, da ta prikazen pomenja boj za Krista zoper peklenškega zmaja, t. j. naše mučenje. Odpovejmo se torej nadi dalje živeti, v kratkem zapustimo ta svet.«

Tako je Perpetua pripovedovala svojemu bratu. Perpetuus to slišavši veselja zavriska, kajti zabliski mu nada, trpinčenemu biti za Krista. Toda preden se zgodi, treba mu bo prestati še mnogo trdih bojev.

Kmalu po tem pogovoru nastopi druga straža. Vojak, ki je še le v ječi spoznal, kaj so kristjani, in čudil se njihovi ljubeznivosti, pohlevnosti in potrpežljivosti, skrivaj migne Perpetvu ter mu na uho zašepeta, rekoč: »Ubogí mladenič, kako se mi smiliš! Vedi, te dni vas pokličejo pred sodbo. Tako se govori po vsem mestu, in tudi stotnik mi je to povedal, rekoč, da mu je došlo povelje, naj bo pripravljen, da vas popelje pred sodnika.«

»Slepec,« odgovori Perpetuus, »zakaj me imenuješ ubogega? Pač ne umeš, kar govoriš. Bog te razsvetli! Da, prav ti si ubožec, ker hodiš v temi ter ne veš kam greš.

Mi pa vemo, kam nas vede ta pot. Saj si mi želimo smrt, da nas prevede v krasno deželo na večno ženitnino. Vendar pa lepa hvala, dobri vojak! Bog ti tvoje naravno sočutje povrne s svojim svetim Duhom. Zdaj pa hočem tvoje veselo poročilo naznaniti svojim bratom in sestram. Glej, in videl bodeš, da me bodo sprejeli kot angela božjega.»

In Perpetuus gre Optatu in Perpetui povedat, kar je ravno slišal.

Vojak se Perpetuu čudi in gleda za njim. Neverniku je bilo nerazumljivo, kako se mladenič, ki bi lahko veselo živel v največji posvetni udobnosti, more veseliti, da mu je naznanil krvave muke in grozno smrt. Kako se pa šele začudi, ko sliši veseli vrisk, ki ga ujetniki zaženo, prejemši poročilo, ter vidi, kako veseli se objemajo. Vesele pesmi zadone v prostoru, kjer se sicer sliši le žalostno vzdihovanje in obupno tugovanje. V vojaku se vzbudi blaga zavist zaradi veselja, ki jim puhti iz srca, ni manjkalo veliko, in bil bi vrgel sulico od sebe in sredi med nje planil prošč, da ga imenujejo svojega brata in sprejmo v svojo družino, zakaj zdelo se mu je, da bi rad umrl ž njimi. Da tega ne stori, odvrča ga misel: mene grešnega, nečistega nevernika in vojščaka ne morejo sprejeti med se, mojih rok se drži prelita nedolžna kri, jaz nečisti človek se ne morem pridružiti čistim.

Ta vojak seveda še ni poznal Kristovega duha; on ni vedel, da je Jezus iz nebes prišel na svet iskat izgubljenih ovčic in da je najrajši občeval z grešniki.

Glejte, glejte, divji in kruti vojščak se obrne v steno, da bi skrtil spokorne solze, ki mu jamejo teči raz lici. — Povej mi, stari vojščak, kaj ti je srce tako omečilo, srce, ki je bilo trdo ko kamen, ki se ni strašilo nobene nevarnosti? To je čudež! Tvojo dušo je Kristus že pridobil. Dobri pastir te je že zadel na svojo ramo, da te ponese v svoj hlev.

Vi trinogi pa pazite, pazite dobro! Preskrbite si kamenenih, železnih, jeklenih ali trjih stražnikov, da se pri ognju mučeniške ljubezni ne raztope kakor vosek. Da, tudi vi sami si zatisnite oči, zamašite ušesa, omračite si um, sicer se zgodi, da bodete še sami molili Krista! Toda ne, ne, duh božji veje, kjer hoče, pri vas ga pa še ni.

O, to je bilo veselje med ujetniki, da bodo kmalu nastopili pot v nebesa. Ker pa jih je čakal hud boj, v katerem je šlo za življenje ali smrt, za večna nebesa ali

strašni pekel, boj zoper moč tega sveta in zoper izpuščene peklske duhove, zato jim je treba bilo primerneга krepčila.

Jezus je dobro vedel, kako hudi bodo vsi ti boji, zato svojih spoznavalcev ni hotel pustiti samih; zato jim je prinesel kruh iz nebes, samega sebe, ter obljubil, da se bode on vojskoval na njihovi strani. In če je on ž njimi, kdo jih more premagati? On, vinska trta, živi in dela v mladikah, on, vinogradnik sam, tlači stiskalnico; mučenci imajo v Kristu biti ogenj bljujoči levi, premagalci pekla.

To je Optatu znano, zato hoče sebi in svojim tovarišem preskrbeti zadnjo večerjo za popotnico iz tega življenja. Bilo pa je nemogoče, v ječi obhajati presveto daritev, zakaj prav zavoljo tega, ker so obhajali to daritev, sumničili in tožili so pogani kristjane, da koljejo ljudi in jedo človeško meso. Zaradi tega so neverniki skrivaj opazovali njihova dejanja, in to so kristjani vedeli. Ko bi jih bili neverniki zasačili pri daritvi, bila je nevarnost, da bi bili presveto Rešnje Telo oskrunili s tem, da bi je bili vrgli psom.

Dijakona Tercij in Pomponij sta si bila za mnogo zlata od stražnikov kupila prost vhod v ječo do ujetih bratov, katere sta pogostoma obiskovala, da sta jim stregla, t. j. jih tolažila, potrjevala v veri ter jim kolikor moč skrbela za polajšavo v jetništvu. Omenjeni dan zatorej Optat njiju poprosi, naj bi njiju eden šel v mesto ter še danes ujetnikom prinesel presveto Rešnje Telo, zakaj utegnilo bi se zgoditi, da bodo že jutri stali na mučeniškem odru.

Pomponij kmalu odide iz ječe. Spremljajmo ga! Tako naglo stopa, da ga komaj dohajamo. Prišedši v oddaljeno predmestje, obstoji pred nizko hišo. Njena sprednja stran je tako zanemarjena, da se skoro podira. V zadnjem mestnem oddelku stanujejo, kakor se nam zdi, jako ubožni ljudje, pa saj je to predmestje prav za prav predmestje ubogih ljudi.

V tem predmestju menda stanuje mnogo kristjanov, zakaj skoro na vseh hišnih vratih vidimo majhne križce nekako načekane, tako da je more spoznati le krščansko oko. To so hiše, v katerih prijazno sprejmejo vsakega, ki potrebuje kake pomoči.

Pomponij gre na notranje dvorišče omenjene podrte hiše; dospevši do z železom okovanih vrat, potrka petkrat. Brž mu vrata odpre deček, to je cerkveni strežaj; še 14 let ni star, in vendar mu na obrazu beremo pogum, kakoršnega

ima le on, ki je smrti že večkrat gledal v oči. Bil je pa tudi v resnici srčen; že mnogo mnogokrat je Telo Jezusa Krista skrivaj pod svojo obleko nesel bolnikom ali ujetnikom. Bil je zaradi tega tudi na sumu, da je kristjan; ostro so ga opazovali neverniki; toda nikdar se ni izdal. Njegova mirnost in hladnokrvno vedenje je še vselej prevarilo ogleduhe. Tolike premetenosti seveda niso slutili pri štirinajstletnemu dečku. Pa saj je bil sin očeta, ki je življenje dal za Krista. Ali naj bi vejica daleč padla od debla? Kot zapuščeno siroto očeta mučenca vzgojili so ga na stroške krščanske občine. V trdih skušnjah utrjeni krščanski junaki so bili njegovi vzgojitelji. On pa se je tudi vrednega izkazal svojih učencikov.

Deček se ponižno prikloni Pomponiju, vrata skrbno zapre in gre za njim. Kmalu prideta do stopnic, ki vodijo navzdol, kakor v podzemsko klet; po stopnicah dospeta do vrat; ta jima odpre vrhca od zunaj nevidna in tako stopita v klet, v kateri je prostora za 20 oseb. Stene so preoblečene z rdečimi preprogami; ob vsaki steni stoji po ena lesena klop, v sredi pa miza, drugega ni nič razločiti, zakaj tema je v tem prostoru, kateri še nikdar ni videl solnčne svetlobe. Pomponij v ozadju odgrne preprogo ter jo zgane na stran, odpre mala vratca in iz omare zablešči luč iz male svetilnice, v kateri gori olje. To je večna luč, tako imenovana, ker noč in dan gori večnemu kralju na čast. Zraven svetilnice stoji srebrna podoba goloba, v kljunčku držečega oljkino vejico; pred podobo goloba stoji še nekoliko majhnih srebrnih posodic, zraven katerih ležite dve beli platneni rutici. Stene te omarice so prevlečene s svilo.

Pomponij in deček ponižno poklekmeta pred omarico ter molita, zakaj v tem golobcu je shranjeno in skrito presveto Telo Jezusa Krista. Ta omarica je potemtakem tabernakelj. Prvi kristjani so jo imenovali hišico svetih zakramentov. Pred to hišico so nekateri po cele noči preklečali in premolili; to je bila takorekoč zakladnica in skrivna kapela prvih kristjanov; toda le malokdo je vedel za to bivališče Jezusovo, prikrivali so je manj zanesljivim in manj razumnim zato, ker so se bali, da ga ne bi kdo, bodisi kakorkoli, izdal nevernikom; ti bi bili potem prihruli in oskrunili presveto skrivnost. Med temi, ki so vedeli za ta kraj, bila je tudi blaga Antonija, Perpetuina mati. Glejte jo, tam-le kleči.

Pomponij odmoli in vstane, odpre golobčka, iz njega vzame presveto Rešnje Telo za ujetnike, vloži je v srebrno posodico, to dobro zavije v platneno rutico ter si jo vtakne pod oblačilo, in sicer prav na svoje srce. Nato zapre golobčka in izročivši ga dečku v varstvo hiti k ujetnikom ter na tihem moli Gospoda, kojega nese na srcu. Ne zmenivši se za nikogar in molče koraka po mestnih ulicah.

Pomponij stopi v ječo, za njim idimo tudi mi; vse oči in srca se obrnejo vanj, vsakemu je bilo znano, da je on živa monštranca, ki jim na svojem srcu nese Boga. Vsi utihnejo in padejo na kolena ter se veselé pričujočnosti Gospoda nebes in zemlje, svojega Zveličarja. Stražniki osupnejo zavoljo nastale tihote, ne vedoč kaj pomeni. Pomponij se približa Optatu ter mu skrivaj da skriti zaklad, nato jetnikom izroči pisma, pozdravila in naročila od zunanjih bratov ter s Tercijem odide iz ječe.

Noč nastopi; polnoč se bliža, vsi jetniki še čujejo, nikogar ne grudi spanec. Od kod to? Svojega Gospoda imajo pri sebi, in bržkone je bila to zadnja noč pred njihovo smrtjo. Sleherni ima torej mnogo povedati in tožiti svojemu Gospodu, mnogo prositi pričujočega Zveličarja.

Stražnika sedita na klopi pri vratih. Dolgo se premagujeta, toda zaspanec ju vendar premaga, tako da sulice odložita, potem pa trdo in sladko zaspita, naslonjena na vrata.

Angeli božji, ki čujete nad našimi jetniki, čujte tudi nad stražnikoma ter ju zibajte v sladkih sanjah, da se ne zbudita, saj je tukaj prav tisti, pri čigar grobu so stali stražniki, ki mu niso mogli zabraniti vstajenja. On, zmagovalec pekla in smrti, jih je slavno zmagal in jim odvzel vso moč; ali mu je mar zdaj prikrajšana moč, da ne bi mogel čuvati svojih dragih otrok?

Stražnika, le spita, le, brez vse skrbi smrčajta, saj vesta iz skušnje, da vama ne uidejo in ne pobegnejo ti jetniki, če bi jim bila pustila tudi odprta vrata. Pa saj je tudi boljše, da spita in smrčita, da vajine oči ne bodo žalile s pogledom Najsvetejšega.

Sveta tihota kraljuje v ječi. Vsi leže na obličju, kajti zadnjikrat se ima vsem presveto Telo Gospodovo podeliti za popotnico v večnost. Vsem so prav razločno v srcu odmevale besede Jezusa Krista: »Glej, pred vratmi sem in trkam.« Sveta vera se jim oživi, sladko upanje jih napolni, goreča ljubezen in hrepenenje se jim vname, ogenj po-

božnosti se jim zagori na obrazih, in če tudi nikdo ne izpregovori besede, vendar v vseh srcih glasno in močno doni, tako, da je sliši in ume Gospod. Odmeva jim pa tudi Gospodov odgovor: »Veselje mi je, biti med takimi človeškimi otroki. Otročiči, ne bojte se! Jaz sem, mir vam bodi!«

Zdaj Optat razgrne posodico, katero mu je bil izročil Pomponij, iz nje vzame presveto Rešnje Telo ter je jetnikom pokaže, rekoč: »Glejte, jagnje božje!«

Ko odmolijo očitno spoved, Optat najprej obhaja samega sebe, potem vse druge po vrsti. — O, koliko solz ljubezni so prelili veselja, da jih je tudi v ječi Gospod obiskal in se združil ž njimi. V tem trenutku jim ne hodi na misel, da so v ječi, in ničesar ne vidijo, kar bi jih spominjalo ječe, zakaj ječa se jim je premenila v cerkev, v nebesa. Vsakemu se na obrazu bere molitev: »Zdaj pa, o Gospod, le odpusti v miru svojega služabnika, zakaj moje oči so videle zveličanje. O Gospod, očisti me, posveti me, potrdi me, napolni me s svojim duhom in pripelji me k sebi! Gospod, v tebi in s teboj biti želim v življenju, v boju, v smrti in po smrti vekomaj!«

Tako so mislili, tako čutili, tako molili vsi, popolnoma vtopljeni v Gospoda v svojem srcu. Še le zlati žarki, s katerimi jih vzhajajoče solnce pozdravlja skoz okna, jih zdramijo iz svetega zamišljenja.

Stražnika sta se bila zbudila, preden je prišla ura, o kateri so se menjale straže. Misleč, da so jetniki pospali, odideta, ko ob določeni uri druga dva stopita v ječo na njuno mesto. Jetniki so spali, toda le za zunanji svet, v njih pa je bedelo pravo življenje.

Perpetue čaka hud dušni boj.

Valerij dobi poročilo, da se njegova hči morda še danes postavi pred sodni stol. V njem se zopet zbudi očetovska ljubezen z vso svojo močjo. Naglo se odpravi od doma, da še enkrat poskusi vse, kar mu vdihuje strastna ljubezen do hčere. O nenavadnem času se ječa odpre. Jetniki že mislijo, zdaj pridejo rablji, da jih odpeljejo pred Hilarijana na sodbo.

Valerij stopi tugovanja bled in medel omahovaje v ječo. Njegove oči brž najdejo Perpetuo; naglo se jej približa, strastno jo zgrabi za oblačilo, da bi jo vlekkel iz ječe, ter jo tako-le ogovori: »Perpetua, imej vendar usmiljenje z mojimi sivimi lasmi, usmili se svojega očeta, ako sem

vreden, da me imenuješ očeta; usmili se njega, ki te je redil do cvetočih let; usmili se njega, ki te je bolj ljubil, kakor vse druge otroke. O nikar me ne sramoti pred vsem svetom. Pomisli vendar na svoje brate, pomisli na svojo mater in na svojo staro mater, spomni se svojega nežnega sinka, ki ne more živeti, če mu ti umrješ. Premisli si vendar in nikakor ne škoduj nam vsem zaradi sebe; vsa moja rodovina je brez vse veljave pred svetom, ako se tebi zavoljo krščanstva skrivi le en sam las!»

Valerij izgovorivši Perpetui poljubi roke, vrže se pred njo na kolena ter jo, pozabivši, da je njegova hči, ihte imenuje svojo gospo.

Te besede, govornjene v neizmerni ljubeznivosti, Perpetui kakor ostri in razbeljeni meč pregloboko sežejo v srce. Bila bi onemogla, da se ni v tem hipu spomnila križanega Jezusa in njegove matere, ko je žalostna stala pod križem. Perpetui je tedaj bilo usojeno, da je ukusila del te bolečine.

Smili se ji sivi oče, zakaj on sam izmed vse rodovine in pa trdosrčni Lepid se ne bodeta mogla veseliti njenih bolečin. Zato ga jame tolažiti, rekoč: »Na mučeniškem odru se to zgodi, kar Bog hoče, zakaj naša usoda ni v naših, ampak v božjih rokah.«

Ko oče vidi, da so zastonj vse njegove prošnje, rotnje in jokanje in vsa ljubeznivost, odide težkega in žalostnega srca.

Pa tudi v Perpetui se vname vihar in strašen dušni boj; tako jej tolče in utriplje srce, da jej hoče počiti.

Toda kmalu se jej povrne zveličavni mir, zakaj v njenem srcu bedi in počiva on, ki je vozeč se po morju zapovedoval vetrovom. Na njegovo mogočno besedo se uleže dušni vihar in zdaj nastopi tihota s toliko tolažbo in zveličavno radostjo, kolikoršne še nikdar ni občutila Perpetua. In to je trajalo ves dan. Perpetua je bila kakor vedno zamaknjena. Vsa znamenja hudega boja so izginila z njenega bledega čela.

To je sad Gospodove moči.

Zaslišanje.

Dan potem, ko je Valerij zadnjikrat v ječi obiskal in odgovarjal Perpetuo, nastalo je v Kartagu veliko šumenje in nenavadno gibanje po mestnih ulicah.

Oddelek za oddeikom dobro oboroženih vojščakov hiti na trg proti sodni hiši. Z vsakim oddeikom gredu tudi rablji. To so divji, napol nagi hrusti solnca ožganih obrazov, korenjaških mišic in krvoločnih oči. Razgaljena polt se jim sveti, bržkone so namazani z oljem in mastjo; hudobno se smehljaje kažejo svoje bele, ostre zobe, kakor da bi si jih danes nalašč nabrusili za grizenje. Želja po moritvi se jim zna na obrazu iz vsake gube. Nič človeškega ni videti na njih. Navajeni so raznovrstnih grozovitosti, mučiti, rezati, žgati in moriti, jim je navaden posel. Cviljenje, vzdihovanje in stokanje trpečih kristjanov poslušati, to jim je bilo pravo veselje, katero jih je izpodbujalo še na hujšo grozovitost. Žalibog, da so na svetu taki živinski ljudje, ljudje še hujši od divje zveri. In prav taki so bili rablji neverskih trinogov, taki so bili tudi ti, ki jih vidimo iti z vojaki. Bili so veseli, kakor da bi šli na ženitvansko pojedino. Vina so pili, kolikor so ga le hoteli, tako da so bili že zjutraj vsi pijani. Njih ukanje, vpitje, tuljenje in rjojenje je delalo hrum in šum po vsem mestu.

Iz hiš dero ljudje v prazniških oblačilih. V trumah zbrani stoje po ulicah; zdaj ta, zdaj oni pripoveduje, kar ve, drugi pa molče poslušajo. Velika slovesnost mora danes biti, kjer si že bodi v mestu; sicer ne bi pohajkovalo toliko ljudi, zakaj v nobenem koledarju ne najdemo zaznamovano, da bi bil danes praznik kakega boga. Trume jo udero na sodni trg. Tam se mora danes obhajati kaj posebnega, da drvi tja toliko ljudi.

In res, tako je. Napovedano je bilo zaslišanje krščanskih jetnikov na danes opoldne. Torej že o tistem času je bila navada, kakor še dandanes, da je mnogo lenuhov izmed imenitnih in nizkih stanov, mnogo radovednih in krvoločnih ljudi se zbiralo, ko so izvrševali smrtne kazni. In prav danes se je sešlo neizmerno ljudstva, zakaj pred sodni stol ima priti mnogo oseb, in to imenitnih, pa še celo gospe iz plemenitih mestnih rodbin. Kdo ne bi hotel torej biti pričujoč, če količkaj utegne? Že dolgo so nekako potrpežljivo pričakovali tega dne in cesarskemu namestniku celo že očitali, da je vse prepočasen in prelen v tej stvari, četudi je ponočne ure dodajal dnevu, da je pospešil in kar moč naglo dovršil preiskavo. Toda danes so vse pozabili, namestniku odpustili, in ljudstvo je zadovoljno.

Jetnikom so jed prinesli v ječo; še niso vsi použili slabe in pičle južine, že se odpro vrata in v ječo prihruje

truma rabljev in vojakov. Kakor iz enega grla vsi kriče veselega srca:

»Vstanite, vstanite, psi; na noge, pred sodnika; saj je vendar že čas; dolgo so vas pitali kakor prašiče! — Kaj se obotavljate? Ali se mar bojite smrti pogledati v oči? Ali se tresete pred nami? Seveda, drugače je, tukaj mastiti se, drugače pa, na stezalnici ležati ali svojo glavo dati pod sekiro, drugače na križu zvijati se. Nikar si ne dajajte toliko opraviti med seboj, ura vam je potekla, potekli so vaši dnevi. Gadji rod, saj ste bili menda vendar že dolgo skupaj, čemu to objemanje, čemu to cvileče poslavljanje, saj pojdete vsi na oni svet, tam v kraljestvu teme se zopet vsi najdete. No, idite, idite dalje, naprej pred sodnika!«

In tako divja truma še toliko časa ne dovoli jetnikom, da bi se bili vsi bratovsko objeli, — ki se morda zadnjič vidijo v tem življenju. Njihovi prošnji, da bi še malo počakali, divja truma odgovori s tem, da jih z nogami suva, s pestmi bije in s sulicami drega.

»Z Bogom, z Bogom; molite, trpite, nikar ne omahujte! — Nikdo, — da, da!« — To so bile zadnje besede, s katerimi so jetniki izpodbujali drug drugega, in šli so v vrsti iz ječe; njim ob desni in levi strani pa gredo oboroženi vojščaki, ki jih ženejo pred sodni stol, kjer jih je že težko čakal Hilarijan.

Po ulicah in trgih, koder so gnali jetnike, bilo je radovednega ljudstva glava pri glavi; pa ne le to, ampak mnogo jih zleze na stebre, mimo katerih so morali iti ujetniki, in še celo strehe so polne ljudi, ki hočejo videti nove žrtve neizprosljive postave.

Mimo množice gredoč slišimo marsikaj govoriti. Naj tukaj zapišemo le nekatere pogovore:

Prvi: »Glej, glej, kdo je oni častitljivi sivček, prvi v dolgi vrsti?«

Drugi: »To je Optat, veliki duhovnik te proklete vere. Kaj ne, ni mu nikakor videti, da je tiger skrit pod tako častitljivostjo; on drži nož, ko ti zavrženci koljejo ljudi; on je klavec, on prvi pije kri, on prvi odreže in požre kos mesa.«

Prvi: »Če je temu tako, nikakoršnega usmiljenja ne morem imeti ž njim, četudi je že star sivček.«

Drugi: »Prav tako je, kristjani koljejo ljudi, in on je njihov predstojnik.«

Prvi: »In kdo je oni-le, precej za njim, oni korenjaški, močni in pogumni mož? Moral je biti svoje dni vojak, tako srčno in živo koraka.«

Drugi: »To je Rimljan Aspazij, drugi duhovnik. Ali je bil vojak ali ne, tega ne vem, to pa vem, da je bolj zvit od lisice in marljivejši od Optata. On je prav za prav duša tej ločini. Več kot dvajsetkrat je že ušel zankam cesarjevih ogleduhov, čeravno so mislili, da ga imajo že v pesteh, — in ti so, kakor sam dobro veš, kos svojemu poslu. Pravijo, da je čarovnik.«

Prvi: »Jaz stavim, da ta mož ne bode omahoval. Na obrazu se mu zna veselje in bojaželjnost. To bo veselje, poslušati ga pri zasliševanju. To bo Hilarijan imel opraviti ž njim! Nikakor ne verjamem, da mu ta mož dolžen ostane kak odgovor. — Toda pustiva ga in oglejva rajši one mlade golobrade obraze, ki gredo za njim. S temi obravnavati sodbo, to bode Hilarijanu igrača, zakaj komaj so pestunjam prišli iz rok.«

Drugi: »Počasi, prijatelj, jako bi se utegnil motiti. Prav ti mladeniči so večkrat kakor divji žrebci, ki kakor slepi gredo v ogenj in deró črez skalovje. Jaz sicer ne poznam te mladine, obleka pa in njihovi nežni obrazi kažejo, da so plemenitega rodú.«

Tretji: »Jaz pa vse štiri dobro poznam: prvi je Perpetuus iz Valerijeve rodovine; drugi je Revokat, blag mladenič, ki se je v Rimu učil modroslovja in govorniške umetnosti; ondí pa je bil zapeljan; tretji je Saturnin, Sekundul pa četrti; vsi štirje torej iz plemenitih rodovin.«

Drugi: »Jaz nikakor ne morem umeti, od kod to, da tako slepo v to prokleto vero deró prav oni, katere je boginja sreče obdarila z vsemi svetnimi blagodari. Ta vera mora v sebi imeti neko čarovno moč. Zdaj-le pride cela vrsta mož, katerih ne poznam. To bo opravka za rablje; zakaj ta rod je kaj trdovraten. Ne zgodi se lahko, da bi kdo postal nezvest svoji veri. — Glej, glej, zdaj pridejo ženske.«

Prvi: »Kako krasna je prva, prava Rimljanka; vse naše mesto nima lepše in blažje gospe; danes je sicer nekako bleda in upadla, toda kaj urno stopa, skoro komaj jo dohajajo vojaki. Ves Kartago jo pozna, to je Perpetua, Valerijeva hči, žena Lepidova. Stavim, nikdar ne bi zabredla v to vero, da Lepid ni tak pijanec. Pravijo, da se ne da nikakor pregovoriti. Njen oče je že vse poskušal,

da bi jo odvrnil, pa vse zastonj. Škoda za to blago, lepo gospo, gotovo škoda, da pride divjim zverinam v zobe; šepeta se po mestu, da bodo k zverinam obsojeni vsi, ki se ne vrnejo k bogovom.«

Drugi: »In ženska, ki gre za njo, kdo je ta? Po oblačilu bi bila zopet ena omoženih. Skoraj bode treba paziti na žene, da nič ne zvedo o tej novi veri, ali da boljše rečem, o tej brezbožnosti, zakaj prav one gredo za to vero kakor čebele za medom. Jaz ne vem, da so možje tako brezskrbni, da svojim ženam pripuščajo vse, kar hočejo. Jaz bi pri svoji ženi kaj takega gotovo zapazil; preden mi zabrede v to norčavo vražo, zaprem jo, da se mi ne gane iz hiše. Ta žena je videti jako plašna in oslabela, komaj hodi za svojo tovarišjo.«

Tretji: »To je žena mojega sosedu; ni dolgo, kar je omožena; njen mož je rimski državlján, ime ji je Felicitas.«

Prvi: »Hvala za razjasnilo. — No, zdaj so vsi šli mimo nas. Lep trop jih je! In to sami korenjaški ljudje, ljudje iz višjih stanov in imenitnih rodbin, ljudje, katerim se ne da očitati nič drugega, kakor to, da so slepo vdani tej ostudni veri. O, kako žalostnih časov smo doživeli!«

Ti in enaki pogovori so se pletli po vseh ulicah in trgih, po katerih so gnali krščanske ujetnike. Vsakdo je hotel kaj reči in opaziti o njih, vsakdo jih je ogledoval.

Največ radovednega ljudstva pa je bilo zbranega na sodnem trgu; tu se je vse trlo in šumelo je kakor v panju pred rojem. Že parkrat je bil Hilarijan vstal s svojega sedeža, težko pričakujoč jetnike. Vojaki se niso mogli naglo preriti skozi množico, ki je stala po vseh ulicah in trgih ter vojakom ven in ven klicala: »Počasi, počasi, da vidimo vse jetnike!«

Ko Perpetua stopi na sodišče, od ust do ust zadoni glasen šum: »Glejte, glejte, to je ona, to je Perpetua«, in tisoč in tisočkrat se ponovi klic: »Perpetua, Perpetua«, in vseh oči se samo vanjo obračajo.

Že stoji Perpetua na odru pred sodnikom. Bilo je mogoče videti jo od vseh strani, brez strahu in jasnega obraza stoji pred njim.

Hilarijan vstane s svojega prestola, sodniški hlapci, t. j. možje z butaricami šibic, sredi katerih je tičala sekira, stoje mu ob strani. Ti stopijo prav na kraj spalirja, polovica na desno, polovica na levo, Hilarijan pa sredi med nje.

Hilarijan migne z roko, in na oder stopi mož, v rokah držeč veliko bronasto tablo, s katere v latinskem jeziku na ves glas čita to-le:

»Postava božjega cesarja Severa:

Že naši predniki so zoper brezbožno krščansko stranko dali ostre postave, toda že nekaj časa sem se več ne izvršujejo in kristjani ne kaznujejo, in to zanašajoč se na našo milosrčnost. Zaradi tega se je ta gnusna vera menda z nova pričela kazati na več krajih našega cesarstva, tako da so zapuščeni in skoro prazni templi naših bogov. Zato pa so nas bogovi obiskali z mnogimi velikimi nesrečami: Marsikatera reka, zlasti pa Tiber v Rimu, je stopil iz svoje struge ter se razlil črez svoje bregove in narastel do mestnih zidov. Nil ni pognojil Egipta, naše žitne založnice, ker ni preplaval polja; nebo je obstalo v svojem teku, potresi so strašili ljudi, lakota je trla, kuga pa morila človeštvo. Božji orakli, zlasti delfski, povprašani po vzrokih teh nesreč, dali so odgovor, da so teh nesreč krivi kristjani. Pomorite in zatrite jih — so rekli — pa nehajo vse nesreče. Skrb za blagostanje naših ljudstev nas torej sili, da se odpovemo milosrčnosti svojega srca, in z vso ostrostjo ravnamo po postavah zoper to stranko. Zato ponavljamo zoper kristjane vse dosedanje sklepe božjih cesarjev, svojih prednikov, ter namestnikom svojim po vseh pokrajinah svojega prostranega cesarstva ostro ukazujemo, da zasledujejo to stranko ter jo zatirajo z mečem in ognjem in z vsemi sredstvi, ki se dajo izmisliti. V najpolnejši meri jim v roke dajemo pravico črez življenje in smrt in tudi zapovedujemo, da se vse premoženje kristjanov vzame v državno zakladnico, uradnikom pa da obilno plačilo.«

Ko ta mož, ki bi ga po današnji šegi imenovali tajnika, prečita omenjeno postavo, povzame Hilarijan besedo ter nagovori ljudstvo tako-le:

»Meščani Kartažani! Slišali ste ukaz našega božjega cesarja. Jasen je in vsakdo ga lahko in natanko ume. In vendar se jih je predrznilo mnogo ravnati zoper to postavo. Poglejte in ozrite se na oder, tukaj so zaničevalci svetih postav; zakaj kristjani so. Izročeni so mi, da jih kaznujem, kakor zaslužijo. Največjo bridkost mi dela, da so izmed najplemenitnejših rodov našega cesarstva.«

Po kratkem presledku vpraša ljudstvo:

»Kako naj se kaznujejo, ako se ne odpovedó svojemu hudodelstvu?«

»S smrtjo — s smrtjo! — Divja zverjad naj jih raztrga,« — zarjove neizmerna množica kakor iz enega grla; »umró naj kristjani, zaničevalci bogov in naših božjih cesarjev!«

Ko je množica tako rjovela, spominjali so se jetniki judovskega ljudstva, ki je vpilo: »Križaj ga, križaj ga!«

Hilarijan se obrne proti jetnikom rekoč: »Slišali ste, kako se bo glasila sodba, ako ostanete trdovratni. Spamtuje se torej, odpovejte se in dajte slovo svoji pogubni vraži, dokler je še čas; milostljivo vam zdaj še ponujam odpuščanje vaših zmot; kesati se bo kmalu prepozno! Glejte, tam-le so grozovita mučila, katera vas čakajo, ako niste pokorni divnemu cesarju. Pokažite, da ste dobri rimski državljani. Darujte bogovom. Glejte, tam-le stoji oltar velikega Jupitra. Le po enem zrcu kadila njemu na čast vrzite na živo oglje, in v istem trenutku pojdete prosti domov in neomadeževani pred svetom.«

Hilarijan molče čaka, kaj bodo počeli; vsa množica upre oči v jetnike; toda nobeden izmed njih se ne gane; ampak vsi natihoma molijo ter Boga prosijo krepčalne moči za usodno uro.

Toda, kaj vidim? — Stari Optat se bliža oltarju! — Ali on, kateremu je najmanj dni še dovoljenih, najbolj ljubi življenje? Ali se njemu najbolj smili staro, že vse trohljivo telo? Pastir, kaj delaš? Ali mar ti odpadeš in pohujšanje daš svojim ovčicam?

Ne, ne, tega ne stori stari Optat. V sveti gorečnosti se bliža zaničljivemu maliku le zato, da mu pljune v obraz da žerjavico iz kotlička iztrese, rekoč:

»Tako jaz in moje zveste ovčice častimo vaše bro-naste malike, vaše satanove podobe.«

Jeza prešine Hilarijana, vsa kri mu stopi v glavo, v lici zardi, ves se trese togote; ljudstvo pa strašno zagrmi in zavpije:

»Zverinam, zverinam te brezbožnike!«

»Bodi vam pogubljenje, ki si ga želite v svoji neumnosti in norosti,« zavpije Hilarijan ter sede na sodni stol: »Zasliševanje naj se prične. Biriči, pripeljite pred me bedastega starca.«

Hilarijan: »Kako ti je ime?«

Optat: »Kristjan je moje ime.«

Hilarijan: »Tega te prav za prav nisem vprašal, vprašal sem te, kako ti je ime po tvoji rodovini?«

Optat: »Optat je moje ime, rimski državljani sem, iz Agrigenta doma.«

Hilarijan: »Kaj je tvoj posel?«

Optat: »Pastir sem in pasem ovčice svojega nebeškega gospoda Jezusa Kristusa, za katerega sem pripravljen dati življenje. Kristjani mi pravijo ‚duhovni oče‘.«

Hilarijan: »Ti si torej poglavar kristjanov, ti si jim vodnik. Kje pa imaš skrite svoje čarovne knjige, naznani mi, komu si jih dal hraniti, kam si jih skrila?«

Optat: »O čarovnih knjigah jaz nič ne vem; naša knjiga je Jezus, in ta je svojo knjigo vložil v naša srca, njegove besede so nam tako globoko zarisane, da nam jih nihče ne more izbrisati, niti pretenje, niti rabeljski nož, niti zobje divje zveri.«

Hilarijan: »Poslušaj moj svet, kot razumen starček. Daj svojim tovarišem lep zgled, bodi pokoren cesarju in daruj malikom. Jaz ti hočem dati toliko zlata, da bodeš lahko živel brez vse skrbi in zložno do konca svojega življenja. Glej, ta skrinjica je polna zlata; tvoja je, če slušaš; vrh tega ti podelim popolno svobodo. Glej, smiliš se mi zaradi svojih sivih las. Daruj, potresi kadila, z enim samim zrcem si pridobiš vse to, zlato in prostost.«

Na vse te ponudbe Optat nekako žalostno pogleda proti nebu ter vzdihne, rekoč:

»Dobri, ljubi Jezus, odpusti, da te slabotni človek nižje ceni od zemskega prahu in prodaja za ničemurno zlato. Osemdeset let že služim svojemu Gospodu in Bogu, in še nikdar mi ni nič žalega storil; da, vse, kar sem in imam, sem in imam le od Njega; že mi roko podaja, da me sprevede v svoje večno in krasno kraljestvo, skoro se mi že sveti na glavi častitljiva krona. In to roko naj jaz od sebe pahnem zdaj, ko sem že tako blizu lepe svoje domovine? To presvetlo krono naj izgubim? Svojega Boga naj še v svoji starosti razžalim — in to za pedenj minljivega časa, zaradi cesarja, ki se kmalu zgrudi v prah in pepel? Zaradi stvari naj zaničujem in tajim svojega Stvarnika? Ne, ne, Hilarijan, tega nikdar ne storim. Tak bedak ne morem nikakor biti. Boga je treba bolj slušati, kakor ljudi.

In ko bi tudi ne ljubil svojega Boga, bati se ga vendar-le moram, in sicer bolj bati, kakor tebe in tvojega cesarja. Moje telo lahko umoriš in v ognju sežgeš, to je res, toda več ne moreš storiti, zakaj do moje duše nimaš moči; edini Bog je telesu in duši Gospod, le on more dušo

in telo vreči v večni ogenj. Da, tega Boga se tudi ti boj, Hilarijan, zakaj tudi ti sodnik boš enkrat stal pred njegovim strogim sodnim stolom in odgovor dajal za vso nedolžno kri, ki si jo že prelil in jo še preliješ. Kmalu, kmalu, tudi ti prideš za menoj na oni svet, in kri teh, ki si jih že poklal, že dolgo v nebo vpije za maščevanje zoper tebe!»

Hilarijan si ušesa zatisne, ljudstvo pa jame vpiti:

»K zverinam ž njim — k zverinam ž njim — umre naj!«

Nato Hilarijan ves razkačen ukaže Optata biti s pestmi na usta.

Rablji priskočijo ter Optata neusmiljeno s pestmi po ustih bijejo, dokler mu kri ne priteče skozi nos in skozi usta.

»To,« reče Hilarijan, »to ti je plačilo za spoštovanje, katero skazuješ meni in cesarju; brezbožni stavec, to ti je nadava, drugo pride kmalu.«

Tako se zaslišujejo vsi jetniki zaporedoma. In vsi odkritosrčno in pogumno spoznajo svojo vero v Krista, niti eden se ni obotavljal. Da, celo slabotna Felicita sodnika užene s svojimi trdnimi dokazi, da so maliki le izmišljeni bogovi. Ko jej Hilarijan nič pametnega ne more odgovoriti, zarohni nad njo, rekoč: »Cesar tako hoče, on ima oblast nad vašim življenjem, če nočete darovati, ukažem vas pomoriti; niti prah ne ostane od vas, tako vas dam pokončati, potem pa glejte, ali vas iz mojih rok reši vaš sramotno križani Bog.«

Zdaj pride Perpetua na vrsto. Njen brat Perpetuus je bil že prej stanovitno spoznal svojo vero v križanega Jezusa. Perpetuo je bil Hilarijan namreč nalašč prihranil, da je bila zadnja; na vsak način je hotel od vere odvrniti njo, ki je bila mlada, najlepša in najblažja gospa v Kartagu in žena njegovega prijatelja Lepida. Iz tega namena si umiri srce in pohlevno veli, da Perpetuo privedejo predenj.

Valerij, njen oče, je sedel blizu odra, prokurator sam mu je bil preskrbel in prihranil ta sedež. — Perpetua pride na oder in stopi pred sodnika. Kar k njej skoči oče z njenim sinkom v naročju, prime jo za oblačilo, vleče jo z odra po stopnicah ter s prosečim glasom vzklikne: »Perpetua, moja hči, usmili se vsaj svojega deteta!« In tudi Hilarijan jej pohlevno prigovarja rekoč: »Usmili se vendar svojega starega očeta, usmili se malega črvička, usmili se svoje krvi. Daruj cesarju na čast!«

Toda Perpetua niti ne pogleda svojega sinka, izpuli se očetu iz rok kakor razdražena zver svojemu morilcu,

stopi zopet na oder ter z glavo majaje na ves glas zavpije: »Ne, ne, tega ne storim, nikakor ne darujem!«

»In zakaj ne bi darovala?« vpraša jo Hilarijan, izgubivši prisiljeno pohlevnost in zmernost, »ali si morda kristjana?«

»Da, kristjana sem,« odgovori Perpetua tako glasno, da jo je določno slišala vsa množica.

Kakor blisk je ta Perpetuin odgovor vsem presunil srca; vse mesto je čutilo Valerijevo bolečino; vendar pa moramo opomniti, da ni bilo samo to sočutje, ki je prešinjalo meščane, ampak nevernikom je bilo žal za Perpetuo zlasti zato, ker je bila mlada in lepa gospa. Njim namreč je bilo telo, lepota in časno blagostanje največja sreča. Njihovo srce se ni moglo iz zemskega prahu in pepela povzdigniti do višjih večnih misli; o nadzemskih rečeh niso imeli nikakor pravega pojma; od tod je prav za prav izvirala njihova žalost o Perpetui. Telesna lepota jim je bila vse in mislili so, da je v lepem telesu tudi lepa duša.

Uboga Basa, ubogi krščanski zamorci, po tem takem ste vi v svojih grdih telesih imeli le grde duše. Kdo to verjame? Uboge stare žene s tisoč gubami v obrazu in na čelu, po tem takem bi bilo boljše, da so vas pobili, ko ste bile še mlade in ste še imele lepe duše.

Toda ne, ne; pravi lepoti se nastavlja mnogo nevarnih zank; vsakdanje skušnje kažejo in pričajo, da je čednost prav poredkoma sestra lepoti. Prilizovanje, darila, vsakovrstne zvijače in mnogo drugega izpodkopava zlasti žensko čednost. Perpetui ni nikdar prišlo na misel, da je lepa, o tem ni nikdar premišljevala, še takrat ne, ko je bila še nevernica; vedela je, da je sramežljivost najlepši kinč, in to tudi nevernici.

Ko Perpetua tako stanovitno izreče, da je kristjana, preobrne se, kakor se dostikrat zgodi, občno mnenje radevednega ljudstva zoper njo in razkačena množica jame srdito vpiti: »Ad bestias,« k zverinam! Ker ona noče darovati cesarju na blagor, daruje naj se ona cesarju in domovini na blagor. Umrje naj.

Hilarijan še enkrat poskusi svojo zgovornost, rekoč: »Perpetua, pomisli vendar, da si še mlada. Tebi se še smehlja svet in njegovo veselje. Ti imaš premoženja, očeta, moža, brate in ljubko svoje dete. Glej, kako sinek po tebi steguje svoje ročice. Kaj je neki zrnce kadila, ki je vržeš na žerjavico, in glej, za to malo ceno si rešiš življenje,

povrneš se v očetovo hišo s svojim ljubljenim detetom v naročji, in veseli bodete še danes za mizo sedeli s svojo družino pa dolgo srečno živeli. Vse to ti bogovi podaré, če si pobožna in pokorna hči.«

Perpetua pa odgovori: »Ti mi ne moreš niti obljubiti niti dati le ene ure življenja; ali ni to le v božjih rokah? Jaz ne darujem, jaz sem kristjana. Ko bi darovala, mirne ure več ne bi imela nobene v svojem življenju; sredi vsakega veselja bi mi vest očitala, rekoč: Nezvesta izdajalka svojega Boga, za pest pozemskega prahu, za ped življenja si izdala svojega Boga, največjo dobroto; izdajalka, izdajalka, ali mu tako povračuješ njegovo neizmerno ljubezen do tebe? — Tako bi mi vedno donelo po ušesih, po noči in po dné, doma in pod milim nebom, v spanju in v sanjah ne bi imela mirnega trenutka. In kolika groza bi me šele spreletela, ko se bo bližala smrt, kateri nikdo ne uide. Moj večni sodnik bi me sprejel z besedami: Ali si ti tukaj? Glejte izdajalko. In odločil bi mi plačilo — izdajalcem namenjeno — večni ogenj. Moj Bog in Gospod je rekel: Kdor očeta in mater bolj ljubi, kakor mene, ta mene ni vreden. Da, da, svojega Gospoda Jezusa Kristusa ljubim bolj, kakor vse na svetu, kakor ves svet; jaz niti umeti ne morem, kako kdo more kaj bolj ljubiti, kakor Njega. Jaz ga imam jako rada, tako rada, da precej rada umrjem zanj. Vsemu svetu bi ga rada oznanjevala, zlasti pa svojim dragim someščanom — vam, ljubi Kartazani. O da bi spoznali, kaj vam je na zveličanje! Toda slepe so še vaše dušne oči!«

Hilarijan spozna, da je zastoj vsa njegova zgovornost; jame se celo bati, da ne bi ta sanjalka okužila še drugih; zakaj obraz jej je bil, ko je govorila, oblit z neko nadnaravno svetlobo; zato hiti dovršiti sodbo.

Ko Valerij vidi, da si Perpetua nikakor noče rešiti življenja, stopi bliže nje, kakor besen jo zgrabi za obleko ter jo hoče s silo z odra potegniti za seboj. Toda Hilarijan, katerega je razkačila Perpetuina trdovratnost, se naveliča poslušati tugovanje skoro obnorelega starca ter da povelje, Valerija s silo ločiti od Perpetue.

Surovi biriči zgrabijo Valerija ter ga, ker se ni dal z lepa ločiti od svoje hčere, neusmiljeno bijejo s šibicami in z nogami suvajo, dokler ga naposled ne sunejo z odra.

O, kako težko to dene Perpetui. Vsak udarec na očeta je meč v njeno srce. Očetove bolečine niso nič proti njenim.

Prav to je za Perpetuo največja bridkost izmed vseh, katera so jo dosihdob zadele, največja dušna žal, ki jo je kdaj trpela. Rada bi bila planila nad biriče in stopila med nje in svojega očeta; toda tega nikakor ni smela, to bi bilo znamenje, da jo je oče zmagal, da jo je premagal pekel.

Nato odide oče Valerij, ker mu nikakor ni moč pričujočemu biti pri obsodbi svoje hčere. Še celo razdivjana množica ve ceniti bridko njegovo boleost; to pokaže s tem, da odhajajočemu spoštljivo dela prostor ter se jezi nad biriči, ki so tako grdo ravnali z njim. Tembolj pa raste nevolja nad trdovratno njegovo hčerjo. — Hilarijan je bil namreč to grdo ravnanje zoper očeta prav prekanjeno ukazal le zato, da bi hčeri užalil, omečil in pretresel srce. To je bila njegova poslednja zvijača. Velel je očeta tepsti, češ, da tega nikakor ne prenese hči, ki je vedel, kako prisrčno ljubi svojega očeta. Že prej jej je bral na obrazu, kako težko jej je bilo pri srcu, ko se je ustavljala očetovim prisrčnim prošnjam.

Hilarijan se pripravlja na obsodbo. Množica utihne iz radovednosti, kako se bode glasila obsodba. Splošna želja je bila, da bi vsaj Perpetuo obsodil k zverinam, zakaj Rimljani so ljubili krvave prizore; čim več krvi je teklo, tem večje jim je bilo veselje. Vrh tega že dolgo niso videli bojov z zverinami. Amfiteater je že dolgo praznoval. Zastonj se je redilo toliko lepih, močnih levov, tigrov, medvedov, bikov in drugih prebivalcev puščave.

Hilarijan prebere imena jetnikov. »Vsi ti so kristjani; to so vsi sami priznali; meščani Kartažani, slišali ste to na svoja ušesa. Zaradi tega jih mi obsojamo na smrt — in to po divjih zverinah. Preden se izvrši ta obsodba, naj se odpeljejo v ječo.«

Nato zlomi črno palico* nad njimi ter jim njene kosce vrže pod noge, rekoč: »Kakor je zlomljena ta palica, tako bodi zlomljeno vaše življenje. Zaslužili ste smrt. Pravica naj velja, če se tudi zgrudi svet.«

Dragi bralec, nikar ne misli, da so se naši obsojenci ustrašili ali morda tresli, ko so zaslišali obsodbo, vedi pa, da se je je sramoval Hilarijan, ker ni premagal niti enega, še ene slabe nežne ženske ne.

Ko je bil Hilarijan prišel domov, ni počival na lavorikah; trpinčile so ga hude sanje vso noč.

* To je bilo znamenje obsodbe na smrt.

Jetniki pa so si svesti, da dosežejo mučeniško krono; zato se vsi vržejo na kolena ter molijo, rekoč: »Čast in hvala bodi tebi, ljubi Jezus Kristus, da si nas uslišal in izvolil izmed tisočerih. Hvala ti večna!«

Vsi veseli in čudovito pokrepčani vstanejo in odidejo nazaj v ječo.

Neverniki se čudijo novemu prizoru, da se obsojenci vesele smrti, in marsikateri gre domov v resnih pomislekih. Perpetuine besede so marsikomu segle globoko v srce in jele kaliti.

Hilarijan, te-le umoriš, to je res, ali že se rodi sto in sto novih kristjanov, in ti tega ne slutiš!

Ko obsojenci dospejo v ječo, vržejo se na kolena, prepevajo psalme in svete pesmi in tako sladko zaspé, kakor nekdanj Peter, ki ga je moral rešilni angel suniti, da ga zbudi. Oni ne spe tako, kakor k smrti obsojeni hudodelniki; njihova mirna vest jim je priča, da so ravnali prav.

Ves drugi glas bi slišali, da so bili odpadli. Spali bi sicer na mehkih blazinah, toda pokoja ne bi imeli. Zdaj pa počiva in kraljuje mir božji nad njimi.

Tudi Perpetua spi. Mnogi hudi dušni boji preteklih dni so jo utrudili in oslabili.

Tvoj angel varih čuje nad teboj, Perpetua; le spi, sladko spi, kmalu bode tvoje telo počivalo v lepšem, daljšem in trdnejšem spanju. A zopet se ti zbudi v novo, večno življenje!

Še en pogled na oni svet in v prihodnjost.

Jetnikom kaj naglo uhaja čas; zdi se jim, da so v nebeškem preddvoru, nikomur ne pride na misel, da je v ječi; njihov duh je večjidel pri Bogu, zbran v molitvi.

Perpetua nima nikakoršnega hrepenenja več po svojem sinu, in tudi sinek je pozabil svoje matere. In to lahko, saj je imel drugo mamico, Antonijo, staro mater.

Neki dan so bili zopet vsi jetniki v molitvi zbrani; kar Perpetua vsem nepričakovano na glas izgovori ime: »Dinokrat«. Perpetua sama se čudi, kako jej je na enkrat na jezik prišlo ime, katero jej že dolgo dolgo ni bilo prišlo na spomin. Dinokrat je bil namreč njen brat, ki je sedemleten strašnih bolečin umrl za rakom na obrazu. Vsem, ki so ga videli, se je gnusila njegova rana tako, da so se

plašno ogibali njegove postelje. Zdaj se Perpetua zopet spomni svojega nesrečnega bratca, in spomin na njegovo žalostno smrt jo napolni z bridkostjo. Notranji glas pa ji reče: »On potrebuje molitve, a ti mu lahko pomagaš.« In precej jame moliti zanj. Dolgo dolgo moli in vzdihuje h Gospodu, zakaj smilil se jej je bratec, katerega je bila skoro že pozabila. Mati Antonija jej je bila o njem povedala, da ga je v boleznih v krščanski veri poučevala in pred njegovo smrtjo krstila. Perpetua je po tem takem mislila, da je gotovo že v nebesih med nedolžnimi otročiči in mučenci, saj mali deček po svetem krstu ni grešil; in da bi tudi bil, saj je s svojo dolgo in hudo boleznijo zbrisal svoje otroške pregreške. — »Kaj, pravica božja! ali s svojim trpljenjem res še ni zadostil za svoje pregreške? — Kako ostro sodiš, o Gospod! Kaj bode pa z menoj?« Tako je Perpetua govorila sama s seboj.

In še tisto noč se Perpetua zamakne. Imela je naslednjo prikazen:

Skozi skalnata vrata stopi v nepoznano deželo na velik velik travnik. Vse je bilo žalostno. Bil je mrak in temota, vendar taka, da jej je moč vse stvari razložiti, toda le po vnanjih potezah. Mnogo človeških podob ugleda v daljini kakor v senci, zato se jej čudno zdi, da v tej temi vendar od daleč razločuje obraze semtertja se šetajočih. Bilo je, kakor da jej luna razsvitlja obraz, in vendar ni bilo nikjer videti niti solnca, niti lune, niti zvezd.

Kar naenkrat stopi na travnik deček Dinokrat iz kraja, ki je bil temnejši od travnika. Toda v kakšni podobi! Bled je, ves popačen v obrazu in skoro sama rana ga je; vroč je, kakor da je prišel ravno iz ognja; žeje zeva, jezik mu je kakor posušen; obraza je umazanega in bledega, vidi se mu še rak-rana, za katero je umrl; gnusilo se jej je, gledati ga. Bere mu v očeh, da trpi velike bolečine in da želi rešenja iz dežele smrtne sence.

Perpetua bi rada šla bratu po vode, naj je še tako daleč studenec, da bi mu ugasila silno žejo, ali mu vsaj z nekoliko kapljicami ohladila suhi in razpaljeni jezik. Rada bi ga tolažila, marsikaj poprašala, marsikaj zvedela o njem; toda kako priti do njega?

Med njo in Dinokratom je bil neizmerno globok in širok prepad. Ona ne more k njemu tja, in on ne more k njej sem. Da bi prišla do njega, hiti ob bregu prepada, zdaj doli zdaj gori, češ, da mu pride do konca. Toda ni

mu ga konca, tudi ni bilo niti mosta, niti brvi, ki bi vezala sosedna bregova.

Zdaj Perpetua in Dinokrat jameta vzdihovati in sklepati roke; solze bridkosti, hrepenenja, ljubezni in usmiljenja jima tekó raz lici. Perpetua bi mu srčno rada pomagala, pa ne more; in deček tako žalosten gleda nanjo, ker silno potrebuje pomoči; vendar pa mu je videti, da voljno in vdano trpi velike bolečine.

Ker mu ni pomoči od sestre, v katero je tako bridko obračal oči, zato se vzdigne ter si gre iskat studenca, vode, zakaj neizrekljiva žeja ga trpinči. — In res pride do velikega ribnjaka, ki je bil poln vode. Srebrobela je ta voda, in kakor v čistem zrcalu se v njej vidijo vse okoli stoječe stvari. Ali kaj mu pomaga? Kameniti oklep okoli in okoli ribnjaka je tako visok, da mali deček ne more doseči vode, čeprav se trudi, steguje in z ročicami poprijemlje; oklepov rob je previsok in on premajhen. Zdaj gre okoli in okoli ribnjaka ter povsod poskuša priti do vode, toda zastonj — še s prsti se je ne more dotakniti.

O kako boli Perpetuo, ko vidi, da je ribnjak poln vode, čiste in hladne vode, — da pa njen bratec zaradi visoke ograje ne more do nje, da bi si ž njo potolažil žejo. O kako miluje revčka!

Še enkrat se Dinokrat milo ozre v Perpetuo, kateri se zazdi, da je v tem hipu slišala vzdihljej iz globočine njegovih prs. Nato se vrne Dinokrat, večkrat obrnivši se, v prejšnji temotni kraj. Perpetui pa izgine izpred oči nepoznani svet, zbudi se kakor iz sanj ter se zave in zopet ugleda zemski svet. Toda dolgo dolgo jej še doni v ušesih in v srcu odmeva bratcev vzdihljej, globoko v dušo se jej je bil vtisnil njegov mili pogled.

Perpetua zdaj nikakor ne dvomi o tem, da njen bratec trpi, da veliko trpi; vendar upa trdno, da mu njena molitev, če ne odvzame, vsaj polajša bolečine, — vsaj notranji glas jej pravi tako. Zato nobeden dan ne opusti moliti zanj, dokler je niso z jetniki vred odpeljali v ječo blizu amfiteatra. To se je zgodilo zato, ker so bili zverinjaki blizu tega gledišča.

Ljudstvo se je čudilo in povpraševalo, zakaj se tako dolgo ne izvrši sodba nad krščanskimi jetniki. Bil mu je ta-le odgovor: Hilarijan je ukazal, da se hranijo do javnih bojnih iger, ki so se imele obhajati cesarjevemu sinu Getu na čast. Ta dan jih gotovo vržejo zverinam. — To bode

veselje, to bode radost tisti dan. Ta govorica je šla po mestu iz ust do ust, in potolažena je bila divja množica.

Hilarijan je dobro vedel, da se s tem ukazom jako prikupi meščanom, ki so ga črtili zaradi njegovega stiskavanja in zaradi njim storjenih krivic. Pač jim je lahko storil to uslugo, saj ga vsi ti jetniki niso stali toliko, kolikor en sam lev. Vrh tega je hotel pokazati, da visoko čisla bogove in da je pokoren cesarju.

Perpetua je ves ta čas, ki jej je bil še odločen v življenje, noč in dan molila in Boga prosila, da brata Dinokrata sprejme v nebesa.

Ko neki dan posebno goreče prosi s trdnim prepričanjem, da jej Gospod gotovo ne odreče prošnje, usliši jo Bog, in to jej tudi pokaže v novi prikazni. Tisti dan je bila v kladi, t. j. stala je uklenjena v luknjo, v mramorno ploščo vdolbeno; verige, ki so jej okoli nog, bile so skozi postranske luknje napeljane v luknjo sosedne plošče, v kateri je stal drugi jetnik, ravno tako uklenjen; tako je bil vsak jetnik uklenjen zase in pa z vsemi drugimi v železni zvezi. V kladi so bili jetniki po več dni ter so trpeli hude bolečine. Toda železne vezi niso mogle k zemlji prikleniti Perpetuine duše, njen duh se le zopet dvigne s tega sveta; zopet stopi skozi kamenita vrata na travnik, ki ga je videla v prejšnji prikazni, ali zdaj ni več temoten, ampak prisije jej prijetna dnevna svetloba. Zopet vidi človeške podobe, toda vse vesele in jasnega obraza. Kako bi bilo tudi drugače? Vsaj je ta kraj tako krasen, tako čaroben. Ničesar ni videti, kar bi spominjalo na žalost.

In zopet se prikaže Dinokrat; ali ves drugačen je: Čeden in bel je na vsem životu, v krasnih bliščečih oblačilih in čvrst. Rakrana na obrazu mu je zaceljena in pozna se mu na istem mestu sama proga, ali ta se sveti ko dijamant in mu krasoti obličje. Deček naravnost krene k ribnjaku, ki je bil zopet na istem mestu. Tudi ribnjak je ves drugačen; kamenita ograja mu ni več tako visoka, segala je dečku le do ledij. Dinokrat ves vesel gleda vanj in zajemlje vode.

Na robu oklepa je stala čaša, od zunaj kakor samo čisto zlato, od znotraj pa kakor bela slonova kost. Bila je z vodo napolnjena. Deček prime za čašo, pije in pije, a v čaši je vedno dosti vode.

Ko si ugasi žejo, veselega obraza čašo zopet položi na rob, se ozre hvaležnega srca v nebo, potem pa pogleda

svojo sestro. Bil je ta pogled pogled ljubezni, zveličanja in hvaležnosti, in Perpetuo prešine kakor žarek ogrevajočega in razsvetljujočega solnca.

Nato deček odide veselo poskakovaje, kakor je otrokom navada, da bi se igral z otroci, ki so bili zbrani na cve-točem travniku.

Zdaj se Perpetua prebudi, v srcu pa še čuti veselje, katero jej je zapustil Dinokratov hvaležni pogled. Bila je trdno prepričana, da je brat rešen vsega trpljenja.

Ta prikazen nam očitno kaže, da so kristjani prvih stoletij verovali v vice, katere zametajo krivoverni luteranci. Morda si je pa Perpetua sama izmislila vice, o katerih piše v popisu svojega mučeništva? Kaj neki še! Zakaj je pa že Juda Makabejec ukazal moliti zanje, ki so bili v vojski pobiti? Sveti Duh nam sam daje odgovor, rekoč: »Sveta in blažena je misel, moliti za umrle, da bi bili rešeni svojih grehov.« Kako lepo, kako izpodbudno je Gospod v prikazni pokazal Perpetui, da so duše v vicah, da mora plačan biti poslednji belič, da duše v vicah trpé bridke muke, da jim moremo pomagati, da nas one silno prosijo pomoči, da so nam za to pomoč gotovo hvaležne, hvaležnejše od ljudi, katere obsipljemo z dobrotami.

Dragi krščanski bralec! Kaj ti porečeš k temu? Ali ti nimaš nikogar, čigar bi se spominjal v svoji molitvi? In če tudi nimaš nikogar izmed svojih znancev in sorodnikov med odmrliimi, ali se ti uboge duše v vicah ne smilijo? Ali ne potrebuješ prijateljev na onem svetu? Vem, da mi odgovoriš: Kaj pa da jih potrebujem in si jih želim; zato pa prepuščam tudi tebi samemu, da si posnameš nauk in vodilo, kaj ti je storiti.

Pudens, eden izmed vojakov-stražnikov in nadzornik ječ, je vsaki dan natanko opazoval vse vedenje in obnašanje svojih krščanskih jetnikov. On, ki je imel veliko sovraštvo do kristjanov, kar na enkrat jame visoko spoštovanje skazovati svojim jetnikom; zakaj nikdar še ni videl jetnikov tako veselih, pokojnih in pohlevnih.

Od začetka je tudi on po svoji stari navadi klel in rotil jetnike, surovo jih ogovarjal, pital jih z grdimi priimki, tepel in suval; toda niti eden izmed njih ni zagodrnjal. Molče so trpeli in ga le milo gledali, kakor da se jim smili. In prav to ga je menda nagnilo, da jim ne stori nič več žalega; marveč žalostno usodo jim polajšuje, kolikor le more, ter je prepričan, da vselej dobro delo stori,

kadar jim s čim postreže; vest mu kar nič ne očita, da ravna zoper cesarjev ukaz, marveč on čuti neko zadovoljnost, katere doslej še ni poznal, in spi tako mirno in sladko, kakor nikdar poprej. Da, ko se je semtertja sprehajal med jetniki, zdelo se mu je, da v njih biva neka božja moč; rad bi bil svoj stan spremenil z njihovim stanom, ko bi mu bilo mogoče; zakaj tako srečen in vesel, kakor so bili ti jetniki, še nikdar ni bil v svojem življenju; pa tudi nikakor ni mogel biti, ker mu je vest vedno imela kaj očitati. Kjer pa tekó kesanja solze, tam nihče ne bo vprašal po sreči. Ura njegovega spreobrnjenja sicer še ni tu, pa bode kmalu. Zdaj je le marljivo skrbel za svete jetnike, stregel jim je, kar je le mogel, in v ječo spuščal njihove brate, da so jih hodili obiskavat, tolažit in krepčat.

Toda naši jetniki niso potrebovali tolažbe, bolj so je bili potrebni njihovi bratje zunaj ječe; zakaj ti so bili zapuščene ovčice brez pastirja. Njim so morali jetniki prigovarjati in jih opominjati, naj se sami nikakor ne izroče sodnikom, da se v Kartagu popolnoma ne zatre krščanska cerkev, ampak da ostanejo kakor sejanci semenskega zrna, katero ima na široko pognati nove in še krepkejše korenine.

Pudentu torej gre hvala, da so jetniki vedno imeli mnogo obiskovalcev; in to obiskovanje je bilo obiskovalcem samim in obiskovancem na korist, bilo je vsem izpodbuda in krepčalo na poti v nebesa.

Dan očitnih iger, cesarjevičevemu godu na čast, je že blizu. Valerij, Perpetuin oče, pride še enkrat v ječo k svoji hčeri. Neizrekljiva togota se mu zna na obrazu. Puli si sivo brado, valja se po tleh, preklinja svojo starost in bruha iz sebe besede, da so morale ganiti vsakega, kdor je imel še iskrico človeškega čustva v sebi. Perpetua čuti bolečino, katera se le da občutiti, nikdar pa ne dopovedati. Neizrekljivo se jej smili stari, nesrečni, oslepljeni oče, in vendar ne more, ne sme ga uslišati. Ona molči in nikakor ne omahuje. Božja moč je bila v njej, le ta jo je krepčala.

Te dni imamo omeniti še naslednji ganljivi prigodek:

Zbolel je mladenič Sekundulus. Huda mrzlica ga je stresla. Že prej je bil bledega obraza. Strupeni zrak mrtvaške ječe mu je bil zašel v život in mu zdaj roji po žilah. Notranja vročina ga kuha, jezik mu je suh, da ga več ne more premikati, in voda, katero mu je Perpetua od časa do časa dajala piti, se suši na njegovem jeziku, kakor da jo vliva v razbeljeno peč ali v kovaško ješo. — Kar

se mladenič nenadoma vzdigne in sede na slamo, na kateri je ležal. Zbral in napel je bil poslednje svoje moči, rekoč: »Perpetua, idi k Optatu in prosi ga, da pride, jaz umiram; naj bratje zame molijo z menoj.«

Perpetua gre; Optat pride; bratje se zbero okoli njegove postelje. Vsi ga prosijo, naj bi bil pri miru.

»Kaj mir!« — odgovori mladenič, — »zdaj ni čas za mir, ko se mi bliža ženin. Le eno reč, bratje, obžalujem, le eno me jako boli. In to je, da mi Gospod odvzame mučeniško krono, katero sem imel že pred očmi. V mrzličnih sanjah sem jo videl, Gospod mi jo je bil že posadil na glavo, zdaj mi jo pa odteguje. O kako krasna je bila. Koliko dragih biserov se je svetilo na njej. Tudi palmo sem že imel v rokah, zdaj mi jo pa Gospod izmika iz rok. O škoda za krono, škoda za palmo. To me boli.« — Izrekši jame bridko jokati se, kakor otrok, tako da mu solze tekó po obrazu, mrzlične vročine gorečem. In bratje, kaj počno ti? — Tudi oni se jokajo ž njim.

Edini Optat je zadrževal solze in mladeniča nagovoril tako-le: »Bratec v Kristu, potolaži se, vdaj se, naj se zgodi Gospodova volja. On je zadovoljen s tem, kar si trpel do zdaj. Krono, katero ti je pokazal, to je tvoja krona, in tudi palme, ki si jo že imel v roki, ti gotovo ne odtegne, prav zdaj jo držiš v svojih tresočih rokah.«

»Toda vaša krona,« odgovori mu Sekundul z nekako sveto zavidljivostjo, »vaša krona bode veliko lepša od moje, zakaj vas zobje divjih zverin zmeljejo v lepo, belo in čisto moko božjo. Vendar pa, o Gospod, naj se zgodi tvoja volja, ne moja. Saj veš, o Gospod, in lahko tudi v mojem srcu bereš: da sem pripravljen zate iti v ogenj in vodo, v vročino in mraz, v muko in smrt, nič naj me več ne loči od tebe!

Toda bratje, bodite zdaj pri miru in tiho. Oh, kaj vidim, kdo gre? Bratje, pokleknite, molite! Bližajo se nam nebeščani. Glejte, tu je nebeški učenik. Optat, da, da, krono ima še v rokah, — zdaj mi jo deva na glavo. — Že jo imam na glavi, — in tudi palmo trdno držim v roki, — nihče mi je več ne vzame. — No, nebeški bratje, zdaj pa le idimo, angeli božji, le pojte, le pojte, saj — saj gremo za vami. Amen.«

»Amen« ponove vsi pričujoči.

Sekundul stegne roke proti nebu, kakor bi hotel hiteti ali leteti za kom, ki ga vabi in kliče za seboj; zdaj vzdigne

tudi noge, da bi šel, — ali v tem hipu se njegovo telo polagoma in rahlo sesede na slamnato posteljo, ker ni moglo iti za dušo. Duša odide — Sekundul je umrl, rešen je zemskih vezi.

Bridko je bilo okoli stoječim bratom in sestram nekaj zato, da se Sekundulu ni dopolnila srčna želja, ž njimi umreti za Kristusa, nekaj pa zato, da je šel pred njimi v nebesa. Vendar premagajo svojo bolečino rekoč: »Zgodi se volja božja.«

Pudens, nadzornik jetnikov, stoji tam v kotu ter si briše solze, ki so mu obilno tekle po obrazu žalosti, da je izgubil ljubega bolnika jetnika, kateremu je bil skazal marsikatero ljubav. Jako težko mu je bilo, ločiti se od bledega, dobrosrčnega mladeniča. Vse, kar je Sekundulus govoril poslednji trenotek, vse se mu je globoko vtisnilo v srce. »Tako torej umirajo ti jetniki,« reče sam pri sebi, »in to bi bili hudodelniki? Ne, ne! hudodelniki smo mi, ki zapiramo take ljudi.«

Jetniki sporoče zunanjim bratom, da je Sekundulus umrl. Pudens je moral ta prigodek naznaniti Hilarijanu. Dva sodnika prideta pogledat, ali je Sekundulus res mrtev. Prepričavša se, da je, dasta Pudentu povelje, da mrliča pokoplje, kjer so pokopavali hudodelnike, ter kmalu odideta, zakaj strah ju je bilo njegovega osteklenelega pogleda. Jetnikom pa se je zdelo, da gledajo angela božjega, ki jih blagoslavlja smehljaje se.

Pudens se vpricho sodnikov prav divje zadere nad jetniki, rekoč: »Poberite se od mrliča!« Jetniki dobro vedó, da mu niso prišle iz srca te surove besede, zakaj znano jim je bilo, da jim je dobro hoteč, vendar odstopijo od mrliča. Kmalu potem prideta v ječo dva brata v obleki pogrebnikov, Sekundula na ramah odneseta v vreči ter ga pokopljeta v puščavi med svetimi mučenci. Prav zraven Base so mu bili izkopali grob. Večni mir božji naj kraljuje nad obema.

Še za nekoga drugega bili so naši jetniki v velikih skrbeh; to je bila Felicita. Bila je sicer že blizu poroda, ali že črez tri dni je bil Getov god, to je tisti dan, ko so imeli priti pred zverine. Rimska postava pa je prepovedovala, nosečo ženo umoriti pred porodom. Vsi jetniki so torej milo žalovali, da tako draga in ljuba jim sestra in tovarišica ne bode ž njimi mučena. Še bolj pa je bilo žal Feliciti, ločeni biti od ljubih prijateljev, s katerimi je do

zdaj delila trpljenje in veselje jetništva. Kaj je bilo torej storiti v tej zadregi? »Bog nam je že mnogokrat skazal svojo milost,« mislijo si sveti jetniki, »k njemu se torej zatecimo tudi zdaj, njemu je moč, rešiti nas tudi te bridkosti.« In tako vzdihujejo in molijo vsi dan za dnevom.

Napočil je tretji dan pred igrami; tudi ta dan so že na vse zgodaj vsi jetniki na kolenih v molitvi; kar Felicito napadejo porodne težave. Ko ječi v hudih bolečinah, zasmehuje jo eden izmed nevernih stražnikov, rekoč: »Kaj, zdaj že stokaš. Kaj šele bode, ko te bodo trgale divje zverine?«

Felicita mu odgovori: »Vedi, kar zdaj trpim, to sama trpim, tam pa bode nekdo drugi v meni trpel zame, ker bodem tudi jaz zanj trpela. Zdaj plačujem davek proklestva, ki je z grehom prišlo nad ves človeški rod, tam pa bodem oljkina vejica, ki je ysejana v blago oljko, v Kristusa.« In Felicita porodi hčerko, katero vzame neka krščanska žena, da jo vzredi kakor svojo. Tako je Gospod svoje mučence rešil njihove velike bridkosti.

Na večer pred mučeniškim dnevom se Perpetua zopet zamakne ter ima naslednjo prikazen:

Dijakon Pomponij pride pred ječo in silno potrka na vrata. Perpetua mu urno hiti odpirat. Bil je v beli, dolgi obleki (togi), ozaljšani z neštevilnimi zlatimi mangarani. Ko ugleda Perpetuo, jej reče: »Perpetua, pridi, pričakujem te,« ter jo prime za roko in jo pelje po dolgem in prav grudavem potu. Naposled prideta vsa zasopla v amfiteater (gledišče).

Ko stojita sredi borišča, jej reče Pomponij: »Nič se ne boj, jaz se brž povrnem in ti pomagam bojevati se.« To izrekši odide in jo pusti samo.

Perpetua pred seboj ugleda neizmerno množico ljudstva, ki je gledalo na njo. Vedoč, da je obsojena, da jo raztrgajo divje zverine, ne more umeti, zakaj jih tako dolgo ne spuste nad njo.

Kmalu pa ugleda črnega pošastnega Egipčana, ki prihaja proti njej. Imel je okoli sebe več drugih ravno tako grdih pomočnikov. Ravno je na tem, da bi se bojeval z njo, kar se Perpetui bliža mnogo lepih mladeničev, ki jej hité na pomoč. Ti jo najprej preoblečejo tako, kakor so se oblačili bojevalci z mečem, nato jej roke in noge pomazilijo z oljem. Tako namreč je bila navada bojevalcem. Perpetua

se čuti premenjeno v pogumnega junaka. Egipčana pa vidi, da se v prahu valja pred njo.

Ni dolgo in prikaže se mož neznanske velikosti, glava mu sega nad glediščno slame. Ogrinja ga dolg plašč, katerega mu na prsih sklepete dve zlati sponki, ves se leskeče v zlatih in srebrnih mangaranih različne podobe in velikosti. V roki drži palico, kakoršno so imeli vodniki bojov, in pa zeleno vejico, na kateri so visela zlata jabolka. Velikan zaukaže molk ter slovesno reče: »Ako Egipčan premaga to žensko (Perpetuo), prebode naj jo z mečem; če pa ona premaga Egipčana, prejela bode vejico, katero jaz držim v roki.«

Izrekši odstopi velikan.

Perpetua v moški bojni obleki in Egipčan se zgrabita ter se jameta boriti z rokami. Egipčan poskuša Perpetuo prijeti za noge, Perpetua ga pa s petami suna v obraz; Egipčan jo vzdigne kvišku, ona pa jame z viška teptati po njem, kakor da hodi po zemlji. Ko Perpetua vidi, da se prepočasi razvija boj, sklene roke tako, da vloži prste med prste ter ga zgrabi za glavo in podere na tla. Egipčan pade na obraz, Perpetua mu stopi na zatilnik in mu stane na glavo. Ljudstvo jej jame ploskati, njeni branitelji pa peti psalme.

Perpetua stopi pred bojavoditelja, sedečega na prestolu; ta jej da vejico z zlatimi jabolki ter jo poljubi, rekoč: »Mir bodi s teboj, ljuba hči.«

Nato se Perpetua z borišča vrne skozi vrata »sanavivaria«, t. j. vrata, skozi katera so z borišča hodili živi in zdravi bojniki. Ljudstvo pa je vedno pelo zmagalki na čast.

Prikazen mine. Perpetua se zbudi ter iz prikazni spozna, da se ne bode bojevala zoper divje zverine, ampak zoper hudiča samega.

Večji del tega, kar smo pripovedovali v tem poglavju, je Perpetua sama zapisala pred svojo smrtjo ter nam zapustila. Skoro vse smo povedali z njenimi besedami.

Kar bodemo dalje pripovedovali, to so zapisale druge priče.

Tudi Satur je imel prikazen dan pred svojim trpljenjem. Tako-le nam jo pripoveduje sam:

»Zdelo se mi je, da smo muke že prestali in umrli; kar nas štirje angeli primejo in nesó proti solnčnemu vzhodu, vendar se nas niso dotaknile njihove roke. Ko pridemo v zračne višine in nič več ne vidimo zemlje, ugle-

damo neizmerno luč, in jaz rečem Perpetui, ki je bila na moji strani: To-le je, kar nam je Gospod obljubil, zdaj se dopolnjuje, kar je bil obljubil. Ko nas angeli nesó dalje, pridemo na enkrat na velik vrt, ki je bil ves zasajen s cveticami in z rožnatim drevjem. Na vrtu so bili štirje drugi še lepši angel; ti nas prijazno pozdravijo in angelom našim spremljevalcem veselo čudeč se zakličejo: Glejte jih, ti so. Zdaj nas angeli postavijo na tla, in mi gremo po dolgem hodišču. Tukaj nam naproti pridejo Sekundus, Saturninus in Artaksius, ki so bili v tem preganjanju živi sežgani, in pa Kvintus, ki je bil v ječi umrl. Ko jih vprašamo, kje so drugi naši znanci mučenci in kako se jim godi, odgovoré nam angeli: Le idite noter in poklonite se Gospodu.

Gremo in pridemo do prostora, čigar zidovje se je vse lesketalo; pri vratih pa zopet stoje štirje angeli, ki nas vse pri vhodu oblečejo v belo tančico.

Vstopivši ugledamo luč in zaslišimo čuda lepo petje glasov na milijone, ki pa vendar vsi vtopljeni v en glas neprenehoma ponavljajo: »agios, agios, agios«, t. j. svet, svet, svet!

Sredi sobane, v katero smo prišli, sedi mož snežno-belih las in mladega obličja, nog njegovih pa nismo videli. Njemu na strani je stalo štiriindvajset starešin, za temi jih je pa stalo še več.

Pristopimo k prestolu; angeli nas nekoliko kvišku vzdignejo: mi mu poljubimo roke, on pa nam lica. Sivi starešine nam rekó: Ostanite tukaj. In ostali smo in se ž njimi pomenkovali. Potem nam rekó: Idite in igrajte se. Jaz ves radosti poln rečem Perpetui: Sestra, zdaj imaš, česar si želela. Ona pa mi odgovori: Hvala Bogu, tukaj imam več veselja, kakor sem ga kedaj uživala na zemlji.

Zapustivši moža z belimi lasmi gremo iz sobane ter ugledamo pred vratmi škofa Optata na desni strani, na levi pa mašnika Aspazija, oba prav žalostna. Ko nas ugledata, padeta pred nas na kolena in milo prosita, rekoč: O storita spravo med nama vi, ki ste že zmagali. Mi pa rečemo: Ali nisi ti naš oče (škof), in ti naš mašnik. Zakaj vidva klečita pred nami, ki bi mi imeli klečati pred vama? Neutegoma pokleknejo mučenci pred njiju ter ju poljubijo. Tudi Perpetua jima prigovarja, da se spravita. Med tem pridejo angeli, peljejo duhovnika na stran, jima rekoč: Odpustita si, ter hočejo vrata zapreti. — Mi pa smo videli

mного svojih bratov, in neizrekljivo prijetna dišava nas je okreščala.«

Satur se ves vesel predrami iz te prikazni ter dolgo molče premišljuje, kar je videl.

Predvečer rojstnega dne.

Kdo ve, kako bi se vedli kristjani dandanašnje omehkužene dobe, ko bi se jim od ene strani napovedala sodba: raztrgajo naj vas divje zverine; od druge strani pa bi se jim reklo: te mukepolne smrti ste rešeni, ako le izgovorite besedice: odpovem se Kristusu. Jaz skoro ne bi hotel mnogim porok biti, da stanovitno spoznajo svojo vero v Kristusa. Menda prav zato, ker bode konec dni — poslednji dan — še večja ta človeška mehkužnost, obljubil je Jezus prikrajšati tiste dni, da ne bi zapeljana bila tudi mala množica pravičnikov.

Ali naši jetniki so odločni kristjani in tako utrjeni, da kar nič ne omahujejo v veri, niti se ne tresejo in bojé, dasi jim je znana sodba mučne počasne smrti. Še celo neverniki niso več pričakovali zadnje dni, da bi kdo odpadel izmed teh jetnikov. Prepričani, da bi vsaka daljnja poskušnja bila zastonj, pustili so jih pri miru. Samo videti so jih še hoteli dan pred smrtjo, da bi jih spoznali na borišču in vedeli staviti na nje. Zato je bil vhod v ječo vsakomur dovoljen.

Ko so jih bili po obsodbi odpeljali v ječo blizu amfiteatra, ukazal je bil stotnik; prav po tesno jih ukleniti, ječo vedno imeti zaprto ter jim dajati hrane le pičlo, zakaj vražji ljudje so mu bili natrobili na uho, da bi sicer utegnili uiti s svojimi raznimi čarovnimi pripomočki, kar se je baje že mnogokrat zgodilo.

Stotnik pride v ječo pogledat, ali se ravna po njegovih ukazih; Perpetua ga prostodušno nagovori:

»Mogočni stotnik, kako je to, da najplemenitejšim žrtvam ne privoliš celó nobenega krepčila, žrtvam cesarjevičevim namreč, ki imajo bojevati se njegovega godú dan? Ali mar ni tebi na čast, da čvrsti pridemo na borišče?«

Stotnik se ustraši in sramovaje se ukaže, bolj človeško in rahleje ravnati z jetniki. Odkazal jim je prostornejšo ječo in ne le nevernikom, ampak tudi njihovim znancem je dovolil prost vhod. Smeli so jih obiskovati, govoriti z njimi, dokler jim je bilo drago, in donašati jim,

kar so hoteli, in to je bilo tem lažje, ker je Pudens, nadzornik ječ, v srcu bil že kristjan.

Dovoljenje stotnikovo vzbudi veliko veselja, ječa se premeni v pravo ženitovanjsko sobo. Jetniki so vsi navdušeni in kakor veselja pijani, toda ne od vina, ampak polni so svetega Duha, ki govori iz njih. Tekle so sicer tudi solze svetega zavidanja zaradi sreče, katere se imajo že jutri udeležiti. Bratje so jim sicer v ječo prinesli okusnih jedil in slastne pijače, toda ti jim, kakor Kristus Samarijanki pri Jakobovem vodnjaku, dajejo drugo jed, izpodbujajo jih h krščanski stanovitnosti. Tudi stotnik jim pripravi in pošlje drago obed, ki so jo hudodelnikom navadno pripravili dan pred smrtjo; toda jetniki se ne dotaknejo nobene teh jedi, in to že zaradi tega ne, ker se boje, da ne bi med jedmi bilo kaj malikom darovanega mesa. Šele, ko jim bratje vele jesti, da si tudi telesne moči okrepčajo za boj, sedejo ter ž njimi zadnjikrat zaužijejo, kar jim je pripravila bratovska ljubezen. Oni pač ne mislijo na to, kar jedo, ampak na to, kar govore sami in kar govore bratje. Okoli mize se je sukala množica nevernikov, ki so dohajali in odhajali ter s svojimi radovednimi pogledi nadlegovali vesele goste. Da bi mogli zbranega duha moliti, hočejo se po obedu koj posloviti od bratov, proseč jih, naj prav goreče molijo Gospoda, da vsem, kolikor jih je ujetih, dodeli milost, stanovitnim biti do konca.

Kar se Satur še spomni svoje prikazni in tega, kar so mu angeli pravili o Optatu, pa jame pripovedovati Optatu in bratom.

Nato reče Optat: »Sami ste slišali, kako neljubo je Gospodu, da občujete s pogani in se udeležujete njihovih iger. Nekdaj ste tavalili v temoti; nevarnost, zopet zabresti v temoto, je prevelika, ako se pečate ž njimi in obiskujete njihove hudobne in surove igre. Znano mi je sicer, da vas za cesarjeve in božje sovražnike razglasujejo, ako se ne udeležujete poganskih slovesnosti, toda vedite: Boga je treba bolj slušati, kakor ljudi; saj tudi mi umrjemo prav zaradi tega, ker nismo hoteli kadila zažigati bogovom in cesarju na čast. In kako bi vi tudi mogli iz lahkomiselnosti ali iz golega strahu obiskovati kraje, kjer je že tisoč in tisoč ljudi izdihnilo svojo dušo, kraje, ko vidite, da se še kadijo krvi krščanskih mučencev, nam svete kraje, katere pa pogani skrunijo z nesramnimi igrami Veneri in Bahu na čast. Bratje, kakšno veselje pač bi mogli imeti,

ko bi le za trenotek bili med tako družino? Otročiči, povedal sem vam, kar mi je težilo srce, vi pa to razglasite bratom, katerih ni tukaj. To je moja oporoka, katero vam umiraje zapustim.«

Bratje trdno obljubijo, zvesto spolnovati njegovo besedo. Opat jih blagoslovi, poljubi ter spusti z opominom sv. Janeza: »Otročiči, ljubite se med seboj; v tem, da se ljubite, vas bodo spoznali izmed nevernikov. Gori v nebesih se zopet vidimo.«

»Amen« odgovore bratje ter odidejo.

Ko je Satur pripovedoval svojo prikazen in Opat govoril, ni bilo nobenega nevernika v ječi; na Saturovo prošnjo je bil nadzornik Pudens že tako uravnal, da so bili odšli oni, kar jih je bilo v ječi, da med tem nikogar ni spustil vanjo, češ, da jetnikov in bratov ne bi motili v pogovorih. Šele, ko bratje odidejo, pogani trumoma zopet prihrujejo v ječo gledat in opazovat jetnike; vse se jih je trlo, tako da zaradi šuma ni bilo mogoče moliti.

Znameniti so ob tej priliki pogovori poganskih obiskovalcev. Naj vsaj nekaterih omenimo. »Glejte, ta in oni bodeta pač tolsta jed za velikanskega leva,« rekel je prvi, kažoč na tega ali onega jetnika.

Drugi s prstom kaže na Felicito, rekoč: »Ono blede ženo bi jaz rajši dal prebosti z mečem, naj umrje, preden se je dotakne zver.«

»Jaz,« pravi tretji, »bodem v boju opazoval Perpetuo; ona se mi zdi glavna oseba vse te malopridne družbe. Od nje ne obrnem oči, dokler ne konča življenja; poslednje zvijanje gledati mi je najljubše, zato hočem bogove prositi, da jo pusté prav dolgo krvaveti.«

»Jaz,« reče četrti, »ne bodem gledal žensk, saj nimajo krepkega in dolgega življenja, a izbral sem si tega-le čvrstega mladeniča. Evo njegovih mišic, njegovih debelih in močnih rok; ta ne bode za malo ceno prodal svojega življenja.«

Take in enake pogovore so morali sveti jetniki poslušati in trpeti, da so nanje kazali s prstom; da je bilo pripuščeno, gotovo bi bili neverniki še poskušali njihovo moč.

Ko le ni bilo konca temu neljubemu obiskovanju in se je neverska množica v obednici gnetla okoli jetnikov, vstane Satur ter jo ogovori tako-le: »Kaj ste prišli gledat nas? Vi hočete videti hudodelnike, kaj ne? Toda mi nismo hudodelniki. Preiskujte naše življenje in natanko

poprašujte, ali se nam more očitati kak madež, odkar uživamo srečo, da smo kristjani. Povejte nam le eno pregreho, ki zasluži smrt. Naznanite nam, če morete, le eno dejanje, kazni vredno. Res je sicer, da zaničujemo vaše bogove in malike; toda kako smo v stanu poklekovati in uklanjati se lesu, kamenu, bronu, srebru ali zlatu? Vaši bogovi imajo ušesa, pa ne slišijo, imajo noge in roke, pa jih ne gibljejo; vi jih kličete na pomoč, oni pa vam ne pomagajo. Vaši duhovniki vas goljufajo in vaše duše pogublajo. Oni, ne pa bogovi, tičijo v votlih malikih ter vam dvoumno govoré o njih. Vaši cesarji in njihovi služabniki vas slepé, oni strežejo vašim divjim strastim, da se maste z vašimi žulji in z vašo krvjo; vi pa slepo ubogate in dajete moriti najplemenitejše sodržavljane, — kristjane; cesarji in njihovi služabniki sami v svojem srcu ne verujejo v malike, kakor mi ne verujemo vanje; pa saj tudi vaši največji učenjaki, modrijani, nimajo te vere, le berite njihove spise in sami se prepričajte.

Povejte nam tedaj, kdo so hudodelniki, ali mi, ki nikomur nič žalega ne storimo, mi nedolžni, ali pa vi, ki nad nami kričite: divja zver naj vas raztrga. Očitno je torej, da ste hudodelniki vi sami. Toda poslušajte nas: Kakor veste, mi jutri umrjemo; pred smrtjo, v tako resni uri, pa veste, da nikdo ne laže. Poslušajte resnico, ki vam jo povemo:

Le en Bog je; on je ustvaril vse, kar je; on vse hrani in vlada; malikovanje je neumna služba hudiču, prava nespamet. Ta edini Bog je velik, mogočen, večni sodnik ljudi vsega sveta od začetka do konca dni. Jezus Kristus je pa njegov Sin, rojen od vekomaj. On je prišel na zemljo, ves človeški rod rešit jarma, spon in zmote hudičeve. On je pred 170 leti v judovski deželi umrl za vse ljudi; rimski poglavar Pilat ga je dal križati, njega nedolžnega, Boga in človeka skupaj, ne da bi bil imel oblast do njega, ampak, ker se mu je sam prostovoljno podvrigel. Zdaj pa Jezus sedi gori v nebesih v svojem veličastvu, povzdignjen nad vse stvari na desnici svojega večnega Očeta. Kmalu se prikažemo pred Njim ter trdno upamo večno, svetlo krono, večno zveličanje za to, da smo ga spoznali na zemlji. Kratko je naše trpljenje, ali čaka nas neizrekljivo veliko in večno plačilo. Toda tudi vi, morilci svetnikov božjih, pridete na sodbo, da prejmete primerno zaslužno povračilo. Kako strašna vam bode ta sodba, ko pridete v roke

živemu Bogu. Poglejte nas, kako srečni smo že zdaj. Nikakor ne bi še danes hoteli menjati z vami, ki v svojem srcu nosite temo, zmoto, pekel in hudiča.«

To in mnogo drugega so govorili sveti mučenci ter poganski množici na srce pokladali s tistim notranjem prepričanjem, kakoršno izhaja le iz trdne in žive vere; ni čuda torej, da so njihove besede osupnile pogane tako, da se kmalu potem vsi zamišljeni vrnejo domov. Marsikateri izmed njih, ki se je že dolgo veselil jutrišnjega dneva, žaluje, ko napoči ta dan; šel je sicer tudi v gledišče, toda ne ploskat, ampak gledat, kako umirajo svetniki, šel se je učiti in navduševati krščanske srčnosti in nad se klicati milosti božje; zakaj v kratkih dneh bode morda tudi on s svojo krvjo pričal isto resnico.

Komaj odide ena množica, že v ječo prihruje druga radovedna truma poganov; tudi to Satur nagovori, rekoč:

»Ali vaši neusmiljeni radovednosti ne zadostuje jutrišnji dan? Ali hočete že danes videti to, kar radi gledate, pa vendar sovražite? Danes smo vam še prijatelji, jutri vam bomo sovražniki. Le dobro nam zrite v oči, da nas spoznate tisti strašni dan, ko bodo sojeni vsi ljudje. Tisti dan bode ravno narobe, zakaj tisti dan bomo mi vam sovražno stali nasproti. Tisti dan bode vsi omamljeni in bridkega srca klicali in vzdihovali: Torej to so tisti, ki smo jih zasmehovali. Glejte, zdaj so pa prišteti otrokom božjim. O, mi neumneži. Kaj nam zdaj pomaga vse bogastvo.«

Noč nastopi. Tudi ta truma mora zapustiti ječo; jetničar nikogar več ne pusti vanjo. Svetniki so sami, in šele zdaj morejo moliti in pripravljati se na Gospodovi prihod.

Vendar še enkrat zaropočejo železna vrata in se odpró in pozno v noči pripelje Pudent v ječo Antonijo, Perpetuino mater s sinkom v naročji, in Viktorja, Perpetuinega najmlajšega brata.

»Perpetua,« tako jame Antonija govoriti, »Perpetua, nikakor se nisem mogla premagati, da te ne bi še enkrat videla; prinesla sem tudi tvojega sinka, da ga blagosloviš, preden umrješ; saj so tudi očaki, preden so šli k svojim dedom, nebeško roso klicali nad svoje otroke. Kako tudi bi bila mogla nežnemu detetu odtegniti poslednji blagoslov matere mučenke. Ta blagoslov bo detetu rodovitna nebeška rosa, Gospod sam ti bode vodil roko in jej podaril blažilno moč.«

»Mati,« odgovori Perpetua, »mati, to pač rada storim, ako mi Bog podeli svojo moč in milost. Trenotki, ki jih še imam na zemlji živeti, so mi že sešteti, torej jako dragi. Da si jih dobro obrnem za nebesa, poslovive se ob kratkem: Mati, z Bogom, dokler se ne vidive v nebesih. Ločive se sicer, toda kratka je ta ločitev, kmalu se zopet vidive. Moli zame, za Perpetua in za nas vse tukaj zbrane; moli goreče, da ostanemo stanovitni, tako se tudi ti bojuješ z nami zoper peklenškega zamorca, božjega in človeškega sovražnika. Z božjo pomočjo je zmaga gotova. Mati, tvojim rokam izročam ta zaklad — svoje dete.«

Perpetua vzame zdaj sinka v naročje, rekoč: »Drago moje dete, ljubček mojega srca, dobro me sedaj umej in zapomni si, kar ti pove umirajoča mati, globoko si v srce vtisni njene poslednje besede. Hodi v Kristusu za menoj; mati naj ti bode zgled na krvavem potu. Naj ti bodo moje krvave solze v zveličanje. Ozri se v mene in poslednjič na zemlji obrni svoji ljubki očesci v svojo mater. Kaj ne, da me umeš? Z Bogom, z Bogom tudi ti. Tam gori v lepih nebesih najdeš in zopet vidiš svojo mater, ki si jo le malo časa gledalo in komaj poznalo na zemlji. Jaz hočem prav mило in goreče moliti, da prideš k meni ti, sinek bolečin, moj Benjamin.«

Perpetua vzdigne svojo desnico nad sinkom ter mu ž njo prekriža čelo, ustnici in prsi, rekoč: »Naj te blagoslovi Bog Oče, Bog Sin in Bog sveti Duh ter pripelje v kopel svetega krsta in v večno življenje. Amen.«

Izgovorivši poljubi ga prav srčno. Sinek pa se jej, kakor da bi jej hotel reči: »Mati, vse tvoje besede sem si globoko vtisnil v srce,« prijazno nasmeje ter se z nežnimi ročicami in nožicami brani ločiti se od matere, ko ga je izročevala Antoniji.

Perpetua še molče objame Viktorja, svojega brata, ter svojo mater poljubi na čelo — in ločijo se.

Zdaj je Perpetua zopet sama s svojim Bogom; raztrgana je vsaka vez, ki jo je dozdej še vezala na svet; reči je mogla: »Ne jaz živim, ampak Kristus živi v meni. Meni je svet križan in jaz svetu.«

Jetniki so vendar enkrat sami, jamejo se torej pripravljati na smrt; vsaki si prav živo postavi pred oči neskončno svetost in pravico božjo ter resno premišljuje, kaj mu še vest teži, česa se še ni spovedal in spokoril. Vsakemu se je zdelo, da ima še mnogo grehov; vsi se torej

jamejo očitno spovedovati in Optat jih odveže vseh grehov. Optat sam pa poklekne pred Aspazija ter vpričo male krščanske občine spozna, da mu kot pastirju vest očita mnogo nemarnosti, ter vse ponižno prosi odpuščanja, če je bil koga razžalil ali pohujšal s svojim zgledom.

Nato stopi Satur pred Optata, rekoč: »Duhovni oče, dovoli mi, da te opomnim, česar se morda sam več ne spominjaš. Gospod sam me je po svojem angelu v prikazni naročil, naj ti razodenem.«

Optat mu dovoli, rekoč: »Sin le govori; tvoj glas mi bodi božji glas, kakor Samuelov nekdanj Heliju; opomni me, če imam morda na vesti še kaj, česar sam ne bi vedel.«

Satur nato pripoveduje prvi del svoje prikazni, ki jo je imel zaradi njega. — In res, bilo je enkrat neko razprtje med Optatom in Aspazijem.

Bilo je to tako-le: Optat je bil dobrosrčen, toda prezanašljiv oče svojim ovčicam. Nikdar ni mogel izpregovoriti trde ali ostre besede, če tudi je kdo kaj pregrešil. Nekateri kristjani so semtertja hodili v poganska gledišča, sicer ne zavoljo svojega nagnjenja, temveč zato, da jih pogani niso sumničili in tožili, da zaničujejo bogove in nevernike. To je bilo Aspaziju naznanjeno, ta pa je povedal škofu Optatu. Optat jih pred-se pokliče, prijazno posvari in lepo prosi, naj tega ne storé več, da občini ne bodo v slab zgled, da bi to utegnilo vendar le na škodo biti njihovi duši, ker se kaj lahko pridruži dopadanje nad tem, kar bi se jim moralo gnusiti. To lepo opominjanje pri nekaterih ni nič pomagalo, še dalje so hodili v gledišče. Nato zahteva Aspazij, naj bi Optat ostro ravnal z nepokorneži ter jih za nekaj časa izobčil iz cerkve, da prevelika prizanesljivost dobrim ne bode v spodtiko.

Tako ravnanje se je pa Optatu zdelo pretrdo; mili škof je namreč ta pregrešek pripisoval lahkomiselnosti ter se bal, da ne bi presilna ostrost prelomila nalomljene vejice, zato jih tudi v drugič le z lepa posvari. Optatova milosrčnost je bila seveda prevelika, ali na svoji strani je imel tudi druge starešine svoje občine. In tako Optat ni odjenjal, ampak držal se je svojega prepričanja. To je pa Aspazija žalilo, in to razprtje je v njihovih srcih rodilo nekako dušno bridkost. V ječi seveda jim ta prepir ni prišel na misel, in vendar ta užaljenost ni bila popolnoma izginila iz njihovih src. Bridkost se je bila sicer že poglela, toda le spala je, o prvi priliki bi se bila zopet pokazala na dan.

Ko Satur pove svojo prikazen, spoznala sta oba svoj pregrešek, in moral je s korenino iz njunih src.

Perpetua se obrne k Aspaziju, rekoč: »Kaj ne, ljubi Aspazij, da iz srca odpustiš svojemu očetu, če je grešil v svoji milosrčnosti. Nikakor ne bi bilo prav, ako bi v naših srcih ostala kaka mržnja zdaj, ko se bližamo Bogu ljubezni. Da, očeta naša, sezita si v roke, odpustita si zdaj, če tega še nista storila, in mi, vajini otroci, med tem zapojemo psalme: »Glej, kako dobro je bivati med brati.« Da, enega srca in ene misli hočemo biti. Saj je Gospod že pred vrati in trka.«

Optat in Aspazij se objameta in poljubita ter tako poslednji madež izbrišeta iz knjige življenja, katere so vse popisane z zlatimi črkami. S tem pa še ni bilo dovršeno opravilo pomembnega dneva.

Pudens stopi z dvema vojakoma v ječo, da premeni stražo. Bilo je konec druge ponočne straže, ob polnoči. Ko prejšnja stražnika odideta iz ječe in gresta spat, Pudens rahlo zapre vrata ter gre k Optatu, nova stražnika pa za njim. Vsi trije so odložili orožje. Vsi trije pokleknejo pred Optata in Pudens jame v imenu vseh govoriti, rekoč: »Mili oče, odpusti nam, da te motimo v tako pozni uri. Dalje časa smo vas natanko opazovali, toda spoznali smo, da niste hudodelniki, ampak svetniki božji. Poslušali smo vaše nauke in si jih vtisnili v srce. Naša srčna želja in goreča prošnja do tebe je, da nas zdaj pokristjaniš, če tudi smo bili in smo še zdaj trdosrčni, surovi in grešni vojaki. Saj nam je znano, da so k Janezu v puščavi ob reki Jordanu dohajali tudi vojaki, pa jih ni zavračal, in tudi vaš Gospod Jezus Kristus je vselej imel veliko veselje, kadar je grešnika spreobrnil, in prav zato je na križu umrl. Marljivo sem bral knjige, katere imam tukaj. Vi jim pravite evangelij. Iz gole radovednosti sem si jih bil pridržal, ko sem jih bil vzel nekemu kristjanu v ječi. Imel je skrite pod oblačilom in kaj čudno se mi je zdelo, da mi jih z lepa nikakor ni hotel izročiti. Rajše bi bil dal življenje kakor to knjigo, in tako sem naprosil drugih vojakov, da smo mu jo iztrgali s silo. O, kako se je jokalo. Menil sem, zdaj imam čarovne bukve, v njih so popisane prepovedane skrivnosti krščanske, s katerimi se lahko delajo čudeži, kakoršnih so kristjani toliko in toliko storili. Bral in bral sem to knjigo, in s pomočjo nekaterih svojih krščanskih tovarišev, vaših pogovorov in vašega obnašanja,

našel sem ključ do skrivnosti te knjige. Zdaj vem, kaj je krščanstvo, in znano je tudi tema mojima tovarišema; izprašuj nas in če se ti zdimo dosti poučeni, prosimo te, krsti nas, da bomo tudi mi očiščeni svojih grehov, da tudi od nas padejo satanove verige, s katerimi nas drži zvezane; zakaj le nocoj je še ugoden čas za to, jutri že prejmete mučeniško krono, jutri vas več ne bode v ječi, jutri osorej se boste že veselili v neminljivih nebesih.«

Vsi jetniki prenehajo v molitvi, vstanejo in gledajo klečeče vojake. Že zdavnaj so bili zapazili, da so jim ti trije vojaki dobri in prav zaradi njih več ko enkrat v nevarnost postavili celó svoje življenje, ali da v ječi še doživé to veselje, tega se nikdo ni nadejal.

Pudens tako-le nadaljuje: »Oče, daj nam še danes kopel duhovnega prerojenja, zakaj ti se ločiš od nas, in mi ne vemo, ali bomo tako srečni, da se še snidemo z duhovnikom, ki nam podeli to milost.«

Optat se hvaležnega srca ozre v nebo, prime za vrč, iz katerega so pili jetniki, ter vsem trem oblije glave z zveličavno vodo. Vsi blaženi Optatu poljubijo noge ter hvaležnega srca in radosti polni z jetniki vred zapojó: »Glej, kako dobro je bivati med brati.«

Zdaj jim več ni treba zavidati jetnikom njihovo usodo, saj so tudi oni ovčice Kristusove. »Zdaj,« reče Pudens, »zdaj pa naj me Hilarijanovi biriči le ovadijo za kristjana, saj imam, česar sem želel; tega zaklada mi ne ukrade nihče več.«

Trije novokrščeni molijo blizu do konca tretje ponočne straže in bratje ž njimi. Srce jim hvaležnosti kipi do Gospoda za njegovo neskončno usmiljenje, ki sega od vekomaj do vekomaj. Šele, ko se jame bližati četrta ponočna straža, poslové se pri dragih bratih, dokler se ne vidijo tam gori v nebesih; vstanejo, ter se postavijo vsak na svojo stražo. Pudens gre v svojo čumnato ter v molitvi prečuje noč, kolikor je je še bilo. Veselje o svoji sreči in boleča bridkost o izgubi svojih jetnikov, sedanjih bratov, mu ne da očesa zatisniti. Premišlja tudi o svoji prihodnosti; vedel je, da bode kmalu ob službo, ker mu ne bode mogoče dolgo prikrivati, da je kristjan. Najljubše bi mu bilo, ko bi mogel ključé do ječe izročiti komu drugemu, rekoč: »Na te ključé in tudi mene zapri k tem, tudi jaz sem hudo delnik, kakoršni so ti, ker sem kristjan.« Toda Optat mu ni dovolil tega, temveč ukazal mu je, da še dalje ostane

v službi zaradi ujetih bratov. Za Pudenta je bilo to silno hudo povelje. Videti, kako trpe bratje, pa jim ne moči pomagati, ampak še celo trdo ravnati ž njimi, to staremu vojaku ne gre v glavo; on nikakor ne more razumeti, zakaj mu Optat ne pripusti, da bi tudi on umrl ž njimi, in zakaj mu zavida krono, katere je vendar sam tako željno iskal. Vendar se Pudens umiri, sam s seboj tako-le govoreč: »Tega ti še ne umeš, zato se vdaj in ubogaj Optata, Bog bode storil, kar je prav, brez vse skrbi Njemu izroči svojo usodo. Stari grešnik, najpotrebnejše si našel, Gospod ti je pregnal temoto in odvzel grehe. Hvala bodi Bogu, hvala Bogu.«

Izrekši poslednjo besedo pogleda okoli sebe ter zapazi, da se že daní in na vzhodu rdí. Na misel mu pridejo prijatelji v ječi. Danes izgubi nje, ki so mu tako ljubi in dragi, da, ljubši in dražji, kakor vse na svetu; o kako prazno in pusto bode v tej ječi in v njegovem srcu. Pudentu se jame tožiti po svetih nebesih.

Rimski amfiteater.

Po smrti usmiljenega rimskega cesarja Avgusta, za čigar vlade je bil rojen Jezus Kristus, jelo je hirati in propadati veliko rimsko cesarstvo. Vse vrste pregreh so se vselile v Rimu, kamor se je stekalo bogastvo vsega sveta. Z vsako deželo, ki je bila bogata v katerem koli oziru, začeli so Rimljani prepira pod to ali ono pretvezo. Hoteli so vojsko, v kateri so jo zmagali in bogati plen odpeljali v Rim. Iz bogastva se je rodila neizmerna zapravljivost, zlasti v višjih stanovih. Umestila se je bila taka sladkosnednost, da so v druge dele sveta pošiljali po najnenavadnejše in najdražje sladčice. Bili so v Rimu sladkosnedži, ki so si dajali iz Afrike prinašati nojevih jezikov in za eno samo večerjo potrošili več nego 80.000 kron. Da so cesarji v tem oziru stali v prvi vrsti, to se ume samo po sebi; kdo bi jih bil tudi smel prekositi v kateremkoli oziru? Zapravljivosti za petami vselej hodi uboštvo in pomanjkanje, iz pomanjkanja pa se rodi krivica in podkupljivost; in prav po tem potu je v Rimu prišlo tako daleč, da se je dalo vse kupiti za denar. Že numidijski kralj Jugurta, ki je bil prišel v Rim, da bi z zlatom kupil zagovornika svojih strašnih pregreh, imenoval je Rim kupljivo mesto, če se le kupec najde. Poln zaničevanja si otrese z nog rimski prah ter se vrne v svoje afrikanske puščave izvrševat

novih hudodelstev; on, večnemu mestu največji sovražnik, imel je v Rimu svoje najboljše prijatelje, kupljene z zlatom. Celo cesarski prestol se je dal kupiti.

Cesarski životni stražniki, pretorijani imenovani, so, kakor smo opomnili že v začetku te zgodbe, oddajali cesarsko krono; kdor jim je več obljubil zanjo, temu so jo izročili, toda navadno le za dve leti, potem so ga zadavili ali kako drugače siloma s poti spravili, in drugi je zasedel cesarski prestol, večkrat prost vojak, ki je bil dosti prekanjen in pogumen, da se je bil povzdignil do vojskovodje. Pa tudi prosto ljudstvo samo, zlasti rimsko, je imelo veliko moči in je bilo nevarno za cesarski prestol, s katerega je že marsikoga pahnilo; zato so si cesarji izmislili marsikaj, s čimur so si prizadevali prikupiti se ljudstvu. Božali in negovali so njihove strasti, tudi najnevarnejše in najgrozovitnejše, ne da bi vprašali za pravico ali krivico. Edina njihova želja je bila, vzdržati se na cesarskem prestolu, zato so zidali mnogo templov in iznašli mnogo novih, kaj čudnih bogov, češ, da se ljudstvo čedalje bolj zaplete v vraže in tem lažje vlada. Da bi jih ljudstvo bolj spoštovalo, dali so se postaviti med bogove. Tako so lahko uganjali vse hudobije in neomejeno gospodovali nad dušo in telesom svojih podložnikov.

Toda vse to ljudstvu vendar ni hotelo prav v glavo, zakaj imelo je tudi svoj razum, svoj razsodek, svoje čustvo; saj je vedelo in s svojimi očmi videlo, da je marsikateri cesar, če tudi v zvezde ukovan, le preveč človek, to je, da ga je bila sama pregrešnost; znano mu je bilo, kako in zakaj je bil postavljen med bogove; zato ni hotelo molčati in je semtertja glasno godrnjalo zoper tako ravnanje. Da bi se zadušila glasna nezadovoljnost, bilo je cesarjem torej misliti še na druge pripomočke. Te najti pa ni bilo težko, saj je ljudstvo očitno naznanjalo in vpilo, kaj hoče. Vpilo je mnogokrat: »Panem et circenses,« to je dajte nam dovolj jesti in piti in vrh tega še bojnih iger na borišču (cirkus), pa bomo molčali in bomo zadovoljni, če še tako slabo gospodarite. In tako je borišče ali amfiteater prišel v navado. Te igre so bile potrebne, kakor vsakdanji kruh. Stari Rimljani, dolgo pred Kristusovim rojstvom, so se na teh boriščih učili rokoboriti in bojevati. Bil je pa amfiteater ograjen okrogel prostor, s peskom potrosen. Od tod tudi imeni »cirkus« (krog) in »arena« (pesek).

Tu so se rimski mladeniči vadili bojevanja, imeli so posebne borivske učitelje (lanista), ki so jih izurili za silo. Ker so Rimljani bili bojevito ljudstvo, zato so kaj radi hodili gledat borilcev in prijelo se jih je veselje do borilnih iger. Pozneje so okoli okroglega borišča postavili posebna poslopja, izprva lesena, potem zidana, s katerimi so ogradili borišče. Da se radovedni gledalci niso preveč utrudili, postavili so v ta poslopja tudi sedeže. In tako poslopje so jeli imenovati amfiteater, to je okroglo gledišče ali okroglišče.

Ko se je ljudstvo pozneje jelo vzdigovati zoper plemstvo (patricije), zidali so ti na svoje stroške taka gledišča, da bi ljudstvo raztresli in umirili. Plačevali so borilce, ki so se borili med seboj. Kdor je premagal, pohvalili so ga s ploskanjem. Pri teh igrah so se delale tudi stave. Včasih so se, kakor se še dandanes večkrat zgodi, iz teh nedolžnih in nekrvavih boritev rodile resnobne in krvave; tisti, ki je bil premagan, jel se je tako sramovati, da ga je zgrabila jeza, v kateri je z golim orožjem v roki planil nad zmagalca ter mu stregel po življenju; ta pa, če je to še zapazil, branil se je z vso resnobo, in tako je večkrat nastal boj na življenje in smrt in se končal s hudim ranjenjem ali celo smrtjo zmagalca ali zmaganca. Kmalu so se taki kruti prizori priljubili ne le prostemu ljudstvu, ampak tudi velikašem; čim več krvi je teklo, tem večje je bilo radovanje in prišlo je celo do tega, da so nalašč najemali borilce na življenje in smrt. Imenovali so jih »gladiatores«, to je borivce z mečem. V tistih časih bilo je lahko dobiti takih predrznežev, ki so bili pripravljene za zlato, pa še celo samo za čast v nevarnost postaviti svoje življenje. Da bi si pridobili čast borilnega zmagalca, vadili in urili so se leta in leta v rokoborjenju in bojevanju. Dan na dan so si z oljem mazali ves život, zlasti roke, da bi postali gibčnih in krepkih udov. Njihova spretnost v bojevanju je bila čudovita; da je bila boritev še hujša, skrbelo se je za to, da sta si nasproti stala enako močna in urna borilca. Borila sta se najprej s pestmi, naposled pa sta prijela za gole meče ter se bojevala, dokler se ni eden izmed njiju ranjen ali mrtev zgrudil na tla. Kateri je zmogel ali da je nasprotniku meč izbil iz rok, ali zlomil, ali ga ranil, da je padel na tla, ta je nasprotniku z eno nogo stopil na prsi in meč držeč mu na goltancu ves zmage pijan, ozrl se na gledalce na kamenenih klopeh, kakor da bi vprašal,

kakšna usoda naj zadene zmaganega nasprotnika. Če je zmaganec ljudstvu bil priljubljen, zapognili so gledalci palec na kvišku; to je pomenjalo latinsko črko A, katera je prvi glas besede »Absolvo«, to je: odvezujem te; potem je zmaganec ostal pri življenju, če ni umrl za dobljenimi ranami. Ako se pa zmaganec s svojim vedenjem pri bojevanju ni prikupil ljudstvu, zapognili so gledalci palec na niz, to je kazalo latinsko črko C, prvi glas besede »Condemno«, to je: obsojujem te, in zmagalec mu je meč zasadi v goltanec ter ga umoril.

Mrliča so potem odnesli, zmagalcu pa so izročili zmagalski venec ter ga domov spremili v slavnem sprevodu. Če je zmagalec bil suženj, mu je bila prostost plačilo za njegovo zmago.

Take igre tedaj so rimskemu ljudstvu bile veselje, da, največja radost. Kaj so bile drugega, nego živinsko klanje? Kakšna groza je pač bilo gledati te ljudi, ko so vsi ljuti si nasproti šli z golimi meči; ljudi, ki se niso bili nikdar razžalili, morda še poznali ne. Kako strašno je bilo vendar gledati, kako neranjeni z golim mečem dirja za ranjenim in oslabelem človekom, da bi ga še zbodel zdaj tu zdaj tam, ta pa smrt pred očmi kako zbira svoje zadnje moči, da bi mu ušel, in ker nikjer ne najde zavetja, poslednjič do smrti utrujen in ves oslabele pade na tla. Zdaj se zmagalec surovo zasmee in s smrtonosnim mečem v roki stopi nanj, ki več nima orožja, nanj, ki ga milo prosi milosti.

O kakšno mora biti pač srce, ki v tem mesarjenju najde kaj veselja. In vendar cesarji niso mogli večjega veselja napraviti ljudstvu, kakor s takimi igrami. Poslednjič je prišlo še do tega, da je cela truma takih boriteljev stopila v gledališče ter se vojskovala. In tedaj je kri tekla v potokih in mnogo mrličev je ležalo na pesku. Ali je torej čudo, da je ljudstvo podivjalo in se grozovitosti privadilo?

Krščanski cerkvi so se te igre od nekdaj studile, ona je torej svojim vernikom vedno prepovedovala udeleževati se jih, in do današnjih dni krščanski pokop odrekuje njim, ki umró v dvoboju.

Ko so Rimljani zmagali Kartago, seznanili so se z Afriko, iz katere so v Rim vozili divje zverine, na pr. leve, tigre, leoparda in hijene žive na ogled ter so jih redili v posebnih hlevih ali jamah. To je pa državi delalo mnogo

stroškov. Kar pride sodnikom na misel, rediti jih z mesom na smrt obsojenih hudodelcev. Kar žive so metali zverinam. Boj nesrečnih ljudi z zverino jim je bil po godu in tako je prišel kmalu v navado. Cesarji so radi skrbeli za to, da je bilo v Rimu vedno mnogo zverine. Toda hudodelnikov je semtertja primanjkovalo: zato so nalašč najemali boritelje, ki so se prostovoljno hoteli bojevati z divjo zverino. Da so se branili, dajali so jim prav kratko orožje. Kdor je zmogel, ali človek ali zver, temu so ploskali pohvalo. Da, celo to se je zgodilo, da so zver oprostili daljnega bojevanja in jo dalje redili, če se je vrlo obnesla, to je, če je človeškega boritelja umorila na prvi mah z grizom, suncem ali stopom. Kadar se je pripetilo kaj takega, ploskalo je ljudstvo, kakor bi bilo obnorelo, ter je zver skoro po božje častilo. Metali so jej cvetlične vence, ki so je imeli pripravljene za zmagalca, ter so jo venčali ž njimi. To vpitje je zver seveda še bolj razdražilo, tako da je planila na mrliča ter ga je raztrgala na drobne kosce, njegove ude pa raztresla po vsem borišču. Če je pa zver bila prekrotka ali prelena, bili so po borišču nastavljeni posebni stražniki, ki so jo morali dražiti z dolgimi, razbeljenimi železnimi in ostrimi drogovi, tako da je prevelikih bolečin zdvijala in brskala po pesku, da je pršel kvišku; takrat je množica rjovela, da se je treslo poslopje. Pa tudi boritelju so ploskali, kadar je v beg pognal in pred seboj podil ljuto zver ali celo umoril jo s krepko in urno roko.

Žive zverine iz afrikanških puščav dobivati je bilo težavno, nevarno in drago; tudi za rejo so potrebovali mnogo volov, ker hudodelnikov vendar ni bilo toliko, da bi bili zveri mogli vsaki dan nasititi ž njimi. Ali ljudstvo je to hotelo imeti, in cesarji so mu radi ali neradi spolnivali želje.

Omeniti pa moramo še drugo grozovito igro, ki se je igrala v amfiteatrih. V večjih mestih so imeli take amfiteatre, da so okroglišče lahko z vodo napolnili. Po dokončani boritvi z zverinami ali po dovršenem boju boriteljev z mečem, spustila se je voda v okroglišče in na njej se je še predstavljala vojska na morju. Stopili so primerno oboroženi borilci v dva čolna, s katerimi so se morali zaletavati drug v drugega in se tako vojskovati. Skušali so drug drugemu na dnu prodreti čoln ali pa ga z mački k sebi potegniti, da so poskočili vanj in se na njem bojevali na življenje in smrt, kakor na suhem, samo s tem

razločkom, da je marsikateri boritelj padel v vodo, v kateri je utonil; včasih sta se pogreznila oba čolna in potopili so se vsi borilci. Kadar je prav mnogo mrličev plavalo po vodi, takrat je gledalcem veselje priklopelo do vrhunca, radostno se je ljudstvo razšlo in slavilo svoje velike, radodarne in mile cesarje, dasi tudi je marsikateri izmed njih bil grozovitejši od hijene na okroglišču, na pr. Neron, ki je dal umoriti svojo lastno mater. Kako brezbožne in krute so bile pač te igre. Ni torej čuda, da je katoliška cerkev svojim vernikom prepovedala biti pri njih pričujočim.

Vse to sem dragemu bralcu tukaj povedal zato, da bode lažje umel to zgodbo, zlasti poslednje poglavje. Prav zaradi tega hočem tudi bolj natanko še popisati tak amfiteater. Ta popis ni vzet iz drugih popisov, ampak osnovan je po lastnem ogledovanju pisateljevem; s svojimi očmi je videl amfiteater v Veroni, kolosej v Rimu, amfiteater v izkopanih Pompejih. Vsi ti ostanki iz onih starodavnih časov so še dobro ohranjeni ter imajo vsi isto obliko.

Najprej je od zunaj veliko močno obzidje v popolnem krogu z mnogimi oboki drugi nad drugim, vse iz debelega rezanega mramorja ali granita. Navadno so bili po trije in v jako velikih amfiteatrih po štirje taki oboki, drug nad drugim. V prostorih, ki jih mejé ti oboki, bile so pri tleh shrambe ali predali za zverine, ječe ob času iger in druge shrambe, kakor tudi vhod. Od vhoda na desno in levo vodijo kamenite stopnice v zgornja nadstropja, kjer so hodišča, po katerih se od zunaj lahko gre okoli gledišča. Stebri, na katerih so sloneli ti oboki, morali so pač trdni biti, zakaj na njih je slonela skoro vsa teža velikanskega poslopja, kakoršno je gotovo rimski amfiteater, »kolosej« imenovan. Kako orjaško poslopje je to, jasno je iz tega, da se je mnogo velikih palač sezidalo iz kamenja, ki so ga udobivali, ko so o barbarskih časih podrli le zgornja nadstropja. Kolosej je bil v Rimu zakladnica mramorja. In vendar je še dandanes to poslopje, izvzemši cerkev svetega Petra, v Rimu največje poslopje, v katerem ima prostor 90.000 gledalcev, med tem ko v cerkev sv. Petra, najprostornejšo cerkev starega in novega sveta, gre le 60.000 ljudi.

Znotraj pa je amfiteater tak-le:

Najmanjši krog pri tleh je »arena«, to je peščišče, ki je bilo borišče. Ta prostor je bil precej daleč od gledalcev. Prvi krog za gledalce je bil v prvem nadstropju, blizu 10 metrov nad peščiščem. Notranje obzidje okoli peščišča je

imelo železna vrata, skozi katera so zverino spuščali na boj; zverinski stražniki so je odpirali z verigami. Ograja prve galerije je bila tako visoka, da je ni mogla preskočiti nobena zver. Prve, to je najnižje sedeže so zavzemali gledalci iz najjemenitnejših stanov; od tod so vse najbolj videli in lahko najbolj natanko opazovali ter borilce ali izpodbujali ali grajali. Za to prvo vrsto klopij je bila druga kamenita klop, toda skoro en meter višje postavljena in en meter nazaj pomaknjena, za drugo tretja prav toliko višje in nazaj, in tako dalje poslopju do slemena, do najvišje galerije, katera je torej bila najvišji in največji krog. Tako je bilo mogoče, da je vsak vsem prednikom lahko videl črez glavo na borišče.

Iz rečenega je lahko spoznati, koliko kamenja je bilo treba za tako poslopje. Velikanskega koloseja v Rimu ne bi več imeli, ampak novi Rim bi bili lahko sezidali z njegovim kamenjem, da papeži niso rešili tega čudovitega starodavnega spomenika, zibeli krščanstva v Rimu. Papež Pij IX. ga je dal toliko popraviti, da ne propade. Čudeč se obstoji človek pred to veliko kamenito goro.

Najboljše ohranjen je amfiteater v Veroni, največji in najbolj velikanski je kolosej v Rimu, najmikavnejši pa je amfiteater v Pompejih, ker se okoli njega vidi tudi izkopano starorimsko mesto prav tako, kakoršno je bilo do 70. leta po Kristusovem rojstvu, preden je bilo zasuto. Človek, stoječ tukaj, skoro vidi živo pred očmi vstajati stare čase.

Kakšna čutila pač obhajajo romarja, ko stopi v rimski kolosej. Sredi med starimi oboki, sredi med razsutimi templi, katerih hodišča ali posamezni stebri prosto molé v zrak in med polomljenimi kosci stoyal ali maliških slik hodimo med mrtvim kamenjem, ki kakor glas duhov iz že davno minulih časov govori in pričuje o pretekli in sedanji zgodovini.

Mislimo si, da stojimo pred velikanskim poslopjem iz belo-rdečkastega mramorja. Skozi eno obokanih lop idimo v njegove notrine — na borišče.

Najprej stopimo pod Titov slavolok, to staro a živo pričo o razdrtji jeruzalemskega mesta, ter na desno pustimo slavolok prvega krščanskega rimskega cesarja Konštantina; tako dospemo v prostorno okroglišče, kjer se je bojevalo toliko bridkih, krvavih in krutih bojev. Okoli in okoli nas obdajajo mramorne gore. Tu v okroglini najprej ugledamo štirinajst kapelic s postajami našega trpečega Zveličarja.

Kak pomen neki imajo na krvavem igrališču poganov? — Prav tukaj so na svojem mestu, kjer je tisoč in tisoč kristjanov v bojih z zverinami izdihnilo svoje življenje. Kristjanom niso v roke dajali orožja, da bi se bili branili zverinam, ampak brez vsega orožja so jih izpostavljali ostrim zobem izstradanih divjih zverin; moči Simsonove pa niso imeli, da bi bili s svojimi rokami mogli zadaviti leva. Da, ko bi bili to tudi storili, neverniki jim vendar ne bi bili pustili življenja in podelili prostosti, kakor zmagavšim sužnjem, ampak umorili bi jih bili ali v ognju ali z mečem. Saj je bilo toliko mučencev, katerim najgrozovitejši, po več dni sestradani tigri, niso nič žalega storili, ampak so jim lizali roke kakor krotki psički. Ali kaj je storilo ljudstvo? Vpilo je: To so hudičeve čare, in ni jim pustilo življenja, ono ljudstvo, ki je prizaneslo ubežnemu sužnju, katerega je veliki lev na bojišču spoznal za svojega nekdanjega prijatelja, ker mu je bil v puščavi pred nekaj leti izdrl trn iz krvaveče noge. Takrat je ljudstvo kričalo: čudež, čudež, milost! prostost sužnju! — ker se je lev kakor psiček z repom mahaje ulegel pred sužnja, potem vstavši veselo skakal okoli njega. Živela sta, tako pripoveduje pripovedka, oba v puščavi, ob enem so njiju ujeli in seveda ločena v Rim pripeljali, leva, da bi ljudi žrl, sužnja pa, da bi ga kakor ubežnika vrgli zverini. Na bojišču sta se pa zopet sešla in spoznala stara prijatelja. Obema je ljudstvo prizaneslo, hvaležnega leva je celo s cveticami ovenčalo in ga izročilo sužnju, da ga je vodil po vseh mestnih ulicah. Od kod neki to različno ravnanje v enakih razmerah? Zakaj je tisto ljudstvo enemu prisodilo življenje, drugemu pa smrt? Oni suženj je bil pogan, ti pa so kristjani; ime kristjan reši to uganko.

Tukaj, kjer zdaj stoji križev pot, je toliko tisoč in tisoč kristjanov trpelo strašne muke in s svojo krvjo napajalo korenino prvega krščanstva v Rimu. Ker je Jezus, prava vinska trta, prvi to učil s svojim zgledom, zato prav na pravem mestu še dandanes stoji križev pot Jezusa Kristusa, našega učenika na potu trpljenja. Zoper mlado krščanstvo se je koj v začetku z vso silo vzdignilo moško poganstvo in ves pekel. Sovražila sta kristjane, češ, da prevračajo dosedenje priljubljeno življenje, popolnoma zatreti sta je hotela na svetu, zemlja naj popije njihovo kri. Zato se je skoro vsaka sodba zoper kristjane glasila: k zverinam! k zverinam! In rodila se je nova vrsta gle-

diščnih iger, namreč gledati kristjane, kako se brez orožja bojujejo z zverinami; gledati, kako divja zver trga in mesari zaprisežene sovražnike starega poganstva. Kar trumoma je hitelo ljudstvo v amfiteater, zakaj to so mu bile najljubše veselice, ki so jih mogli cesarji napraviti. Tekla je kri v potokih in vendar so tako malo stale žrtve, da, semtertja so jim donašale celo dobiček, ker so njihovo premoženje vzeli v državno zakladnico; prav zato so jih tako radi obsojali k zverinam. Če tudi so kristjani bili mirni in so kot najzvestejši državljani natanko spolnovali vse državljske dolžnosti, vendar so jih sovražili in so ob vsaki priliki iskali pretveze, da so planili nad nje. Zato piše Tertulijan: »Če je Tibera (reka, ki teče skozi Rim) narastla do mestnih zidin, če Nil ni narastel dovolj, da bi Egiptu poplaval in pognojil polje, če nebo ni dalo dežja, če se je zemlja potresla, če je nastala lakota ali kuga, — vpili so: kristjane levom! Vsake nesreče, ki je zadela državo, krivi so bili kristjani, vsako hudodelstvo posameznih vernikov je bilo prisojeno kristjanom, vsako zlo na svetu učinila je krščanska čarovnija.« To so zlasti poganski duhovniki radi trdili, zakaj krščanstvo je rastlo na razvalinah poganskih templjev, krščanstvo je med ljudstvom izpodkopavalo njihove goljufije; zato so netili ogenj sovražstva in vanj vedno vlivali olja. Marsikoga je vodilo izdati kristjane tudi osebno sovrašтво ali celo pohlep, da bi za izdajstvo iz zapadlega premoženja kristjanov prejel dobro plačilo.

Pri zasliševanju se je navadno vprašalo: Ali si kristjan? Če je bil odgovor: »Kristjan sem,« bila je obsodba gotovo na smrt.

In kaj vse je iznašla grozovitost in krviželjnost poganskih trinogov, da so bile igre v amfiteatru še okrutnejše, da so, kakor nove, še bolj zanimale krvoločne Rimljane.

Večkrat so kristjane všivali v zverinske kože, pa na nje naščuvali pse, ki so, prevarjeni po duhu teh kož, uboge krščanske žrtve trgali, da je bilo groza. Čim bolj so te čudne zveri bežale in skakale po pesku, da bi se ubranile pasjim zobem, tembolj so se zdivjani gledalci krohotali in pasjim čuvajem velevali, naj pse še bolj dražijo. Ti so namreč hodili za psi, da so jih dražili in ščuvali, dokler ubogi kristjani vsi upehani niso onemogli ali se celo mrtvi zgrudili na tla.

Semtertja so ti čuvaji imeli mreže, iz konopnih vrvic spletene, da so vanje vtikali kristjane; mrežo so potem

zadrgnili, kar se je dalo, tako da je človek v njej bil podoben zvitemu klopčiču. Nato so nanj iz temne shrambe izpustili divjega bika ali divjo kravo. Prevelika dnevna svetloba slepi zver, teme navajeno, zato najprej enekrati kakor slepa v okroglišču zdirja okoli, iskajoč si izhoda; ker pa povsod naleti na zidane stene, zato se ustavi, glavo vzdigne in pogleda na hrumečo množico. Nenavadni razgled, hrum in šum, slut bližnjih sovražnikov in bliščeče solnce, vse to razdraži zver še bolj. Kar sredi okroglišča ugleda temni klopčič, skoči k njemu ter kmalu izvoha, da je tu nekaj živega; zdaj bojaželjna in predrzna roge zasadi v zemljo, vzdigne glavo in kvišku vrže prsti in peska; nato plane na dozdevnega nasprotnika ter ga sune z vso močjo svojih rogov; ko zasliši človeški jek, ponovi sunec večkrat zapored, potem nasadi nasprotnika na roge ter ga vrže kvišku; to igračo ponavlja in si roge zaplete v mrežo; da bi se iznebila teže, stresa z glavo, ali čedalje bolj se zapleta; naposled kakor obnorela divjá semtertja po okroglišču, ven in ven suva in stresa z glavo, dokler jej prebodeno truplo in raztrgana mreža kosec za koscem ne pade z rogov.

Tako je bila mučena sv. Blandina. Še dandanes je na stenah v prestari cerkvi sv. Štefana v Rimu v živih barvah naslikano mučenje sv. Blandine. Te slike so še ostanek iz prvih krščanskih stoletij. Slikane so v apno, in četudi niso umetno delo, vendar so drag spomenik, ki v gledalcu zbuja visoko spoštovanje in občudovanje, kajti naslikale so jih žive priče tega mučenja.

Če krščanski romar stoji sredi rimskega koloseja ter oči povzdigne in pogleda poslopju do slemena, kako čudne čuti se mu pač rodijo v srcu. V duhu mu pred oči stopi tisoč in tisoč krvoločnih in radovednih ljudi, ki sede na kamenitih klopeh glava pri glavi. Vsi gledajo doli nanj, zdi se mu, da sliši grmeči in odmevajoči krik: zveri izpustite nad tega kristjana. In odpre se hram, iz njega pride lev, strašno zarjove in stresa z grivo ter maha z repom, pripravljajoč se, da skoči in plane nadenj. Vse to se romarju zdi, da sliši in vidi; v glavi se mu vrtili; ves utrujen se zbudi iz svoje mučne domišljije, pade na kolena, pobožno poljubi zemljo, napojeno s krvjo toliko tisoč in tisoč svojih bratov, prvih kristjanov, ter hvali Boga, da je bila vse to le domišljija; zdaj vidi, da je sam, brez hrumeče množice radovednih Rimljanov, brez rjovečega leva z groznim

žrelom in ostrimi zobmi; toda vsaj v duhu je slutil muke, kakoršne so trpeli prvi kristjani; zato se čudi njihovemu junaštvu, kreposti njihovega duha, in goreči ljubezni do Boga; on spozna, kako majhna je njegova vera, in v tej ponižnosti mu je lahko in sladko, iti od postaje do postaje križevega pota, da nebeškemu očetu daruje trpljenje tistega, ki je Gospod in kralj vseh mučencev, ki je nase vzel vse naše slabosti. Bogu daruje vse vzdihljaje ljubezni in vse kaplje krvi tistih svojih bratov, ki so tukaj trpeli in dokončali svoj tek. Taki sveti spomeniki so nam pač ostanki zlate poskušnje naše svete krščanske vere.

Cesarjevičev in svetih mučencev rojstni dan.

Iz prejšnjega poglavja vemo, kakšni so bili amfiteatri in kaj so bili kristjanom. V amfiteater so imeli kmalu odvesti tudi naše k smrti obsojene jetnike; že je prvi solnčni žarek šinil v ječo ter jih našel še na kolenih in zbrane v tihi molitvi.

Vsi okrepčani vstanejo ter veseli pozdravijo zadnji dan svojega življenja na svetu, navdušeno rekoč: »Bodi nam pozdravljen dan, po katerem goreče hrepenimo že toliko časa. O, da si nam vendar napočil. Nikar se ne obotavljaj in ne bodi tako boječ; kaj moreš za to, dasiravno ti izvoljen, nam nedolžnim vzeti življenje. Vedi, da nam s tem skažeš največjo dobroto. Hvala tebi, o Bog v nebesih, da si uslišal naše prošnje ter nam dal pričakati ta dan. Še danes bodemo pri tebi v raj, ako nam podeliš milost stanovitnosti, katere te prosimo. Za trdno upamo, da bodemo še danes krščeni v svoji krvi in tebe v neskončni lepoti gledali iz obličja v obličje.«

Biriči prihrujejo v ječo, da jetnike odvedejo v gledališče. Z rajem v srcu in veselja žarečega obličja se ne tresejo strahu, ampak drhte svetega hrepenenja. Perpetua gre poslednja; obraz se jej smehlja, njena hoja je polna dostojnosti, kakor se spodobi nevesti, ki gre na ženitnino nebeškega ženina, oči povesi in v svojem zamišljenju ne pogleda nikogar, in tako s svojo sramežljivostjo kroti oči radovednih in pohotnih zijalcev. Pred njo gre Felicita, radosti polna, da jej je Gospod skazal milost z dragimi brati vred prejeti drugi krst — krst krvi in biti zdrobljeni z zverinskimi zobmi.

Ob cesti je stala neizmerna množica radovednih gledalcev, bila je glava poleg glave in taka gneča, da se je vse trlo in zaganjalo kakor razburjeni morski valovi; krepki vojaki so komaj vzdržavali red in jetnikom sproti delali pot; sprevod se je torej jako počasi pomikal proti gledišču in zijaasta množica je lahko opazovala svoje žrtve. Najbolj so se čudili Perpetui, imenitni, nežni, mladi, lepi gospej, ki bi z eno samo besedo lahko bila najsrečnejša žena na svetu; toda trdovratnica gre molče svojo pot, ona ne pozdravi, da, niti ne pogleda nikogar, čeravno jih je med množico mnogo, ki so jo dobro poznali v njeni sreči, mnogo, ki so večkrat bili in se veselili v njeni hiši. Prevzetna neumnica naj le plača svojo norost, tako si je mislil marsikdo, kogar je žalilo, da ga ne pogleda. Najbolj jih je dražilo in jezilo, da svojih oči ni obrnila od tal in da se jej je veselje znalo z obraza.

Ko sprevod pride do vhoda v gledišče, peljejo jetnike v eno tistih shramb, ki so bile pri tleh okoli okroglišča, češ, da jih preoblečejo za boj. Moške so hoteli ogrniti z rdečim plaščem, kakoršnega so nosili duhovniki malika Saturna, ženske pa obleči kot posvečenke boginji Cereri.

Toda kristjani se stanovitno branijo te malikovalske obleke; že so hoteli biriči s silo vršiti svoj posel, kar Perpetua, svete jeze navzeta, vzklikne, rekoč: »Kaj, mi naj bi to storili? Mi naj bi se oblekli v obleko, vašim malikom posvečeno? Čemu so te sramotilne šeme? Mi smo prstovoljno prišli sem, in to prav zato, da se nam ne vzame prosta volja. Ali ne umrjemo prav zaradi tega, ker nočemo storiti, kar vi zahtevate od nas? Mi nočemo darovati vašim malikom, mi tudi nočemo biti njih posvečenci. Kaznujte nas kakor hočete, v vsem drugem nas pa pri miru pustite; čemu bi bila neki kazen, ako bi mi hoteli storiti po vaši volji. Ta pogodba je bila koj v začetku med nami in vami. Vi nas kaznujte, mi pa nikakor ne častimo vaših bogov.«

Te besede so pomagale; krivica sama je spoznala, da je opravičena ta zahteva; sodnik torej dovoli kristjanom, da v svoji obleki stopijo v okroglišče. Perpetua jame peti psalme, drugi pojejo ž njo; že se je jela izpolnovati njena prikažen, že stopa Egipčanu na glavo.

Ko Revokrat, Saturnin in Satur stopijo v okroglišče, in v galerijah ugledajo neštivilno glav njihove smrti čakajočih gledalcev, jamejo množici žugati z ostro sodbo božjo.

K smrti obsojeni se vedejo, kakor da so sodniki. Ko jih postavijo pred stol Hilarijanov, ki je hotel biti priča teh bojnih iger in izvršitve svoje sodbe, zakličejo mu: »Danes meni, jutri tebi; danes nas ti sodiš, ali že jutri morda bode tebe sodil naš Bog.«

Druhal noče dalje poslušati očitanja, ampak vsa razdražena zakriči Hilarijanu: »Daj jih šibati in bičati, predrzneži naj čutijo svoje rotnje.«

Šibanje se je nekako tako izvrševalo, kakor je še pred malo leti bila navada pri naših vojakih. To pa ni plašilo pogumnih in neustrašenih oznanjevalcev sodbe božje, temveč še veselili so se in si srečo želeli, da so vredni poskusiti vsaj nekoliko bridkega trpljenja Gospodovega, ki je bil še hujše bičan. Če tudi so bili njihovi hrbti od udarcev krvavi in ranjeni, vendar so bili veselega srca; gledalce pa je jezila ta njihova neobčutnost.

Davno že so se v ječi med seboj pogovarjali o mučeniški smrti in je eden tako, drugi drugače želel umreti. Tako je na pr. Saturnin želel in Boga prosil, da bi ga trgalo več zverin, češ, da doseže lepšo krono v nebesih. In on, ki je rekel: »prosite in bodete prejeli,« dal je tudi vsakemu to, česar si je bil prosil, zatorej je tudi Saturninu izpolnil željo.

Vsi mučenci klečé pričakujejo, da zverine spusté nanje; še enkrat prosijo Gospoda stanovitosti in odpuščenja grehov ter v njegove roke izročé svoje duše. Pričakujoč, kdo izmed njih pride prvi na vrsto, prosijo dalje, da bi njihova kri bila seme novim bratom in naj bi Gospod kmalu mirodelil svoji cerkvi.

Kar Hilarijan da znamenje, naj se pričnó igre. On migne z roko, in sodnijski hlapec vzdigne butaro šibic. Biriči jetnike odvedejo v eno podzemskih shramb, v katerih so imeli čakati, da pridejo na vrsto; le Saturnina in Revokata pusté na bojišču, ta dva namreč sta bila izvoljena za prvi žrtvi.

Vse oči se obrnejo na krasna mladeniča, tihota nastane, kakoršna je navadno pred viharjem na morju. Verige zarožljajo, lesa pade izpred zverinske shrambe in iz nje skoči leopard; rešen temne kletke se veseli svoje dozdevne prostosti, stegne svoje ude, se nagrbi, s svetlimi očmi ogleduje sam sebe in svojo okolico ter zapazi, da ga sicer krog in krog obdaja obzidje, vendar vidi, da se more prostejše gibati.

Kakor v šali skakaje po okroglišču pride do mučencev, ter prične ž njima svojo nevarno igro, to je, zdaj zgrabi enega, zdaj drugega ter ju semtertja vlačí po pesku; ko ju

dobro ogrize, neha igrati se ž njima ter ju v nemar pusti. Ko množica ugleda kri, ploska z obema rokama leopardu. Zagnal se je hrup kakor donečega groma, začeni pri Hilarijanu, in kakor morski val se čedalje v večjem krogu razširja do gledalcev na najvišjih galerijah.

Mučenca udarcev in ran oslabela na tihem vzdihujeta, rekoč: »Jezus, iz ljubezni do tebe trpiva, tvoja volja naj se zgodi.«

Množici je pa teklo še premalo krvi, leopard jej je bil prekretek, zato kriči: »Naj se nad njiju izpusti še druga zver, in to medved.« Volja se jej dopolni. Lesa pada in iz kleti skoči medved. Rjoveč se postavi na zadnji nogi. Ko s svojimi malimi ognjenimi očmi ugleda tujca, ki vsa oslabela ležita na lesenih odrih, gre k njima, ju povoha in zapazivši, da ima opraviti s človekom, svojim nasprotnikom, da vsakemu nekoliko gorkih udarcev — in gre enkrat po okroglišču, išoč si izhoda; ko ga ne najde, udere jo v svojo shrambo glodat kosti, ki so mu ostale od obedi, in ni ga bilo več spraviti iz njegovega hleva.

Nepotrpežljivo ljudstvo se je za zdaj zadovoljno kazalo s temi mukami in zahtevalo je drugega mučenca. Na pol živa mladeniča Saturnina in Revokata torej odnesó v plenišče ali ropališče; to je bil kraj zunaj okroglišča, kjer so mrtvim vzeli obleko in vse, kar so imeli svojega, ranjenim pa dajali milostni sunec, to je z mečem jim sunili v grlo in jim tako končali življenje. Navadno so ta posel opravljali mladi novinci, da so se vadili moralni meč voditi in v sebi zatirati ves človeški čut.

Zdaj pride Satur na vrsto. Srčen in pogumen stopi v okroglišče in hladne krvi pogleda krvoločno množico in Hilarijana. Nanj je bilo ljudstvo najbolj razkačeno zaradi ostrega ogovora, v katerem jim je zapretel z večno sodbo. Njemu se torej prisodi daljše mučenje, da ljudstvo dalje oči pase na njegovih bolečinah.

Da Hilarijan množici ustreže, ukaže merjasca spustiti nadenj. To se tudi zgodi; ali ta Saturu ne stori nič žalega, ampak obrne se proti lovcu (čuvaju) ter mu s čekani razpara trebuh; potem se vrne v svoj hlev. Čuvaja so morali nesti iz okroglišča, v malo dneh je bilo po njem. Taka nezgoda se je večkrat primerila pri teh nevarnih igrah, toda kaj je življenje zverinskega čuvaja! Množica je bila še bolj razdražena na Satura, veljal jim je zdaj za čarovnika. Hilarijan ga zatorej veli privezati pred leso medvedove

kletke, češ, da bode nasproti medvedu, ki ga gotovo na prvi hip raztrga in razmesari. Toda medved noče iz svoje ograje, če tudi so ga gonili z ostrim in razbeljenim železom. V svojem predalu godrnja in divja, toda ven nikakor ne. Božje povelje mu brani, zakaj Satur je že v ječi pravil svojim bratom, da bi bil od katere koli zveri rad umorjen, le od medveda ne, ker se mu silno gnusi ta zver; zato je Boga prosil, da bi ga leopard umoril s prvim grizom, in se za trdno nadeja, da Bog usliši to njegovo prošnjo. Zato se je tako zgodilo z medvedom. Razkačena množica prosi, da se ta mučenec prihrani za drugi boj ter želi, da se pripeljejo ženske.

Hilarijan je bil njim prav po satanovem navdihnjenju namenil strašno muko, za katero je umrla sv. Blandina. O tej muki je govor že v prejšnjem poglavju. Bila je v ograjah strašna divja krava. Mnogo truda je bilo, predno so jo ujeli in sem prignali. Vrh tega so jo z ostrim in razbeljenim železom dregali in suvali, tako da je bolečin strašno divjala in tulila v svoji ograji.

Perpetua in Felicita ste na vrsti; pripeljejo ju torej na bojišče. Perpetua je bila danes v polni lepoti svoje nežne mladosti; srčno hrepenenje po nebesih s trdnim upanjem, da bode kmalu gledala svojega Gospoda, oblije jej lici z milo rdečico, obraz jej žari ljubkosti, prijetnosti in miline, podobna je angelu v človeški obleki. Felicita je pa videti nekako bleda in spehana.

Biriči ju vedejo na stran; ondi jih slečejo, vsako posebej vtaknejo v konopno mrežo, zadrignejo vanjo obé kar se je dalo in ji tako v povitih klopčičih pritakljajo pred ljudstvo. Tu se v srcih pričujočega ljudstva vendar vzbudi iskrica človeškega čustva, kateremu pravimo sočutje, in katero vendar še ni bilo izginilo iz vseh src; nekoliko gledalcev jame godrnjati zoper toliko okrutnost in grozovitost do nežnih bitij; nevolja raste in kmalu nastane občni hrup, ki Hilarijana primora ukazati, da se revici odpeljete, denete iz mreže in v svojih oblačilih postavite v okroglišče. Ljudstvo je bilo s tem zadovoljno.

Zdaj čuvaj najprej privede Perpetuo, odpre lesa, ki je zapirala ograjo, v kateri je divja krava divjala in iskala rešitve.

Perpetua, ugledavši kravo bližati se, vzdihne, rekoč: »Ljubi moj Jezus, pomagaj mi zoper Egipčana«, ter jej gre naproti. Prah in pesek zaprši kvišku, zamolklo tuljenje se

zasliši, potem pa tiho ječanje. Perpetua leži na tleh; krava jej je bila na prvi mah svoje ostre rogove zabodla v ledje, jo vzdignila kvišku in stresla z rogov, da je vznak padla na tla; pustivši Perpetuo, zažene se v Felicito, katero je bil čuvaj med tem sunil v okroglišče; s prvim suncem jo krava pomandra na tla, potem pa prebode z rogmi. Perpetua in Felicita izgubite zavest in se kar ne ganete več; divja krava pa rjove in se vrne v svojo ograjo, češ, da je dobro izvršila svoj posel; ograja se zapre za njo.

Perpetua se prva prebudi iz omedlevice; ko vidi, da jej je krava z rogmi strgala obleko, naglo vstane ter si zagrne razgaljene ude, da se ne bi oskrunila sramežljivost, potem si poravna razkodrane lase, da ni bila žalujoči ženi podobna, ker se to ne spodobi mučenki; nato hiti k Feliciti, katero je bila krava na tla treščila in tako hudo pomandrala, da sama ni mogla vstati, ko se je bila zopet zavedla. Perpetua ji poda roko in pomaga vstati. Tako tedaj obe stojite sredi okroglišča ter hvaležnega srca zrete v nebo.

Ta ganljivi prizor omeči tudi surovo druhal, da zavpije: »Zadosti je, naj se odvedete!« In odvedejo ju h gledališčnim vratom, »sanivivarska« imenovanim, da si nekoliko odpočijete.

Perpetuina prikazen o boju z Egipčanom je bila skoro že dopolnjena, strla mu je glavo in zvezan je; popolnoma zmagati ga torej ni več bila nobena težava. Treba je bilo poslednjič suniti ga in potem iti po plačilo zmage, to je po vejico z zlatim jabolkom.

Pri sanivivarskih vratih Perpetuo sprejme katehumen Rustik ter jo pozdravi in jej srečo želi. On je bil tako srčno vdan Perpetui, kakor da je njen lastni brat. Ali ona ga ni videla, bila je zamaknjena; šele ko jo imenuje in pokliče po imenu, prebudi se kakor iz trdega spanja; ko zapazi in spozna okoli stoječe, jame govoriti in v začudenje vseh vpraša: »Kdaj pač se mi bo boriti z divjo kravo? Zakaj tako dolgo odlašajo. Recite jim, da jo vendar izpusté nad me.«

Odgovoré jej, da se je to že zgodilo; ona pa tega noče verjeti; šele, ko se pogleda in vidi kri teči iz svojih ran in raztrgano obleko, verjame ter vzdihne: »Hvala Bogu!«

»Kje vendar je bila ta prečudna ženska,« vpraša sv. Avguštin, »da ni videla, ko se je ljuta zver v njo zakadila, in po takem boju še poprašuje, kdaj se začne? Kaj li je gledala, da ni videla, kar so videli vsi drugi? Kaj jo je preplivalo, da ni čutila bolečine? Katera ljubezen, katera pijača jo je bila tako omamila, da jej umrljivega telesa ni

prepekla nobena bolečina? Gospod, za katerega je trpela, napolnil jo je s toliko polnoto duhovne radosti.«

Zdaj Perpetua ugleda in pokliče svojega brata Viktorja, ki se nikakor ni bil dal odvrniti, da ne bi bil šel gledat, kako bo trpela in umirala predraga mu sestra. Krščanski vojak je bil njemu in Rustiku dovolil mučenje gledati pri vhodnih vratih, kjer sta prisrčno molila za Perpetuo.

Perpetua se torej obrne k Viktorju in Rustiku, rekoč: »Stojta trdno v veri, ljubita se, in nika naj vaju ne pohujša ali straši naše trpljenje.« Oba jej obljubita, da hočeta njene besede vedno imeti pred očmi in v spominu, ter kakor njeno sveto oporoko hraniti v svojem srcu.

Satur je v shrambi, kamor so ga bili odvedli z gledišča, imel priložnost govoriti s Pudentom in ga opominjati, naj bo stanoviten. Nato mu reče: »Vidiš, da se je zgodilo, kakor sem želel in pravil, nobena zver se me še ni dotaknila; trdno torej veruj, da mi leopard z enim popadom potoči kri.« In res se zgodi, kakor je Satur prerokoval.

Grozovitne igre s krščanskimi jetniki so dovršene, vsi so poskusili, kako ostri so zverinski zobje; nekateri so bili kar mrtvi obležali na mestu, nekateri so kmalu umrli za ranami, nekoliko pa jih je bilo še na pol živih, in ti so v ropalnici čakali smrti; edini Satur še ni bil ranjen. Zato ga še enkrat peljejo na borišče. Ograja se odpre in iz nje skoči leopard, prav tisti, ki so ga bili spustili nad Saturnina in Revokata. Ugledavši Saturu plane nadenj, zgrabi ga za grlo, zasadi vanje svoje ostre zobe, da se mu kri kar curkoma pcedi in ga vsega oblije. Storivši svojo dolžnost, se vrne v svojo ograjo. Satur omedli in pade na tla. Vse to je bilo dovršeno skoro v hipu. Tako vrlo se že dolgo ni bila obnesla nobena zver, zato se pa vsa množica vzdigne s svojih sedežev ter vriska in ploska, da se je tresel nebeški obok in da so jele zverine v svojih ograjah tuliti in rjoveti. Takega veselja že dolgo ni imelo ljudstvo. Zato se pa tudi Hilarijanu smeje srce, češ, da je ljudstvu napravil tako veselje. Bilo mu je to zadostno plačilo za ves trud in za vse brez spanja prečute noči.

»Salvum lotum, salvum lotum,« to je: oproščen bodi s krvjo omiti, zagrmelo je od vseh strani. Toda Saturu ta milost nič več ne pomaga, bil je v ranah tolikanj oslabel, da že umira. Vojak Pudens kleči pri njem ter se milo joče, da izgubi prijatelja, katerega je ljubil kakor svoje življenje. Satur ga s pojemajočim glasom tolaži, rekoč:

»Prijatelj, nikar tolikanj ne žaluj, moja muka naj te ne plaši, ampak tolaži. Glej, kako veselo, kako mirno umiram. Pravo življenje se mi še le zdaj začne.«

Nato Satur reče Pudentu: »Daj mi svoj prstan.«

Pudens s prsta potegne zlati prstan, ter ga da Saturu. Satur ga vzame v roko, pomoči ga v kri, ki mu je lila iz grla, ter ga krvi napojenega nazaj da Pudentu, rekoč: »Ná zastavo moje ljubezni in mojega prijateljstva, spomin te resnobne svete ure in najine zveze, katero sem ravnokar s svojo krvjo napisal na ta prstan.«

Ob teh besedah mu tako oslabi glas, da tiho izgovori še besede: »Z Bogom, prijatelj! — Jezus, pridi in sprejmi mojo dušo.« Še enkrat dihne in izdihne dušo iz telesa, katero k drugim mrtvim in ranjenim odnesejo v ropalnico.

Pudens se kar ne more ločiti od Saturovega trupla, zato sklene z drugimi vred po noči ga izročiti bratom.

Zdaj ni več nikogar, ki bi se imel še boriti. Vsi jetniki so ali ranjeni ali že mrtvi. Ranjenci z neko sveto zavistjo gledajo na svoje mrtve tovariše, poljubljajo njihova trupla in se ž njimi pogovarjajo, kakor da so še živi.

Krvoločnemu ljudstvu pa še ni teklo dosti krvi, še več, še več je hoče videti; zato se ne vrne domov, ampak hoče gledati mlade rabeljčke, ki so si izprosili posel in veselje, ranjenim z milostnim suncem izpustiti kri. Ob tej priliki so mrličé tudi še vsega oplenili, kar so imeli: vzeli so jim zlato, prstane, uhane itd., še celo oblačila.

Pač surovega in divjega srca je moral biti človek, ki je bil zmožen za posel, da je plenil mrliča, da je hladne krvi gledal in moril umirajoče, ki so ga tako milo prosili, naj bi jih pustil vsaj mirno umirati in poslednje trenutke darovati Njemu, za katerega so kri prelivali in dali življenje.

Kdo je toliko trdosrčen ali neobčuten, da bi mogel gledati mlade trinoge, kako ranjencem neusmiljeno teptajo prsi, kako z mečem merijo in merijo preden jim ga z vso silo zabodejo v grlo?

Tako srčnost, tako neobčutno srce imeli so le poganski Rimljani; prav to kruto prebadanje jim je bilo največje veselje. Zato divja množica tudi danes tako silno kriči in zahteva od mladih trinogov, naj ranjence iz ropalnice privlečejo sredi okroglišča, da bode s svojimi krviželjnimi očmi spremljala smrtonosno železo, ki jo zasade v grlo in vse krvavo potegnejo iz grla.

Mučencev, kolikor jih je bilo še živih, večinoma ni bilo treba vlačiti, ampak zbrali so vse svoje moči, da so sami šli prostovoljno, kamor jih je ljudstvo hotelo imeti; le one, ki niso več mogli stopiti na noge, vlekli so na okroglišče. Ranjenci se vpričo ljudstva poljubijo, da svoje mučeništvo zapečatijo s slovesnim znamenjem bratovske ljubezni in miru.

Noben izmed njih se ni tresel in bal, ko je videl blesketajoči se meč, s katerim so vedeli, da jih bode prebodel neusmiljeni mladenič, stopivši jim z eno nogo na prsi, tem manj so imeli strahu, ker je bil Satur prav po znani prikazni že prišel vrh lestve, katero je imel vsled prikazni Perpetui podpirati in držati ter jej vrh nje podati roko.

Prišla je Perpetua na vrsto. Srčno je hrepenela po železu, da jej preseka ono tanko in nežno vez, katera jej še dušo veže s telesom. Saj so se bili pred njo že preselili v večnost vsi bratje, in še celo Felicita, ki so jo bili pozneje mučili. Perpetua je po tem takem morala z brati čutiti in prenašati vse njihove bolečine. Poslednjič tudi njej dojde sreča; bliža se jej rabeljček, ki ima prebosti tudi njo.

Že v začetku je trinoški mladenič nekako bojzljiv, trese se in le odlaša razgaliti meč; vzbudilo se mu je sočutje do nežne mlade gospe, ki mu nikdar ni bila storila nič žalega. Moritev mu še ni bila prišla v navado in strast, zato se trese po vseh udih. Zdaj mu zavpije star morilec, ki je že več kot sto duš ločil od telesa: »Malodušni strahopetec, kaj odlašaš? Ali se ti morda smili ta lepa donda? Idi domov k materi in uči se še volno skubsti, ali pa suni, prej pa odpri oči in glej, kam suneš.«

Novinec ves strahu prevzet, ne vidi kam meri, sune in Perpetui meč zabode med rebra namesto v grlo. Perpetua je morala poskusiti še to bolečino in na glas milo zaječi. To mladega rablja še bolj zbega. Perpetua, videvša, da kakor slep z mečem maha le okoli nje, prime za njegovo desnico ter jo sama vodi proti svojemu vratu. — »Morda,« pristavi prestara latinska legenda, »morda bi ta velika žena celo ne mogla biti umorjena, da ni sama hotela, zakaj bali so se je hudobni duhovi.«

In tako tedaj tudi Perpetua leži mrtva v okroglišču; njena duša pa je šla pred večnega sodnika, ki vsakemu deli plačilo po njegovi zaslugi. Predenj prišedši poklekne pred možem, čigar glava je bila v prikazni segala visoko črez amfiteater, pred možem srebrnobelih las, ter iz nje-

govih rok na glavo prejme krono, v roko pa zeleno vejico z zlatimi jabolki; potem se pridruži dolgi vrsti onih izmed vseh narodov, ki so palme v rokah držeč venomer peli: »Svet, svet, svet je On, ki sedi na prestolu!«

Nova zemlja, nova nebesa so se jej prikazala, iz oči so jej izbrisane vse solze, smrti za njo več ne bode, niti žalosti, niti bolečine, niti tožbe, vse to je minilo. To je njeno plačilo. Zakaj ona je z nogami teptala svojo lepoto, svojo mladost, svoje bogastvo, vse posvetno veselje, vso posvetno srečo, in v krvi Jagnjeta oprala svoje oblačilo. Nebeško premenjena in neizrekljivo vesela je z visokega sedeža gledala in blagoslavljala svojo mater, svoje dete, in vse krščanske brate.

Doli na zemlji, na borišču, pa je tiho kakor v grobu. Mirno in rahlo smehljuje se leže okrvavela trupla.

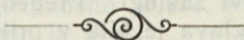
Brezbožno ljudstvo se razide, da se pogrezne še v globokejši grešni prepad in iznova slavi svoje malike in cesarje.

V okroglišče pa sam stopi mož, ki pade na tla med trupla ter jame na ves glas milo se jokati in ihteti. On obžaluje drage mu mrličé, nad vsakega se pripogne ter mu sto in stokrat poljubi roke in čelo, zlasti od Perpetue in Satura se skoro ne more ločiti, in ločivši se od njiju se zopet in zopet povrne k njima. Ta mož je Pudens, znani nam nadzornik stražnikov v ječi. Temna noč nastopi, in še ga vidimo med svetimi mučenci; poganskega stražnika ni videti nobenega; bali so se mrličev, ker so jim z obrazov brali strašno sodbo, s katero jim je bil pretil Satur. Pudentu pa so se zdeli tako mili in prijazni, kakor da sladko spé.

Pozno v noč pridejo krščanski bratje objokavat jih in zavidat jim sreče, katero so dosegli. O polnoči si sveta trupla nalože na svoje rame ter je hrepeneč po svetih nebesih neso pokopat v puščavo, kjer počivajo njihovi odmrli bratje.

* * *

To je zgodba sv. Perpetue mučenke, ki je poleg starih rimskih mučeniških zapisnikov 7. sušca leta 203 v Kartagu za Kristusa izdihnila svoje življenje. Mi obhajamo njen god 5. sušca.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIILNICA

00000466076

NARODNA IN UNIVERZ. KNJIŽNICA
LJUBLJANA

53422